

РЦИ-АЛЛАНИЙ АХУРАДÆ ÆМА НАУКИ МИНИСТРАДÆ

Н.Г. Осокина

ХУЗÆКÆНУНИ АРÆХСТАДЗИЙНАДИ

ИРÆЗТЪÆЛ КУСТ

*РÆВДАУÆНДÆНТТИ КÆСТÆР КЪУАР
(3-4 АНЗДЗУД)*

*МЕТОДИКОН ÆНХУСИ КИУНУГÆ
(АХУРИ УСМИТИ КОНСПЕКТТÆ)*

Дзæуæгигъæу
2009

ББК 74.1

Методическое пособие подготовлено в рамках проекта «Теория и практика полилингвального образования на Кавказе» кафедры ЮНЕСКО Северо-Осетинского государственного педагогического института.

Руководитель проекта – доктор филологических наук, профессор **Т.Т. Камболов**

Уруссаг æвзагæй Тамати Таймурази тæлмац.

ПРОДАЖЕ НЕ ПОДЛЕЖИТ

Осокина Н.Г. Развитие художественных способностей (младшая группа ДОУ): Методическое пособие. – Владикавказ: ИП Валиева И.С., 2009. – 121 с.

ББК 74.1

© Министерство образования и науки РСО–А, 2009

© ИП Валиева И.С., 2009

© Осокина Н.Г., 2009

Аци методикон æнхуси киунугæбæл бакустонцæ ЦИППИ ЮНЕСКО-и кафедри æмкосгутæ «Дигорон националон ахуради концепций» бундойрон гъудитæмæ гæсгæ. Конспектæ арæзт æнцæ Л.А. Парамоновай редакцигонд «Рагагъон æма скъолаагъонмæон кари сабийти гъонбæладæ, ахурадæ æма ирæзти дæнцон æмахуради программæ»-мæ гæсгæ. Программи медеси бундор æй скъолаагъонмæон учрежденити ахурадон процесстæ царди рауадзун. Аци программæ æвзурст æрцудæй, дууææвзагон рæвдауæндони архайди фæлтарунæдтæ си ке ес, уомæ гæсгæ. Программæ арæзт æй куд бундор, регионалон æма автори методикон куститæн, уотæ, æма, уомæ гæсгæ, хунгæ дæр кæнуу «Дæнцон». Бацæттæгонд конспекти националон-регионалон компонент æфтуд æй скъолаагъонмæон учрежденити ахурадæмæ, куд барæуадзæ хай сабийти ахур æма ирæзтæн, уотæ. Еумæйаг ахурадон итигъдадæ искæнунмæ рæвдауæндони арæзт æрцудæй хецæн перспективон-тематикон пылан. Тематикон еудзийнадæ бæрæг æй еугур ахури усмитæ, уæдта иннæ режимон процессти дæр. Еугур ахури усмити организацион формæ æй дæлкъуарон, æвæрд ба æй сабийти уæгъдебар архайди бундорбæл ахуради медæгæ.

Скъолаагъонмæон сабийти ахуради медæгæ сæйрагдæрбæл нимад æй дидактикон гъазт. Алли теми ахур дæр райдайуй алфанбулай дуйней ахури усмити, кæцитæ фæуунцæ алли къуæрейæн дæр æ райдайæни.

Идарддæр ба, ахурадон æма гъонбæладон иннæ архæйдтити фæрци урухдæр æма паракхатдæр æвдист цæуй ахуркæнуйнаг темæ.

Автори къуар сæ зæрдæ дарунцæ æма корунцæ, цæмæй аци методикон æнхуси киунуги туххæн уæ фепшайуйнагтæ æма фæндæнтæ æрбарветайтæ мæнæ ауæхæн адресбæл:

362003, РЦИ-Алани, Дзæуæгигъæу, К. Маркси гъ., 36 х., Цæгат-Иристони Паддзахадон педагогон институт, ЮНЕСКО-и кафедрæ.

Телефон: (8672) 53-89-73

ПРОГРАММИ ХАРАКТЕРИСТИКÆ

«Хузæкæнунмæ тулавастадæ ирæзун кæнун» рæвдауæндæнтти полилингвалон ахуради эксперименталон къуари дигорон националон ахуради системи

Аци программæ исарæзти нисан æй, сувæллæнттæй хузæкæнуни искурдиадæ кæмæ, ес уони уæдта иннæ сабийти потенциал ирæзун кæнун рæвдауæндæнтти гъонбæлкæнунади фæлгонцаразæн архайди ахурти креативон полилингвалон гъонбæлади системи. Программи бундор æвæрд æрцудæй автори 35-анзон алли кари сабийти хæщæ фæлгонцаразæти аййевадон, арæхдæр эксперименталон фæлтарддзийнади ахурадабæл.

Автори фæлтарддзийнадæ æнцойнæ кæнуй аллихузон раззагдæр методикитæбæл уæдта ма фæсарæйнаг фæлтарддзийнадæбæл дæр.

Кæстæр кари сабийтæ хузæкæнуни аййевадæ ке уарзунцæ æма имæ ке тундзунцæ, уæдта хузæкæнунмæ арæхсунæ æрдзон райрæзтæн хумæтаги æнæахурадон уавæрти (анализ искæнгæй) равзургæй, автор гъонбæлгæнæги аразуй сабийтæн æнхус кæнунмæ, æ æрдзон тæлæн не 'халгæй, фал ин æй арфдæр куд кæна, уотемæй графикон фæлгонцти еу кари этаппæй иннемæ куд хеза, алфанбулай дуйне æнкъарунадæ æма æвдесунади медгармони багъæуайгæнгæй. Еци медгармони спецификон æй алли кари сабийтæн дæр.

Программæ арæзт æй цуппар анзей курситæн æма уомæ гæсгæ æй цуппар хаййи конд.

I хай. Кæстæр къуар. 3-4 андзуд сабийтæ:

Фæлгонцаразунадонархайдмæ (хузæкæнунадæмæ) психологион æма эмоционалон рахаст бафтаун. Фæлгонцаразунади размæй (къæдзæ-мæдзæ хæнхитæй) фæлгонцаразуни стадимæ рахезун. Къæдзæ-мæдзæ хæнхити æхсæн хумæтаги схематикон графикон фæлгонцади фæззинд, се сконди еугур хайтгæ дæр бунати уогæй.

Гæгъæдий фæзуат æнæгъæнæй аллихузон хузтæй байдзаг кæнун.

II хай. Астаеугкаг къуар. 4-5 андзуд сабийтæ:

Бустæги хумæтаг схематикон графикон фæлгонцтæй æнæсайд (бæлвурд) схематикон фæлгонцтæмæ рахизт, бæлвурдгæнæг,

медесæвдесæн нисантæй, бафеппайд характерон детальтæй сæ фæгъгъæздугдæр кæнгæй. Цалдæр фæлгонци еу сюжетон искæнуни арæхстдзийнадæ ирæзун кæнун.

III хай. Хестæр къуар 5-6 андзуд сабийтæ:

Схематикон фæлгонци бæрцон æма минеуæгон ирæзт. Характерон формæ равдесунмæ арæхстдзийнадæ, хузи эмоционалондзийнадæ, детальти медес æргомгæнæг минеуæг, композици исаразунмæ æргъудидзийнадæ.

Фантази ирæзун кæнун, ци темæ, сюжет равдесунмæ гъавунцæ, уой исаразуни аллихузон варианттæбæл рагъуди кæнуни ирæзт.

IV хай. Цæттæгæнæг къуар. 6-7 андзуд сабийтæ:

Федар схематикон фæлгонци бæрци фулдæркæнунадæ, берæвæрсугдæр ка æй уони фæрци.

Еци фæлгонцтæ æнхæстдæр кæнунцæ, æрагиау ци æцæгхуз детальтæ фæззуннуй, уонæй.

Урухæй урухдæр кæнунцæ тематикон арæнтæ, фæлгонцтæ æнцондæрæй баеу унцæ сюжетон цæстæйфæййингæ кенæ фантазион композиций.

Сабийти берæвæрсуг, гармонион аййевадон райрæзтæн пайдагонд цæуи хузæкæнунадон (аййевадон) архайди алли хузтæй: нæтурæй хузæкæнун, натури фæдбæл, нуртæккæ æма рагацау цæстиарæнтæмæ гæсгæ, зæрдæбæлдæрд æма исфæлдистмæ гæсгæ, ци фæууидтай æма ци фегъустай, уомæ гæсгæ, æримисун æма фантазий бундорбæл.

Аци программы уæлдай гъосдæрд цæуи сабийтæмæ хузæнкъарунадæ ирæзун кæнунмæ, куд хузæкæнунади æвзаги сæйрагдæр компоненттæй еуемæ: хузти аллихузонадæ æрдзи медагæ, хузти æмеуæдти гармони, хузæ æма æ фæлгъузтæ, хузти къуæрттæбæл дех (тар æма ирд хузтæ, гъар æма узал хузтæ), хузи эмоционалон æргъæвд (тухæ) (фæлмæн, игъæлдзæг, мастхæссæг, цийнæхæссæг хузтæ).

Программæ амонуй сабийти кари агкаг форми базонгæ кæнун фæлгонцтæ гъафæбæл райвæруни сæйрагдæр композицион мадзæлттæ æма аййевадон æнгæсади амæлттæ: ханхæ, тон, тæпп, исæрст, ритм, æмуæзади хæццæ базонгæ кæнун. Етæ гъæунцæ композиций аййевадон-æнгасгун фæлгонц исаразунмæ.

Ахуртæ методикон æгъдауæй уотæ æвæрд æнцæ æма хузæкæнуни рæстæги сувæллони зæрди исæвзуруй эмоционалон

аема эстетикон аенкъярунади фелтарддзийнаде, е агъаз аей сабийи эмоционалон сферае, фелганан аема фантазий ирэзтэн, аразуй ин а гоймагон исфелдистадон хецэндзийнаде.

Берае аензи фелтарддзийнадебел аенцойнаегангаей, заеган ес, ауаехан хузи косгаей рэстме ке кенуй сабийи айиевади мадзэлттэй гьонбелкануни аема ахуркануни цуд ардзон уагбел, аенае уелдай куст кенгаей. Гъазтме хэстэе ахурти формае, аермаги цамадессаг стандарттэй саребари балавард, райгурэн бэсти ардзи хэцце, натурон аермаги хэцце сувэллони фендон архайд, ае зардан ахсицгон, исфелдистадон саребарэдзийнади уавари уэгде кенуй сабийи иуэнгтае аема аваруй бундор саребарей гудиганег, алцамай аенхэст креативон гоймаги райрэзтэн.

Программае арэзт аей еугур предметти еудзийнади принципбел, уоман аема еумайагнисэнттамеагэсгае арэзт аей, ориентацигонд ба аей тематикон предметти аехсэн бастдзийнади хэцце. Еци бастдзийнаде амбурд аема арфдар кенуй бэрэе темабел зонундзийнаде тае еумайаг кэрэдзей аенхэстганег блокки. Еци блок берае рэстэе хэссуй аема уомае аэсгае дэдтуй нифс аермае баладаруни бэрзонддар коэффицент райсунэн «теми арф бацауни» фэрци.

Программи исконди ес бунат националон компонентэн (алли кари къуари ганэнтае нимайгаей дар). Е ориентаци конд аей, цамай сабийтае сае цэстае ламбунае даронцае адэнме, царэгойтаме, ардзаме, цамай аенхиц уонцае дигорон адэни культурае, аегауттае, традицитае, айиевадеме.

Сувэллэнтти исфелдистадон здэхт ирэзун кенунме наеуэг цэстэнгаси царди рауадзуни мадзэлттэе еугурайдар авдист аенца лэвард программы: методикон рекомендацити, айиевадон-ахурадон фарстати араварди, диагностикае кенуни архайдме амунддзийнаде тае. Лэвард си ес алли тематикон ахури дэнцон конспекттае аема, ци фэстеугутае аенгэелме кэсун аенгезуй, уони аерфинст.

Кæстæр къуари ахури пълан

№0	Ахури усмæ	Вариант Дигорон æвзагбæл (ахур/къуæр.)	Вариант Уруссаг æвзагбæл (ахур/къуæр.)
1	Математики хæццаæ базонгæ кæнун	1	1
2	Дигоронау дзоруни ирæзунадæ	1	3
3	Уруссагау дзоруни ирæзунадæ	2	1
4	Алфанбулай дуйней хæццаæ базонгæ кæнун	1	1
5	Физкультураæ	2	2
6	Музыкалон аййевадæ	2	2
7	Сорæтгæнæн аййевадæ	1	1
	Æдеугур	10	11

Кæстæр къуари ахурти тематикæ

Рухæни 15 бонæй – 30 уæнгæ	Мæ бийнонтæ
Кæфти мæйи 1 бонæй – 7 уæнгæ	Мæ рæвдауæндонæ
Кæфти мæйи 8 бонæй – Геуæргобай мæйи 5 бонмæ	Фæззæг
Геуæргобай 6 бонæй – 13 уæнгæ	Мæ бæстихай
Геуæргобай 14 бонæй – 30 уæнгæ	Æз æма мæ бауæр
Цæппорсей 1 бонæй – 8 уæнгæ	Мæ гъзæнтæ
Цæппорсей 9 бонæй – Æнсури 15 бонмæ	Зумæг
Æнсури мæйи 16 бонæй – 30 уæнгæ	Хуæруйнаг æма тæбæгътæ
Комахсæни 1 бонæй – 14 уæнгæ	Дарæс
Комахсæни 15 бонæй – 28 уæнгæ	Мебель (Хæдзари дзаумæутгæ)
Кæрдæгæзмæлæни 1 бонæй – 8 уæнгæ	Мади бон (бæрæгбон)
Кæрдæгæзмæлæни 9 бонæй – 16 уæнгæ	Дæснийæдти дуйне
Кæрдæгæзмæлæни 17 бонæй – 24 уæнгæ	Транспорт
Кæрдæгæзмæлæни 25 бонæй – Хумидайæни 25 бонмæ	Уалдзæг
Ханси мæйи 10 бонæй Амистоли 1 бонмæ	Сæрдæ

Бæнтгæ зæрдиаргъæвæй (ориентирæн) лæвæрд æнцæ æма уомæ гæсгæ, темитæ иуаргæй гъуди кæнун гъæуй мæйтæн сæ къалендарон бонтæ.

Перспективон-тематикон пълан предмет «Хүзекөнүнмэ тулавасти ирээзүнкөнүнадае» кэстгэр къяари (3-4 аңдзуд)

		Программи мелес						
		Аййевалон-ахуралон мелес						
Мэяйге къяареге	Еумайаг темэ	Ахурги темэ	Аййевалон арайди хузе	Нисан	6	7	8	Композици
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рухан III-къяарге	1. Нэ бийнотге	2	«Аламасти» (дессаг) фло-мастерге	Зонгэ кенун ахур. Фэелгегерен хузгин фломастергай куест	Базонгэ кенун графикан аермаг – фломастерги хэщяе. Исабарэг кенун сабийги арахстдзийнаел-те ама хузе генкъя-рунади равлитге.	Зонгэ кенун генгеса-ди сейраг хенхитае, штрихтае форминарээз-титае.	Исабарэг кенун сейраг 6 хузей нэмтгае. Базонун ама син сая нэмтгае раст дзорун.	Фарс серебарай
Рухан IV-къяарге			«...клубулаенттае»	Нагурэме гасге хузе кенундае. Хузгин флома-стергай куест	Бийнотги зонун, алке роль даяр си ладларун хаджари медеге	Хузенкти пластикае – даяртыелитгае, динамиконгае ал-лаардаемитге-мае арагэ хенхитае. Таяп кул хенхити суммае бахассун	6 хузей нэмтгае аенассайд базо-нун. Зонун ечи хузега иннае хузги ахэсвенэй аертасун.	Тьяфа акти-вонэй динамикон арайлдгенгай хузей байдаг кенун
Кэфти мэяйге I-къяарге	2. Мае равадачентонэ	1	«Цауга-дон»	Аерминундаемае гасге хузе кенун. Испайда кенун гьяеунги уогай фаяйинд аермаггай. Хузгин флома-стергай куест.	Радзорун, адаймаги царди донан ши ахелундзийнаде ес, уой. Терки дон.	Арагэ фаялхаттагай хенхити пластикае. Естьа:афитгае, штрихтае, формити багыди кенун.	Базонгэ ун цъах (уазал) хузи хэщяе. Еу хузи алли тонти туххэй ладларунадае (цъах – аервахуз).	Исабарэг кенун ама бауу кенун, ши фелтондае равадагай, уони еу сюжет.

Кæфти мэйæ II-кыуæре	3. «Фæзæг»	4	«Хор»	Гъæунги уогæй ба- фешпайди бундормæ гæстæ хузæ кæнун хузгин флома- стергæй куст.	Радзорун, хори æхедундзийнаде адеймæг æма заннæ цæрæтуолти царди.	Тумбул форми (æмæхгæд ханхæ) хæнхити æмуал.	Базонгæ кæнун бор (гъар) хузи хæццæ. Бор хузæ куд ирд æма гъар, уогæ занкъарун.	Тъæфи хурфæ активнозæй хузæй илзаг кæнун. Хæнхити берæварсуг уагъд æртъæстгæй цæуæд.
Кæфти мэйæ III- кыуæре			«Фæзæги лаваргтæ»	Натурæй хузæ кæнун. Хузгин фло- мастергæй, пласти- линай куст.	Базонгæ кæнун фæзæги лавæртти хæццæ. Нифæлар кæнун лæдæруй- наде («у – берæ», «устур – минкый – хъæбæр минкый»).	Асей алпихузон ка æй, уæхæн бул формитæбæл куст бæрууат æма фæзæбæл. Фейнæхузон æнгæсæу.	Сурх хузи хæццæ базонгæ кæнун. Сурх хузи лæдæрун æма занкъарун куд ирд (сах)рæсугъд æма хæлар.	Асей алпихузон ка æй, уæхæн тумбул форми- ти гъæфæбæл райварун. Минкый хæйити (детальти) æхе- дундзийнаде фæлгонци харак- тер бавдæсунмæ.
Кæфти мэйæ IV- кыуæре			«Балæстæ фæзæгити»	Гъæунги гъæ- гæй сабитти фешпайдитæмæ гæстæ хузгин флома- стергæй косун.	Фæззигон æрдзи хæццæдзийнадти берæгтæнæнгæ- бæл цæстæ да- рунбæл ахур кæнун.	Кæрхæрмæ (вер- тикалон) арæзт хæнхитæбæл архайд. Æрззон хæнхити пластикæ.	Сау æма мора хуз- ти хæццæ базонгæ кæнун. Хураени хузæ арззон предметбæл куд рартæвæ- бартæвæ фæккæнуй, уомæ кæсун.	Композиций æргом вертикаль бæлуврдгонд цæуи сифи фор- митæ.
Гуæрргоба I-кыуæре			«Колобок» – «Тумбулой- на»	Аргъуæй сæ зæрдæбæл ци ба- дæрттонцæ, уонæмæ гæстæ хузæ кæнун. Пластилин æма хуз- гин фломастергæй куст.	Базонгæ кæнун аргъуи архайугти хæццæ. Баймонун лæдæруйнаде «хæдзайрон цæрæтойгæ».	Хуæрз хумæтæги фæлгонцæ арауни архайдити суммæ. Аргъуи арахайæги фæлгонцæ арауни. Тумбул формæбæл куст.	Хуæрæнти гаммæ 12-й уæнгæ исхæрттун кæнун. Ирд «игъæлдзæг», «фæлмæн- уагæ» хуæрæнти къуарей пайда кæнун.	Фæлгонцæразæн элементти еу сложити кæнун. Сæйраг фæлгонц берæг кæнун гæ æсæ æма тъæфæн æ рауæни æвæрдæй.

Геургоба II-кыуаре	4. «Мае филди баста»	1	«Хуанхти расуэйдзий- наде».	Ерминсунадеме гесте хуае каенун. Сойнин мелтэй (пастель) куст.	Ирисиони пейза- жи ландшафон хецендзийнадега- бел ардзорун. Термин «пейзаж»-и хеце базонга каенун. Байамонун ладеруйнаде «пиллаг – такка берзонд – такка берзонддер».	У алаэми ардеме эвлесег ригмикон зулун-мулун ханхитае.	Ерзи фэлонц исаразун неуаг армегай – сойнин мелтэй пайдаген- гай.	Хуанхон пейза- жи хуае каенун. Фэлонц тух- гиндер каенумае пайдагонд цауй контрастон мад- залай.
Геургоба III-кыуаре	5. Аэ ама мае бауер	2	«Авто- портрет» (хеузгонд)	Натурэй айде – неме кэсгай Фломастергай куст.	Базонга каенун алаймаги цестон ама цэстони сейраг хайтти функцити хецае. Портрети жанри хецае базонга каенун.	Устур тумбул форми хецае куст, минкый хайтгай (детальгай) ай исенхаст каенун.	Хуаэй пайда каенун куд аену- салон мадзалай. Е графикае гъэзудгер ама ангастиндер каенуй.	Устур асей сейраг фэлонц берег каенун. Цэстони хайтти (детальти) сас бунагтти каенун.
Геургоба IV-кыуаре	Цэстае даргай хуае каенун. Хузгин фло- мастергай куст.		Цэстае даргай хуае каенун. Хузгин фло- мастергай куст.	Сабийтен алеймаги бауери исконди ладеруйнаде дадтун..	Алхуззон фор- мита еу фэлонци – алеймаги фигури баеу каенун. Айдаг «сер ама кьехтае» конд куд нае уа алеймаг, уой фэлтерун.	Хуаэй пайда каенун куд аенуостенан мад- залай. Активонай си пайда- гонд цауй хь-абпалте хузагаентай.	Композиций сейрагдер ка ай, уой асей ус- турларей берег каенун. У алаен- хасон пейзажи элементтае.	
Цэппорсе I-кыуаре	6. Мае гъэзентае	1	Цьелпокин- дэе	Гъызт-фэлтераен. Гуашай куст.	Базонга каенун амай аенгесавдесен гаенанти хецае; цьелпкойей косун техничкой мадзэлтти хецае.	Ци хуарентае зо- нунца, уони 12-ей уэнтае исхьартгун каенун, сас немыгга син аргом куд зононсае.	Цьафэабел аеннонай каенун хенхитае, тепшитае, формитае, син аргом куд фэлонцтае.	

Цаппорсе II-кыуаре	7. Зумаг.	3	«Уазал рестег. Фишцаг мет».	Андегай уогай, бафрепайди аенкваранти бун- дорма гасгае хуза кенун. Гуашей куст.	Ахур кенун ани афентгемае гасгае арлиш ии айивид- дзийналге ершуй, уонемае шастае ларун. Зумаги ралугт.	Эмоционал рахаст фелгонши арестге бахасун. Ниффедер кенун гуаши хеще цъеппойей косуни араехстдзийнаде.	«Енккард ама «уазал» хуарентий пай- дагангай равле- сун пайжаки уага хузалелгонши фериш.	Пейжаки хузкавуналон итеррештон рестегтон ра- ирезти ама айивегае уаги уавери.
Цаппорсе III-кыуаре			«Мети тъафитге ама Метин лаг».	Бафрепайнаде ама имисунадаме гасгае хузае кенун. Хузгин гегъелидобел гуаш ама пластилинай куст.	Дркесун зумагон бонитъади хещендзийн- надегема. Мет, ае характеристикае, ае зуулалге.	Пайда кенун тоналон контрасти малзалей (ирд – гарбел, тар – ирдбел).	Зонге кенун ледеруйнаде «хузае» ама ае «фелгуз»-ти хещеа. Палигрэбел куст, хуарентге аенкелше кенун.	Зуймон пейза- жи бундоробел сюжетон компо- зици исаразуни фалгалраен.
Цаппорсе IV-кыуаре			«Фалосван нези баласае»	Зумагон бердбеганти хещендзийналге тууххай радзубанди кенун. Неуаг анзмае шастгае кенун.	Сае формае ама асе аллихуаен камаен аинцае, уаехен элемен- тти амеуадае сюжетон композиций.	Пайдалогд шуйи ирд контраст ху- арентгей бердэг бо- ни игъалдзайдзийн- нади аенкваранге фагтухтиндер кенунмае.	Сайраг фалгонц бердэг кенун асей, араварлай, делалгай.	
Ансури майе III-кыуаре	8. «Къабец- ши дза- умеутгае ама хуаруйине- гтае».	2	Натуре ама фелпайд армагмае гасгае хузае кенун. Хузгин флома- стергай куст.	Цай пуман – авгин дзумеутги тууххай фаеффуидер кенун зонундзийналге. Фишцаг ледеруй- наде радтун айивегаи жанр – «папормор»-и тууххай.	Ахур кенун фелпайун ама авелесун формити аехсен хещендзийн- наде сае асе ама пропорцигтае баргай.	Индгундер кенунцае ирд ху- арентге. Равдесун ши фелгонц хуаренти ферици хуарз рахаст.	Аллихузон аеае предметти куар тыафабел райварун.	
Ансури майе IV-кыуаре			«Ари хъаболан хуаруйине- гтае».	Фаеффуидер кенун сабитти зонундзийналге хуаруйинагги тууххай.	Хуарз хумагтаги бердуагон фор- митге равалдесуни араехстдзийнаде ирвезун кенун.	Пластилинай хузае агъае ей суухузон формае камаен ес, уаехен предметге карелдземай арта- сунаен.	Хещен пред- метге еуонд шечуае куарлрети сае хузае, асе ама формитгемае гасгае.	

Комах саян I-кыуэре	9. Уæлæда рас	2	Аргъæутти бæгъагæртти хъæлæбæлтæ.	Хæ æримнст аргъæумæ гæстæ хуææ кæнун. Гуашæй куст.	Фæффулдæр кæнун сабитти зондзийнагдæгæ уæлæдæрæси туххæй, аргъæутти бæгъагæртти уæлæдæрæстæмæ гæстæ	Пайдæ кæнун конгратон формитгæй ама хуарæнти магæрæй гъæугæ фæлгонц (рæстмæ – фæсинмæ) аразтæй..	Хуæтæ къуæртти еукæнун сæ эмоционалон фæлгонцмæ гæстæ (æвæйнон æрлæстæ)	Аргъæуи бæгъагæртти фæлгонц исаразун – (æрлæхæлæр кæна фудæрлæдæ) ци айбæвдлон малæлтгæ зонунцæ, уонæй пайдæ кæнтæй.
Комах саян II-кыуэре			«Хъурто-хæн фæлосун»	Апликаци. Лæвæрд элементтæй алдæнбидтгæ (уæртгæ кæнун.)	Фæффулдæр кæнун сабитти зондзийнагдæгæ уæлæдæрæси Цæстæ æрлæрун сувæллентти хъæлæбæлтти хуæтæмæ уæдтæ декоративон элементтæмæ.	Зонгæ кæнун науæг техникки – хуæтти гæгъæллитæй апликаци хæтцæ. Ритмикон алдæнбидæразун.	Фони хуæтæмæ уæдтæтгæ хуæтæ раивæрлæди), ама тоналон контрасти малæлтæй пайдæгæнтæй.	Испайдæ кæнун динамикон (райвæрлæди), аразтæти малæлтæй (Алдæнбидæразтæй).
Комах саян III-кыуэре	10. «Хæдзари дзæумæу (мæбæль)»	2	«Хоргун сеумæ»	Фантази ама имисунæдæмæ гæстæ хуææ кæнун. Гуаш, хуарæнтæ ама пластиллинæй куст.	Фæффулдæр кæнун сабитти зондзийнагдæгæ хæдзари дзæумæутти туххæй.	Сæ бундлори раст хæнтгæ кæмæн сæ, уæхæн предметтæ хуææ кæнун.	Хуæтæ фæрци бавдесун гъæр, рох ама цийни анкарунадæ «гъæр» хуарæнти къуарæй пайдæгæнтæй.	Уавæр æвдæстæй испайдæ кæнун аргъæстгон композицийæй. Равдесун хæ медийнæ – дес.
Комах саян IV-кыуэре			«Мæ хæдзарæ»	Зæрдæбæл бидæрди бундлорæмæ гæстæ хуææ кæнун.	Равдесун хæдзари ама хæдзари дзæумæуи ахæдундзийнадæ адеймаги царди.	Балæдæрун хæдзари конструкци бæрцутти – конструкцигæнæн бæрцуттон элементтæй.	Пайдæ кæнун сабитти æвурст хуарæнтæй – ирд, хæлæр (фæлмæн).	Уæстур уæлæуæдтæгæнæг формахæдзарæ. Форми гъæуæмæ уонцæ еугур аразаг хæйтгæ дæр.

Карадагез-мәләен I-кыуаре	11. «Мәди бәрәгъбон»	1	«Мәг мәдә»	Хәстәгә алеймә-ги хузәг кәчүн зәрләбәләрләмә гәсгә. Гуашәй куст.	Мәди фәлгонц сабийти шестә фәләмән әмә аурәдгә күд уа, уобәл архайун.	Тыфәбәл алеймә-ги фәлгонц аразун цыәпо әмә ху-арангәй. Цәсгәстәни аәвәрлбәл куст.	Хуарәни хузәгәй бәвдәсун мәдәмә хәләр зәрәдә лә-руни рахаст әмә уәрзт.	Фәсуурухәдәр кәчүн сабийти зонундзийнәдгә поргәтәи туххәй (шәсгән, астауәгәй уәләмә, кыяхәй сәрмә).
Карадагез-мәләен II-кыуаре	12. «Цуна-вәр дәснәйәдгә ес».	1	«Аргъаун сә-хар (горәгәт).	Къуарәмәй бәрлуә-тон элементгәй конструкция кәчүн. Бәрлуәтон констрүк-цигә кәчүнәдә.	Фәсфүлдәр кәчүн сабийти зонундзийнәдгә дәснәйәдгә туххәй «Архитәктор» – расүгәд цәрәнуәггә әмә бәстнәхәйггә әргъудингәнәг.	Архитәкторун ком-бинацигә аразун, бәрлуәтон формигәй пәйдәгәнгәй.	Хуарәни хузәй нәйралон хуз констрүктәр хуәдәрбәл нп-мәд әй.	Итгәдәли хәсән бәрлуәтон азгә-унстиги райвәрл.
Карадагез-мәләен III-кыуаре	13. «Транс-порт».	1	«Итгәл-дзәг бәлци»	Имисунәдәмә гәсгә хузәг кәчүн. Гуаш әмә филомастәргәй куст.	Фәсфүлдәр кәчүн сабийти зонунд-зийнәдгә транс-порти туххәй.	Сә бундори расгәхнхигә кәчән ес, уәхән формиги хузәг кәчүн. Аразән хәйгги (дәтәльти) хузгә кәчүн.	Бәвдәсун итгәлдзәг зәрлди уәгә ирд «зәлләнгәнәг» хуарәни хузгәй пәйдәгәнгәй.	Устур расгәкү-мон формә тыфәбәл райвәрун.
Карадагез-мәләен IV-кыуаре	14. «Уал-дзәг»	4	«Уалдзигон бон»	Әндәгәй уәгәй бәфәшәйдәи әнкәрәнти бун-дорәмә гәсгә хузәг кәчүн. Гуашәй куст.	Бәзәгәг кәчүн рагуәлдзәги сәйрагдәр бәрәггәнәнти хәсшә.	Аллухәзон фор-митә хузәкәчүнәли арәхәстдзийнәдә ниф-фәлар кәчүн.	Рагуәлдзәгәи уәгә хуарәни хузти фәрци рәвдәсун, ирд хуарәнтәй пәйдәгәнгәй.	Пейзәжи уәгә. Зәнгә әл-мәнтгә пейзәжон композиций әу кәчүн.
Хуми-ләйән I-кыуаре			«Цъу» («Маргъ»	Натурәмә гәсгә хузәг кәчүн. Хузлн филомастәргәй куст.	Фәсфүлдәр кәчүн сабийти зонунд-зийнәдгә уәлдзи-гон әрлди туххәй, мәргәти пардәй дәнцәг әрхәсгәй.	Бәрәвәрүг силуәт кәчән ес, уәхән әрдзән формә, әугур хәйггәй аразун.	Ахур кәчүн мәргәти пакъуй хуарәнти фәләуцә уинун.	Мәргәти устур-гәй тыфәбәл райвәрун. Фәнән пейзәжи элементгәй ис-пәйдәй кәчүн.

Хуми- дайаан II- кыуаре		«Уалдзыгон деленгути басты» (букет).	Натуреама гасгае хузае кенун. Гуашай куст.	Ахур кенун сабий- ти anzi афеентгеае гасгае ардзы зейивалдзыинелге феппайун: ардзы базмаелд, деленгути феззинд.	Аллихузон ардзон формитае хузае кену- ни арахсгдзыйнадае ирезун кенун.	Цесгае ардарун хузти феллгузгае- мае ардзы медегае. Хуаранги ферци бавдесун деленгу- ти басты (букети) характер (суоли- хатты)	Хуметгеаи на- тюрморт. Букет куд уалдзыги фаллонч.
Хуми- дайаан III- кыуаре		«Габелло ама деленгута».	Натуре ама фел- пайдмае гасгае хузае кенун.	Базонга кенун уалдзыги листаг церегойти царди хащсе, габеллой цард дэенцаан архасегтай.	Бавдесун габеллой форми пластике, ае базурти хузти расу- гьдзыйнадае.	Хуарени хузти фелдацие (гармо- ни) банкыарун, габеллой базурти феллгузгаема касгаей.	Хузабел архайгай свайралдар ка ай, уой деталлы фарици лобераг кенун. Хузае пей- зажы элементгай исанкаест кенун.
Ханси майе III-кыуаре	15. «Нэе алфанбулай дуйней»	«Игъа- лдег кыавад»	Сабийге ци бафел- пайдтоннае ама сае цесгае себбал архасестай, уонамае гасгае хузае кенун. Гуашай куст.	Ирезун кенун сабийти зонулд- зыйнадге алфамбу- лай дуйней туххэй.	Цыело ама контра- стон мадзэллтай пай- да кенгаей бавдесун кыавадай ергехте ама Сослани ендуреае.	Хузи бавдесун пей- зажы игъалдзаг «серднуагае».	Сослани ендуреае тыфабел аревеарун куд композиций рай- дайаан, уогае.
Ханси майе III- кыуаре	16. «Хе дару- ни аьгдау» (культуре).	«Ез нур устур бищеу (кызгае) даен».	Хузае кенун, царди ци цавуге арлулаей, уони имисуни бун- дорбал.	Суваалленгити аргом аздахун хе даруни аьгдаумае.	Адеймагы флугуре сюжетон архайди хузае кенун, характерон береттгаангай (детальгай) пайда кенгаей.	Хузае сабий аме фендоннамае гасгае ае азырай.	Ситуаццион ар- хайд хузае кенун нисанганаан детальгай пайда кенгаей. Хуарз уилде сюжетме халдзырон церегойти хузае бахасесун.
Ханси майе IV- кыуаре	17. «Егас по сердце».	«Церегойти хащсе фембелд».	Зердабеллард ама аримистмае гасгае хузае кенун. Хузтин фломастергай куст.	Сабийти базонгае кенун серди свайраг береттгаангити хащсе. Еума хатт аримисун халдзырон фонс ама мергыти немгтае.	Хузае фелдацилар кенунчы ирд ама фелдмен хуарангтае, халлар рахаст име ка даруй, егас.	Халдзырон церегойи кенне маргы устур хузае искенун тыфабел серди- гон пейзажы фонбаел.	

Еумæйаг темæ: «Мæ бийнонтæ» (1-аг хай)

Темæ: «Алæмæти фломастертæ»

Сæ медес, ци æнцæ, уой базонун.

Нисан: – Сувæллаенттæн бавдесун графикон æрмæгутæй еу – фломастертæ. Раст си куд пайдагæнгæ ’й, уой син байамонун. Исбæрæг кæнун сæ зонундзийнæдтæ, бæрцæ æма хузтæ (цвет) куд æнкъарунцæ, уони. Æхсæз хузей нæмттæ син байамонун – сурх, бор, цъæх, кæрдæгхуз, мора æма сау. Разæнгард сæ кæнун рæсугъддзийнадæ æма фæдауцæ æнкъарунмæ. Ирæзун син кæнун сæ ассоциативон гъудикæнунадæ æма æргъудидзийнадæ. – Гъонбæл сæ кæнун арæхстгай архайунбæл, хузгæнæн æрмæгутæмæ ба ауæрдгæ цæстæй куд кæсонцæ. Сæ хузæкæнуни усмæ син æхцæуæн куд уа. Бийнонти хестæртæн кадæ æма лæггадæ куд кæнонцæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Базонгæ ун, æвдесуйнаг равдесунмæ ци сæйрагдæр мадзалтæ ес, уони хæццæ – хæнхитæ (раст, къæдзæ, цохтæгонд, уолæндзуд, зулун...), стъæлфитæ, штрихтæ, формæаразæн элементтæ (зилдтитæ, аллихузи формитæ).

2. Хузæзонунадæ (цветоведение)

Сæйраг хузти фæлуст æй æхсæз хуземæй арæзт: бор, сурх, цъæх, кæрдæгхуз, мора æма сау. Еци 6 хузей хæццæ базонгæ ун, сæ нæмттæ син æнæкъулумпийæй дзорун. Кæмæй си кæци рауæни пайдагæнгæ ’й, уой бал син уæлæнгай байамонун.

3. Композици

Гъафи фарс æмхузонай идзаг кæнун, цохтæ, уæгъдæ бунæттæ си куд нæ уа, уотæ.

Косæндзаумаутгæ: хузгин фломастертæ.

Хузæвдист (изображение): ханхон – графикон. Хузæвдесун (изображение) райдайун æмбæлуй ести формæ аразæн элементти хæццæ райархайунæй.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: 4-5 анздзуд сабийти конд хузтæ: минкъий машинæ, тикис, мистæ, науи хæццæ (æндæр естæйти хæццæ дæр æмбæлуй).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 6 хузи фломастертæ.

Ахури цуд

Гъ. Махæн не стьолбæл æвæрд ес аллихузон къуæцæлтæ. Етæ хуннунцæ... Ка сæ зонуй?

С. Фломастертæ.

Гъ. Етæ хузгæнаги къохти фестунцæ дессаг дзаумæуттæ... Минкый сувæллон, биццеу кенæ кизгæ æнæ гъзæнтæй æнкъард ку кæна, уæд фломастерти бон æй æ хæццæ рагъазун. Етæ ин цифæнди хузæ дæр искæндзæнæнцæ – куй, тикис, мистæ, науæ, хуæдтæхæг –æ зæрдæ цидæриддæр æрзæгъа, уой.

Гъонбæлгæнаг æвдесуй сабийтæн конд хузтæ.

Гъ. Сабийтæ, аци хузтæ уæ зæрдæмæ цæунцæ? Сумах дæр фæндуй атæ хузæ кæнун базонун?

Сувæллæнтти дзуæппитæ.

Мадта, гъæйдæти, фломастертæ райсæн, æма, куд хузæ кæнунцæ, уомæ лæмбунаг æркæсæн... Фломастербæл ес минкый цъифæ фий, æ хурфи ирд хуарæн кæмæн ес æма гæгъæдибæл хузæ кæнун хъæбæр ка уарзуй, уæхæн.

Сувæллæнтти гъазтбæл фæццалх кæнун гъæуй, фломастертæ, дзаумæуттæ уогæй, уодагæстæ цума æнцæ, уотæ сæ æнкъарæнтæ.

Гъ. Фломастери сæр фæфтудтан æма хузæ кæнун фæййагайдтан. Æнцайгæ ибæл нæй, æ фий куд нæ фæрреса, уотæ. Кæсайтæ, мæнæ атæ. Хъæбæр хуарз... æндæра æ фий раримæхсдзæнæй æма æхе нæбал равдесдзæнæй. Куст куддæр фæууæн, уотæ фломастери сæр æхгæнгæ 'й, кенæ ба æ хуарæн ниссор уодзæнæй æма нæбал бæззæй. 'Ма уотæ ба сумах дæр нæ фæндуй. Абонæй фæстæмæ е уæ лимæн æй æма 'йма цæстæ дарун гъæуй.

Нура, сабийтæ, радзорайтæ, аци фломастертæ цихузæн æнцæ.

С. Сурх, бор, цъæх, кæрдæгхуз, мора, сау.

Гъ. Сумах ба цихузæн хуарæн уарзетæ тæккæ фулдæр? Фиццаг уой райсетæ. Гъæйдæ, æримæ кæсæн, цума нин ци исхузæ кæндзæй, ци кæнун зонуй: аллирдæмитæ арæзт рæсугъд цохтæгонд хæнхитæ, минкый, рæсугъд стъæлфитæ. Уæ зæрдæй нæ фæццох æй? Æлхъевгæ нæй гæгъæдимæ! Даргъ къадзал-мудзул, рæсугъд здухтитæ, нивæфтуд хæнхитæ. Æмæхгæд сæститæ хæнхитæ, зилдтитæ, дæргъдумбултæ. Гъауай, нура æркæсæн, кæмæ ци рауадæй? Ци рæсугъд æнцæ!

Гъонбæлгæнаг æпбалуй сувæллæнтти: «Дессаги рæсугъд стъæлфитæ! Минкыйтæ, аллихузæнттæ! Ами ба цæхæн зулун æма раст

хәнхитæ ес! Кустити хуæздæрти – аллихузи варианттæ–æвдесуй еугуремæ дæр. Сувæллæнтти фæрразæнгард кæнун гъæуй, нифс сæмæ куд фæззинна, «алцидæр зонун, хуарз мин уайуй», зæгъгæ.

Гъ. Сувæллæнттæ, еугур фломастертæй дæр архайетæ, цæмæй, ке феронх кæнайтæ, уой зæрдихудти ма бацæуайтæ. Мах сæ еугурей хæццæ дæр ислимæн уодзинан.

Сувæллæнттæ ци фломастертæй косунцæ, уони хузи нæмттæ гъонбæлгæнæг нæуæгæй фæззæгъуй.

С. Сурхи хæццæ дæр, цъæхи дæр æма у. и.

Гъ. Дзæбæх, лæмбунæг архаетæ, цæмæй хъæбæр рæсугъд рауайонцæ уæ хузтæ.

Сувæллæнттæ гъæуама, алли хузæ дæр хецæнæй, уæдта еумæгондæй цалдæр хузей фæдауцæ банкъаронцæ, лæмбунæг сæбæл æрлæугæй.

Гъ. Хæлæф кæнун нæ гъæуй, зæгъуй гъонбæлгæнæг, гæгъæди æнæгъæнæй дæр байдзаг кæнетæ стъæлфитæ æма хәнхитæй, еумæ дзæбæх куд фæдауонцæ, уотæ. Еу биццеу ратагъд кодта, лæмбунæг нæ архайдта æма цидæр зулунтæ–мулунтæ исхузæ искодта. Уæ зæрдæмæ цæуй? Гъонбæлгæнæг барæй, æ «фæстæмæ къохтæй» тар хуарæнтæй гæгъæди кенæ финсæн фæйнæгбæл, ка нæ бæззуй, уæхæн хузæ кæнуй сувæллæнттæн кедæр «биццеуи» номæй.

С. Нæгъ! Нæ цæуй нæ зæрдæмæ!

Гъ. Дессаг, сумахæн хуæздæр уайуй! Сабийтæ, аци дессаги стъæлфитæ цæй хузæн æнцæ?

С. Зменсæ, цъеути хуæруйнаг – хуари гагати, листæг дорти, уаруни æртæхти æма æндæрти.

Гъ. Мæнæ аци цубур тæлмитæ æма хәнхитæ ба?

С. Думгæмæ змæлæг къалеутæ æма кæрдæги хæлтти хузæн.

Гъ. Мадта мæнæ и даргъ хәнхитæ ба? Ци си рауадæй?

С. Къахнад, фæндаг, къанау, цæугæдон, дунгæ...

Хузи ести ку æрæстæфонцæ, уæд сувæллæнттæ гъæуама бадес кæнонцæ, – е ахсгиаг гъуддаг æй: «Кæсай, ци мин си рауадæй! (зилдтитæ, къанау, кæрдæг, зменсæ...)». Гъонбæлгæнæг сæ еу дууæ дæнцемæй фæййаразуй, иннæ дзуæппитæ ба кæстæртæ сæхуæдтæ дæдтунцæ. Сæйрагдæр е æй, æма си алкæмæ дæр æхе гъуди гъæуама уа, еци–еухузи дзуæппитæ некæми гъæунцæ. Ци æнкъарунцæ æма 'й куд лæдæрунцæ, уой дзорæнтæ. Нуртæккæ цæуй æновуд куст фантази, цæстæбæлуайгæ гъуди ирæзун кæнунбæл. Дзуапп бунати нæ уодзæй кенæ раст нæ уодзæй, уомæй тæрсун нæ гъæуй: сувæллæнттæ

сæ цæстæбæл рагъазун кæнæнтæ, ци сæ фæндуй, уой. Æрмæст е гъæуама уа рæсугъд. Рæсугъддзийнадæ уинунбæл сæ ахур кæнун гъæуй, лæдæрунгъон куддæр фæууонцæ, гъеуæдæй фæстæмæ.

Гъ. Мах абони балци адтан. Фæззæг...бæлæстæ – сугъзæрийнæхуз, мæргътæ зарунцæ, думгæ къуззет кæнуй, хор тавуй. Дессаги рæсугъд æрдзæ! Мах еци рæсугъддзийнадæ хузæ кæнæн. Нæ хузтæ ба мадæн, нанайæн кенæ бабайæн балæвар кæндзинан.

2-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Мæ бийнонтæ» (2-аг хай)

Темæ: «Гъзагагæ къубулаенттæ». Натурæй хузæ кæнун

Нисан: – Зонун хе хæдзари бийнонти, уæдта уонæй алкæмæндæр сæ ихæстæ.

– Ирæзун кæнун æримисадæ, итигъдадон гъудикæнунадæ (итигъдади рауæн зонун).

– Бийнонти æхсæн хæлар зæрдæ дарун, хестæртæбæл мæтæ уæдта син анхос куд кæнонцæ, уотæ сæ гъонбæл кæнун.

– Цæрагойтæбæл зæрдæй куд тухсонцæ, куд син бухсонцæ æма сæ куд уарзонцæ.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мæдзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Фломастергæй косуни фадуæттæ базонун.

Хæнхити пластикæ – даргъ аллихузон, динамикон хæнхитæ аллирдæмитæ уадзунбæл архайун. Ниннисан кæнун лæдæруйнадæ «æстæлфæ», куд хæнхити тумугъ æмбурд, уотæ.

2. Хузæзонунадæ (цветоведение)

6 хуарæней хузтæ базонун. Иннæ хуарæнти æхсæн сæ зонун æма æртасун.

3. Композици

Активонæй гъафæ идзаг кæнунбæл архайун.

Косæндзаумауегтæ: хузгин фломастергæ.

Хузæвдист: ханхон-графикон, абстрактонмæ хæстæг. Хузæвдисти уагæ – байархайун гъæуй, нур ма сувæллæнтти къохти, сæ дæлбарæ ка нæма æй, еци хузæвдисти процесс къохтæмæ райсун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: цетейнæ хузæй дæр æма асæй дæр аллихузон ка æй, уæхæн хæлтти къубулойнити хæццæ. Тикиси бæдоли къарæ (хузист).

Минкый, фæлмæн гъзæн тикис (цæмай цæрагойти зæрдихатт бæрæг уа – ходæг, хæларзæрдæ къембур).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 6 хузи фломастертæ.

Ахури цуд

Гъ. Нана æ уарзон бæдоли бæдолæн цъоппин цъиндатæ æлвесуй. Тикис æ къæхти цори бадуй. Нанай цетейни ес алихузи хæлттæ, къубулойнитæ тухтæй. Мæнæ ауæхæнтгæ! Хæлттæ цихузти æнцæ?

С. Цъæх, сурх, кæрдæгхуз æма у.и.

Гъ. Сувæллæнтгæ, сумах хæлттæй къубулойнитæ кæнун зонетæ? Гъæйдæ, бавзарæн...Райхалетæ сæ æма истохетæ.

Сувæллæнттæ архайунцæ, къубулойнитæ райхалун æма тохунбæл.

Гъ. Еу хатти нана æлвесгæ кодта. Æлвиста 'ма рагъуди кодта: «Нуртæккæ нæ минкый гиккæ равдауæндонæй æрбацаудзæнæй, е 'нсувар скъолайæй, сæ мадæ æма фидæ ба – кустæй. Цæуон, æма син æза æртæ къерей ракæнон се 'рбацудмæ». Нана цæлгæнæнмæ бацудæй, æ цетейнæ ба хæлтти хæццæ ниууагъта. Æхцинтæ кæнунбæл зæронд уосæ басабур æй. Цалинмæ е уоми архайдта, уæдмæ сæ минкый фудæг тикис ба еунæгæй исæрхун æй, гъзун æй æрфæндæадтæй. Ратæх-батæх кодта хæдзари къумти, цетейнæмæ ниллæстæй, къелайæй æй пьолмæ æргæлста æма хали къубулæнттæй гъзун райдæдта. Къубулæнтгæ ин зæнхæмæ ракалдæнцæ æма фæйнердæмитæ фæззилдæнцæ: кæрдæгхуз дæр, сурх дæр, бор дæр, цъæх дæр æма сау дæр. Еугурæй дæр авари ниххæлеу æнцæ. Цæхæн къубулæнтгæ адтæй нанама?

С. Тухт, тумбул, рæсугъд æма æфснайд.

Гъ. Бавдесайтæ сæ.

Сувæллæнттæ сæ къохтæй тумбул зилдтитæ æвдесунцæ.

Гъ. Нана кутемæй батухта къубулæнтгæ? Равдесайтæ.

Сувæллæнттæ къохтæй уæлдафи къубулæнттæ тохæг искодтонцæ сæхе.

Гъ. Нур ба байамонетæ, куд райхалдæнцæ, уой?

Æвдесунцæ къæдзал-мудзул хæнхитæ.

Гъ. Иссæхузæ кæнæн.

Гъонбæлгæнæг гъзати уавæр равзурун кæнуй. Сабийти ба хузæвдистбæл бафтауй.

Гъ. Тикис кæсуй, æма къубулæнтгæ фæззелунцæ. Етæ дæр уодагас

æнцæ, мæ хæццæ сæ гъазун фæндуй, зæгъгæ, исцийнæ кодта æма сæ сорунтæ байдæдта. Æ минкъий дзæмбутæй цъæх тумбулæг бакъуæрдта æма ин идардмæ фæззилдæй. Уой фæсте сурх рауидта æма 'й папи сирей бунмæ батулдта. Уæдта бормæ феррæстæ 'й. Æ минкъий къембурæй æй авари къуммæ æсхуайгæ бацудæй. Уотемæй хæлттæ райхалдæнцæ...

Сувæллон æхе тикиси бунати æвæруй æма къубулæнтти хæццæ гъазун райдайуй, æ хузи сæ тъафæбæл ихалгæ цауй.

Хузæ кæнæн! Кæрдæгхуз ба ци фæцæй? Æркаæсæн, кумæ базилдæй цума? Равдесайтæ нура, ке тикис изолдæрмæ фæззилдта къубулæнттæ? Фиццаг зилдæй ацирдæмæ, уæдта æй тикис æ къахæй искъуæрдта, æма иннердæмæ ниххалæ'й. Къубулойнæ тулуй, халæ ба ихæлгæ цауй – даргъ, хъæбæр даргъ. Гъеууотитæ, мæ хортæ!

Сувæллæнттæ кезугай еугур фломастертæй дæр къубулæнттæ æма даргъ зулун-мулун хæнхитæ кæнунцæ аллирдæмитæ (мæна ци идардмæ фæззилдæй!). Еугур тъафæ дæр, еугур къумтæ дæр байдзаг кæнунцæ: ами дæр, уоми дæр – къубулæнттæ æма хæлттæ.

Е дин тикис! Æгас къубулæнттæ дæр нийхалдта. Ци рæсугъд хæлттæ ниххæлхъой кодта, уогæ ба! Нур нана ци кæндзæнæй? Нæуæгæй ин сæ тохун гъæудзæнæй. Ка ин фенхус кæндзæнæй?

С. Мах имæ фæккæсдзинан! Мах зонæн.

Гъ. Тикис уотæ гъуди кодта, æма, зæгъгæ, къубулæнттæн дæр æхцæуæн æй æ хæццæ гъазун. Æхецæй уæхæн боз ниццæй, æ цæститæ фур цийнæй æрттивтонцæ. Уæддæр цæстæ ба хизта, тарстæй минкъийгомау, нанай зæрдæ мæбæл ку фæххода, зæгъгæ. Фал ин нана нæ фæххилæ кодта, ниххатир ин кодта æ фудуæгтæ. Мада, фидæ, фурт æма кизгæ сæ хæдзарæмæ ку æрбацудæнцæ, уæд еумæ æхсæвæр кæнунбæл æрбадтæнцæ. Æхцæуæнæй хуардтонцæ нанай конд хуæрзадæ æхцинтæ, фудуаг тикисæн ба æ къоппай æхсир нивгæдтонцæ...

Ахури кæрони сувæллæнттæ нанайæн æнхус кæнунцæ «къубулæнттæ тохунмæ».

3-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Мæ рæвдауæндонæ»

Темæ: «Цæугæдон». Хузæ кæнун балци уогæй зæрдæбæлбадарди æнкъарæнтæмæ гæсгæ

Нисан: – Дони туххæн радзорун, адæми царди куд ахедуй. Терки цаугæдон – нæ сахари, æ ном ин зонун.

– Ирæзун кæнун сенсорон æнкъарæнтæ – дон узал, цъифæ, фæлмæн æма лигъз æй.

– Рæсугъддзийнадæ æнкъаргæй, хумæтæг рæсугъдадæ куд агоронцæ, иссергæй ба ибæл цийнæ æма дес кæнун куд зононцæ.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзалтти фæрци фæлгонц бавдесун

Бæлвурд æрдæмæ арæзт еухузи хæнхити пластикæ. Цæугæдон – берæ хæнхитæ – æнккæтæй (суммæ). Динамикæ – ескæци 'рдæмæ азмæлд, горизонтальбæл, кенæ диагональтæбæл.

Стъæлфити алихузти æвæрд, штрихтæ æма формæаразунади (куст идарддæр рахæссун).

2. Хузæзонунадæ

Нигки хуæздæр базонгæ ун æртæ сæйраг хуземæй еу – цъæхи хæццæ. Цъæххузæ æнкъарун, куд узал (сагæг) æвдесæг, уотæ. Æрвон итигъдади хæццæ баст ке æй, уой лæдæрун. Еу хузæн цалдæр «тон»-и ке ес – таргон (ирд) – цъæх æма фæливд – цъæх – «æрвхуз», уой син байамонун.

3. Композици

Фиццаг хатт бавзарун хузæвдист (*зменса, кæрдæг, цаугæдон, сауæдæнттæ, дортæ æма æндæртæ*), избæрæг кæнун сюжетон ханхæ баеу кæнгæй.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастертæ, фулдæр – цъæх æма æрвхузтæ.

Хузæвдист: ханхон – графикон. Хузæвдисти уагæ – хузæвдесуни элементти игурцæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: лæхцорæни (водопад), хуæнхаг цаугæдони, денгизи, арви, цаугæдон Терки хузтæ кенæ хузиститæ (къартæ). Листæг дортæ, минкый кæсæлгити аквариум (кæсалгæдони) кенæ ба листæг кæсæлгити хузтæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 6 хузи фломастретæ.

Рагагъонмæ куст:

Балци рæстæги сувæллæнтти æргом æрæздахун арви хузæмæ – куд кæдзос æма рæсугъд æй (цъæх-цъæхид).

Сæ цæстæ æривæрæнтæ хъумти дæнттæбæл – куд лæкъун æнцæ,

къанæутти дæнтти цудбæл, гæгъæдин наутæ, бæласи сифтæ си рауадзæнтæ, ци 'рдæмæ æзмæлунцæ, уомæ сæ гъос æрдарæнтæ. Фæууинæнтæ, æхсарæцъеутæ куд æртайунцæ, тæвдæ бони бæлаутæ узал дон куд ниуазунцæ.

Ахури цуд

Гъ. Нæ ацибони гъзти равзарун гъæудзæнæй сæйраг хузæ. Гъæйдæ, райсæн цъæх. Е бунтон рæсугъд æй. Куд гъуди кæнетæ, фулдæр цæйти хузтæ кæнун уарзуй еци цъæх? Хузтæмæ бал æркæсæн: лæхцорæн, денгиз, арв...

Гъонбæлгæнæг, цъæх-цъæхид хуарæнтæ хъæбæрдæр бæрæг ци хузти æнцæ, уæхæн хузиститæ æвдесуй: лæхцорæн, арв, денгиз.

С. Арв, къæвда, цæугæдон, денгиз.

Гъ. Мах æвзурстан къанæутти хузæн рæсугъд хæнхитæ кæнун айфициаг, нура, накæ гæнæн бæлæгъи цæуæн, папи хæццæ кæсалгæ ахæссæн кæми уа, уæхæн цæугæдон исхузæ кæнæн. Цъæх фломастер нин естæмæн исбæздзæнæй? Ка уи зонуй æма уи ка уарзуй накæ кæнун? Денгизи уи ка адтæй? Сувæллæнттæ, мах сахари ба цæугæдон ес? Æ ном куд хуннуй?

С. Терк. Хонхæй цæуй.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй Терки хузтæ.

Гъ. Нуртæккæ нин цъæх фломастер бавдесдзæнæй, цæугæдони хузæ куд кæнгæ æй, уой.

Надбæл фæсуарун уайуй уарундон. Куд цæуй, куд ледзуй? Бавдесайтæ мин æй.

Сувæллæнттæ сæ къохтæй амонунцæ къæдзæ-мæдзæ хæнхитæ – дон куд цæуй, уой.

Гъ. Мæнæ аци хузæмæ æркæсайтæ, устур дорти астæу хуæнхаг дон куд æмпурсуй урдугмæ.

Ханхон пластикабæл сувæллæнттæ фæлтæрунцæ, уæлдæфи се 'нгулдзитæй даргъ къæдзал-мудзул хæнхитæ æвдесгæй. Уой фæсте ба хуæнхаг цæугæдони хузистмæ кæсунцæ.

Гъ. Нура бавдесайтæ, денгизи цæхæн уолæнтæ фæууй.

Æвдесунцæ уолæнхуз æзмæлдтитæ.

Гъ. Исхузæ кæнæн. Æркæсайтæ, атæ ци æнцæ? Махмæ дууæ цъæх фломастери ес. А цъæх æй, а дæр – цъæх. Ци игъауги си ес?

С. А таргон цъæх æй, а ба – фæливд цъæх.

Гъ. Фæливд цъæх хуннуй æрвхуз. Кæрæдземæ æнгæс æнцæ аци

фломастертæ. Мах сæ дууæ дæр багъæудзæнæнцæ цæугæдони хузæ
искаенунмæ. Косунмæ февналдтан.

*Хузæ кæнунцæ ивæзагæ зулун-мулун, уолæнгæс хæнхитæ. Ци 'рдæмæ
цæуи дон? Æрдамадæ (æргомæздæхт, направление) сæхуæдтæ
æвзарунцæ, цифæнди дæр уæд, фал гъæуама зинна фæрсæй, сæрсæй
бунмæ æма имæ серфмæ ку бакæсай, уæд.*

Гъ. Дессаги рæсугъд рауадæй нæ къану. Æ рæбунтæ ба ма ци
фæууй?

С. Билгонтæ.

Гъ. Дони билæбæл ба – дортæ, æнгъезуй сæ æмбурд кæнун дæр. Мах
дæр си æруигътан. Бамбæлайтæ сæбæл урзæй.

*Равзарун гъæуй бæлвурд хузæнгас (оттенок) (рохснæг, фунукхуз –
кæрдæгхуз, таргон-мора, фунукхуз-æрвхуз) кæмæн уа, уæхæн дортæ.
Басæбæлæмбæлун æма сæ радаун гъæуй (урзæнкъарæнтæ – бамбæлди
æнкъарæнтæ – ур. осязательные ощущения). Æнгъезуй сæ дони
ниттолун, дортæн цыфæй сæ хузæ ирддæрсæй разиндзæнæй æма
рæсугъддæр уодзæнæнцæ.*

Гъ. Нæ дортæ листæг æма фæйнахузти æнцæ, уони кæнун базудтан
стъæлфитæй, листæг зилдтитæй. Райсун гъæуй фæйнахузи
фломастертæ. Еугур фломастертæй дæр архайун гъæуй, æндæра син
къоппи æнкъард æй. Гъуди ма кæнетæ, цихузти æнцæ? Ранимаййтæ
сæ.

Сувæллæнттæ архайæн фломастерти нимайунцæ сæ нæмттæй.

Гъ. Дорти хузтæ кæнæн аллихузон фломастертæй, е ба хъæбæр
рæсугъд, лигъзбауæр рауайонцæ.

Гъ. Дортæ донмæ гæлдзун дæр æнгъезуй. Ка уи уарзуй донмæ листæг
дортæ æнгъохун? Куд фæхъхъуллуппитæ кæнунцæ, уой ба зонетæ?

С. Хъуллупп-хъуллупп-хъуллупп...

Гъ. Дони билгони зменсæ гъар фæууй, уобæл бæгъæмбадæй
хæтун къахæн æхцæуæн æй, кæрдæг ирæзуй, деденгутæ фелаунцæ
æрдæфæнтæ калаг хори тунтæмæ.

*Сувæллæнттæ хузæ кæнунцæ стъæлфитæ, зеллектæ, цубур
цохтæхæнхитæ, аллихузи къæдзал-мудзултæ, ке арми ци æфтуйуй,
уой.*

Гъ. Мæнæ ци рæсугъд æнцæ!

*Аци дзубандитæй сувæллæнттæ разæнгард кæнунцæ кустмæ,
цæрдхузæй кæрдæзей хæццæ еузæрдиуонæй архайунбæл цалх кæнунцæ.
Аци гъуддæгтæ сувæллæнттæн зундгонд æма хæстæг æнцæ.*

Сувæллæнттæ имисунцæ сæ балци адгин, æхцæуæн æнкъарæнтæ – гъар, рæудунгæ, сатæг, лæхцорæни цъæппитæ, æдонуг сæттун æма æндæр уæхæнттæ.

Гъ. Сабийтæ, цъæппитæгæнгæй донбæл ку фембæлетæ, уæд цæхæн фæууй?

С. Сатæг, «лигъзбауæр», цъифæ.

Гъ. Нур ин къохти райсæн æма æндæр рауæн æрæвæрæн ба ес?

С. Нæййес. Ракæлдзæнæй.

Гъ. Мадта ин кутемæй ес райсæн?

С. Къоси, къибилай.

Гъ. Дони ба цитæ цæруй?

С. Кæсæлгитæ, хæпситæ.

Гъонбалгæнæг син сæ хузтæ æвдесуй.

Гъ. Циуавæр æнцæ?

С. Рæсугъд, æрттевгæ бауæр, сугъзæрийнæхуз.

Кæсæлгити хузтæ кæнун нурма нæ зонунцæ сабийтæ. Уолæнти æхсæн-мæхсæнти, ке армици æфтуйуй, уой хузæ кæнæд. Сувæллæнттæ нур ку архайонцæ кæсæлгитæ, хæпсити хузтæ кæнунбæл, уæд син е дæр пайда уодзæнæй сæ идарддæри ахури.

Гъ. Кæсæлгитæ уæ зæрдæмæ цæунцæ? Уæд сæ нæ къанауи исхузæ кæнетæ. Махмæ ба рæвдауæндони кæсæлгитæ ци рауæн цæрунцæ?

С. Кæсалгæдони (аквариуми).

Гъ. Æркæсæн имæ, гъæйдæ. Кæсæлгити бон æнæ донæй нæй. Адæймаг дæр – уотæ, уой гъæуй дон ниуазун. Дон хуæрзадæ, сатæг æй. Уой ниуазунцæ еугур цæрæгуодтæ дæр – адæм, мæргътæ, фондс, сирдтæ, урунгонтæ æма æндæртæ. Сауæнгæ ма бæлæстæ, кæрдæгутæ дæр æнæ донæй нæ цæрунцæ. Донхуаруг кæнунцæ зæнхæ, будуртæ, игуæрдæнтæ. Деденгутæ, зайæгхæлттæ, къотæртæ, хæдзæрттæ, нæдтæ – еугурей дæр дон æртайуй, сæ ругæ син æхснуй. Дон дессаг æй, царди хуасæ, æвдæдзи хуасæ! Океантæ, денгизтæ, цæугæдæнттæ, цæдтæ, лæхцорæнтæ, сауæдæнттæ, сауæртæ, къанæуттæ, фонтантæ...

Рæсугъд æрдзи хузиттæмæ кæсгæй, сувæллæнттæ сæ гъудитæ дзорунцæ, дес æма цийнæ кæнунцæ.

Гъ. Æнсувæрон фломæстæртæн арфæ кæнæн, рæсугъд хузтæ искæнунмæ æма цæмæдессаг хабарттæ радзорунмæ нин ке фенхус кодтонцæ, уой туххæй. Нура сумах зондзинайтæ, кæци æй цъæх уæдта кæци æй æрвхуз. Уæхæн хузæй хурст ма уæ фалдзостæ цитæ ес, етæ кæмити æнцæ? Рагъæуæйттæ кæнайтæ æма сæ иссеретæ.

Еумæйаг темæ: «Фæззæг» (1-аг хай)

Темæ: «Хор». Хузæ кæнун балци уогæй зæрдæбæлбадард æнкъарæнтæнæ гæсгæ

Нисан: – Хор адаймаги уæдта еугур цæрагойти æма зайæгойти царди ци бунат ахæссуй, уой туххæн æрдзорун сувæллæнттæн.

– Æнкъарæнтæ дзорунмæ пайдагæнгæ æй хузтæй: гъархуз, ирд, æрттевгæ. Ассоциативон гъудикæнуйнади ирæзтбæл косун.

– Сувæллæнтти уотæ гъонбæл кæнун, æма зæнхи цъарæбæл, дуйнейи медæгæ цæрагуодæй, зайæгхалæй цидæриддæр ес, уони æмбастдзийнадæ, еудзийнадæ куд лæдæронцæ. Æрдзæ 'ма адаймаги цард кæрæдзей хæццæ æмбаст ке æнцæ, уой гъæуама сувæллæнттæ базононцæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзалтти фæрци фæлгонц бавдесун

Æмæхгæд ханхæй рауайæг тумбул формæ æма тунти хæнхити «æмдзæрийнæ», (сочетание).

2. Хузæзонунадæ

Базонгæ ун æртæ сэйраг хуземæй еу – бори хæццæ. Борхузæ æнкъарун куд рохс, ирд, гъар æма хæлардзийнадæ æвдесæг, уотæ.

6 хузей нæмттæ фæлхатун.

3. Композици

Тъафи, гæгъæдий бæрæгастæу активондæрæй идзаг кæнун. Хæнхитæ кæнуни динамикæ – тъафи бæрæгастæуæй аллирдæмитæ.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастергæ, бортæ фулдæр.

Хузæвдист: ханхон-графикон. Лæдæргæ-лæдæргæй хузæкæнуни элементтæй пайдагæнгæй, хузæвдист исаразун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: 3-4 бор предметей хузтæ (хузититæ): карки цъеу, сонхура, бæласи фæззигон сифæ, деденгутæ, рæзæ. Цалдæр бор æма боргæсгæ предмети.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 6 хузи фломастергæ. Айдаæнæ «хорæрттивд» уадзунмæ, хузгин æвгитæ хормæ кæсунмæ.

Рагагъонмæ куст:

Темæ хуæздæр цæмæй багъара сувæллæнттæмæ, уой туххæн рагагъонмæ балци фæццæун пайда уодзæнæй. Æндегæй уогæй, хормæ фулдæр æнгæс дарæнтæ сувæллæнттæ. Æргом кæсгæ

имæ нæй, цæститæн зиан æй, фал имæ еу минкъий хе батавун ба неци хилæ кæнуй. Сувæллæнтгæ, хор карз ку нæ кæса, уæд сæ цæститæ ницъцъундæ кæнæнтæ, уотемæй имæ сæ цæсгон, цæститæ гъæуайгæнгæй, искæсæнтæ (сау кæсæнцæститæй), айдæнæй зæнхæмæ, надмæ рауадзæнтæ хормиститæ.

Ахури цуд

Абони мах балцæй фездахтан. Тезгъо кодтан, дзæбæх æрхаттан, æрзилдтитæ кодтан, фæууолæфтан, хормæ нæхе фæттаван. Гъæйдæуайтæ, хори хузæ скæнæн нура. Уой туххæй мах гъæуй бæзгæ, агкаг фломастер исæвзарун къоппæй. Цихузæн? Мæнæ кæрдæгхуз ес. Аци сауи дæр фæндуй хор исхузæ кæнун. Цъæх ба нæ цæуй? Хъæбæр рæсугъд æй. Равзаретæ, цæхæн фломастер æй тæгкæ хуæздæр хори хузæ искæнунмæ?

С. Бор.

Гъ. Абони нæ сæйрагдæр хуарæн уодзæнæй бор. Нуртæгкæ æ хæццæ хæстæгдæр базонгæ уодзинан, æма нин е фенхус уодзæнæй хори хузæ искæнунмæ. Уогæ, уой цæмæн равзурстайтæ? Циуавæр æй?

С. Рохс, ирд, игъæлдзæг.

Гъ. Гъе, уомæ гæсгæ ба нин бор бæздзæнæй хор равдесунмæ. Хор ба цæхæн æй?

С. Хæларзæрдæ, гъар, рохс.

Лæдаруйнадæ «гъар» хузи хæццæ сувæллæнттæ базонгæ 'нцæ комкоммæ хори гъар банкъаргæй сæхе бауæрбæл цъæх-уазалхузæй игъауги.

Гъ. Хор тумбул æй – мæнæ ауæхæн! *Уалдафи фломастертæй зилдтити (тумбулæгти) «хузтæ кæнæн».* Нур ба гæгъæдибæл – хор тумбул æй, зæрдæхæлар, игъæлдзæг, æ медбилти ходуй, идзулуй. Еугурей дæр тавуй, еугуремæн дæр рохс дæдтуй: кæрдæгутæн, хъæбузатæ 'ма биндзитæн, сабийтæн. Хъæбæр аййев нин уайуй. Нур ба байархайæн тунтæ хузæ кæнунбæл. Цал гъæуй – еу, дууæ?

С. Нæгъæ. Берæ!

Хори тунтæ æнæмæнгæ бунтон раст фатлæдзгуги хузæн гъæуама ма уонцæ. Æмбæлуй сæ уолæнхуз лагъздзæуæг хæнхитæй бавдесун дæр.

Гъ. Хор алкумæ дæр кæсуй, æнгæтей дæр тавуй. Берæ тунтæ рауадзун гъæуй хорæй аллирдæмитæ. Е ба еугурей фагæ дæр гъар кæна. Мæнæ аци тунæ деденгутæн кæнæн, цæмæй ирддæр, рæсугъддæрæй

ирэзонцæ. А ба – гæбæлотæн, е ба сæ базуртæ басор уонцæ (тæрхьостæн – не суазал унмæ; кæрдæгутæн – ирæзунмæ; мæргътæн – бæрзонди тæхунмæ; сувæллæнттæн, цæмæй исгъар уонцæ, æма ма берæ æндæр кæмæндæрти).

Сувæллæнттæ дæр имисунцæ æма нимайунцæ, кæмæн ма рохс кæнунцæ хори тунтæ, ке ма тавунцæ нигкидæр. Еци гъазт кæнгæй, нимайгæ-нимайун æй сæхуæдтæ дæр не ’рладæрунцæ, сæ тъæфтæбæл сæйраг формæ-зилди алифарс тунтæй куд байдзаг кодтонцæ, уой.

Гъ. Мæнæ ци зæрдæхæлар æй! Гъар! Лæмбунæгдæрæй архайæн, æнæхæлæфæй, е ба нæ хор тæгкæ рæсугъддæр рауайа, æма æй æгасæй дæр фæййинонцæ, цæхæн æй!

Уæд цæргæ ба кæми кæнуй хор?!

С. Арви, бæрзонди-бæрзонди, уæлмегътæ, хуæнхтæ æма уадсести сæрмæ.

Гъ. Æнгъезуй уони хузæ искæнун дæр. Никки ба ма, хор ке тавуй, уони бавдесун дæр уæ бон æй гæгъæдибæл.

Æндæр фломастертæ дæр райсетæ, цæмæй сæ зæрдæ ма фæххода. Уони дæр ракосун фæндуй ацибон.

Сувæллæнттæй ке равгæ æй, етæ хуæнхтæ, гъæдтæ, мæргътæ, гæбæлотæ, кæрдæги хузæ кæнунцæ. Ку неке си исарæхса, уæддæр син уобæл æрдзорун пайда æй. Туххæй дæр син ести хузæ ку кæнун кæнай, уæд е раст нæ уодзæнæй. Æрмæстдæр-барвæндонæй. Фал сæ бафæрсун ба æмбæлуй: «Дæу хор ба ке тавдзæнæй?» Уадзæ æма сæ сæртæ гъудиахур кæнонцæ.

Гъ. Хор бони сувæллæнттæ балци цæунцæ, деденгутæ деденæг калунцæ, мæргътæ зарунцæ, уомæн, æма гъар уæдта рохс фæууй.

Хор хуссунмæ ку рандæуй фæсхонхмæ, уæд фæууазал уй æма æрталингæ уй. Æма еугурæй дæр ниххуссунцæ: сувæллæнттæ дæр, сирдтæ дæр, мæргътæ дæр, хъæбузатæ дæр, хæлауртæ дæр. Æнæ хорæй лæгъуз æй. Цалинмæ нæуæгæй искаæсуй, уæдмæ ибæл æрхун кæнæн.

Сувæллæнттæ, сумахмæ ба куд кæсуй, бор фломастер ма цæйти хузæ кæнун уарзуй? Цитæ ма фæуунцæ бор?

С. Фæткьутæ, банантæ, лимонтæ, æхсинцъитæ, фæззигон сифтæ, хъаппæ-хъуппæ деденæг, карки бæдолæ, сонхура деденæг.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй бор предметти хузтæ.

Гъ. Гъенура мах æцагæйдæр хæстæгмæ базонгæ ан нæуæг фломастери хæццæ. Е дæр нæ лимæн иссæй. Æ хузæ бор ке æй, е уæ зæрдæмæ

фæщцудæй? Нура æй фæсмæрдзинайтæ. Нæ къуари авари ба ма борæй
ци ес?

Сабийти дзуæппитæ.

5-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Фæззæг» (2-аг хай)

Темæ: «Фæззигон рæзæ æма халсартæ». Хузæ кæнун натурæй

Нисан: – Базонгæ кæнун сувæллæнтти фæззæги лæвæртти хæццæ
(рæзæ, халсартæ, гагарæзæ). Ниффедар кæнун лæдæруйнадтæ
«еу – берæ», «устур – минкый – бустæги минкый» (хъæбæр
минкый).

– Æстæфунахур кæнæнтæ сувæллæнттæ. Зонæнтæ предметтæ
сармагонд детальтæмæ гæсгæ æвзарун, хецæн кæнун, кæрæдзей
хæццæ барун æма уони игъаугитæ уинун асæмæ, хузæмæ æма
формæмæ гæсгæ.

– Гъонбæл кæнун сабийти арæхстгинæй архайунбæл, æфснайд,
кæдзос унбæл, хæларзæрдæ æма мæтæгъон куд унцæ сæ хъазар
лимæнтæ æма зонгитæбæл.

Аййевадон–ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Тумбул формæ (æмæхгæд ханхæ), асæй аллихузон итигъдади æма
бæрцуати (лепкæ) кæнун. Лæдæруйнадæ «æнгæсадаæ» – формæ еу,
хузæй дæр еухузи (сурх), асæй –фæйнаæ, детальтæ дæр хецæнтæ æма
хатдзæг дæр – хецæн. Сувæллæнтти ахур кæнун æнгæси (æмхузони)
игъаугиæдтæ уинунбæл.

2. Хузæзонунадæ

Æртæ сæйраг хуземæй еуей – сурхи хæццæ базонгæ ун.

Сурх хузæ æнкъарун куд ирд, «хæлар», рæсугъд, «хуæрзадæ».

Раздæри æрмæг фæлхатун, 6 хузей хузтæ дæр.

3. Композици

Асæй фæйнаехузи тумбул формитæ гæгъæдибæл «райвæрун»
(рæнгъæгай, тæбæгъи, зилдæгай – алли сувæллони дæр барæ ес, куд
æй фæндуй, уотæ кæнæд). Детальти ахедундзийнадæ хузи характер
бавдесунмæ.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастертæ, ахиддæр – сурхитæ.
Пластелин (æргъæ).

Хузæвдист: ханхон-графикон, форми контурти медæгæ. Рауæнти ба хуарун гъæудзæнæй (элементти), тумбул ке æй, уой бавдесунмæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: цетейнæ, асæй фæйнаехузи ка æй, уæхæн рæзæ æма гагарæзи хæццæ, сæ сæйраг хузæ æй сурх. Еу æндæрхузон халсар, формæй дæр æма хузæй дæр (зæгъæн, хуæргæнасæ). Тæбæгътæ – рæзæ æвæрунмæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 6 хузи фломастертæ. Пластилин кенæ æргъæ, фæйнаæги гæппæл.

Ахури цуд

Гъ. Ацибон сурх фломастери сæйраг ун фæндуй. Нур ба бавдесдзæнæй, куд рæсугъд æй, хузæ кæнунмæ куд дæсни æй, уой. Базондзинан, тæгкæ фулдæр ци уарзуй, уой дæр. Барæ ин радтæн? Мæ сосæг уин зæгъдзæнæн. Е уæ исахур кæндзæнæй хъæбæр хуæрзадæ цæйдæри хузæ кæнунбæл. Цетейнæ æрцæттæ кодта. Цума ин си цитæ ес? Байгон æй кодтан... Ракæсайтæ! Атæ ци æнцæ?

С. Устур æма минкый фæткътæ, пæмидор, гагатæ (муркъæ, хæлардзи, тæкъузгæ, балитæ, лискъæфтæ) æма æндæртæ.

Гъ. Гъæйдæуайтæ, лæмбунаг сæмæ æркæсæн, цæхæн æнцæ, сæ формæмæ гæсгæ?

Гъонбæлгæнæг æвдесуй тумбул рæзæ æма гагатæ. Сувæллæнттæ дзуап дæдтунцæ, тумбул æнцæ, зæгъгæ. Гъонбæлгæнæг си сосæггæй, æндæр форма кæмæн ес, уæхæн цидæр райвæруй – хуæргæнасæ. Сувæллæнттæ æй ралæдæрунцæ æма сæ къохтæ истилдтонцæ «нæгъ, нæ», зæгъгæ.

Гъ. Нур ба син сæ хузæмæ æркæсæн.

Барунцæ сæ хузæмæ гæсгæ. Хуæргæнасæ цъæх æй. Е уæлдай æй.

Гъ. Хуæргæнасæ, абони нин ду нæ бæззис!

Нур ба рабарæн рæзæ æма гагатæ сæ бæрцæ æма сæ размертæмæ гæсгæ.

С. Фæткъу еунæг æй æма устур. Еунæг минкый бали. Гагатæ берæ æнцæ, фал минкый æма бустæги минкыйтæ.

Ирæзун кæнун фептайунадæ æма барунадæ: формæмæ (тумбул – нæ), хузæмæ (сурх – нæ), размермæ (устур -минкый-бустæги минкый), бæрцæмæ (еу-берæ) гæсгæ, гъома, æнгæсади игъаугисæдтæ, хецæндзийнæдтæ æртасæнтæ).

Гъ. Ракæсайтæ, сабийтæ, ацибон нæмæ алцидæр сурх æма тумбул

эй. Уомæ гæсгæ нин зин нæ уодзæнæй хузæ кæнун. Мах тумбулæгтæ кæнун амæй размæ базудтан. Бавдесайтæ мин æй уæ къохтæй.

Сувæллæнттæ уæлдафи фломастертæй æрзелунцæ хузæгæнæгау.

Гь. Устур тумбулæгтæ – фæткъутæн, минкыйтæ – балитæн, бустæги минкыйтæ ба – гагатæн. Исхузæ кæнетæ. Хъæбæр хуарз! Нур ба нин зилдтитæй аллихузи рæзæ, гагатæ ци амалæй рауайа? Мæнмæ гæсгæ мах нæ лимæнти – хузгин флормастерти сæр багъæудзæнæй. Гъауай, кæми айтæ? Æнхус кæнетæ! Лæмбунæгдæр æркæсун гъæуй... Пæмидорбæл ци ес?

С. Рæсугъд кæрдæгхуз къæдзелæ, гъæдæ.

Гь. Исæйхузæ кæнтæ. Фæткъубæл ба?

С. Борбун фарс, минкый сау финдз, цъæх кæрдæгхуз сифæ, тæлмитæ-цъæрнатæ, уæртæ «Зæлини хузæн».

Гь. Исибæл сæ кæнетæ, е ба исрæсугъд уа. Бали ба цæхæн æй?

С. Даргъ листæг къæдзелæ ибæл. Арæх ба дууæ балий фазон хуæрти хузæн еумæ фæуунцæ.

Гь. Уони дæр исхузæ кæнетæ. Фæткъуй фарс гъæуама уа боргон, æ сифæ – кæрдæгхуз, æ гъæдæ æма цъæрнатæ – мора. Цæмæй гагатæ æнæуаг хуæрзадæ, лигъз, æрттевагæ рауайонцæ, уой туххæн сæ гъæуй дзæбæх ниххуарун. Уæд æй æгасæй дæр фæййиндзæнæнцæ, цæхæн адгин, хуæрзадæ æма тауæггомау æнцæ. Хузæй сæ базонæн уодзæнæй.

Мæнæ ци берæ хузтæ искодтан!

С. Аци гагатæ цъеутæн дæтдзинан, аци фæткъу – мамæн, атаæ ба – нанайæн...

(Сувæллæнттæ нимайунцæ, кæмæн исхузæ кодтонцæ, уони. Куд фулдæр нимайунцæ, уотæ сæ тъæфтæ идагдæргæнгæ цæунцæ.)

Гь. Берæ искæнæн, æгасей фагæ дæр куд исуонцæ! Нæ къуари сувæллæнттæ æма гъонбæлгæнæгбæл дæр куд рахъæртонцæ. Нур ба сæ тæбæгъи аййевæй æривæрæн. Рацотæ нæмæ иуазæгуати, уæхе естæмæйти фæййинетæ.

Сабийтæ, сурх хузæ уæ зæрдæмæ фæццудæй? Циуавæр æй?

С. Зæрдхæлар, рæсугъд, хуæрзадæ.

Гь. Уæ фалдзостæмæ рагъæуайтгæ кæнетæ, сурххуз предметтæбæл уæ цæстæ ескæми æрхуæстæй?

Сувæллæнттæ сæ къуари уати сурх хурст предметтæ иссердтонцæ æма син сæ нæмттæ дзорунцæ.

Гъ. Гагата ӕма рæзи хузæ кӕнун уæ зæрдæмæ фæщудæй? Е нин сурх фломастерти æнхуси фæрци адтæй. Арфæ ин кӕнӕн.

Нур ба нæ гагата ӕма рæзæ пластилинай кӕнун дӕр базонӕн.

Растæг ма ку байзайа, уæд сувæллæнттæ гагата ӕма рæзæ искӕнӕнтæ пластилинай, ку небал, уæдта ихæслæвсæрдæн байзайдзæнсай рæвдауӕндони къуари сувæллæнттæн. Е хундзæнсай – тумбул форма итигъдади бæрцуати кӕнун.

6-аг ахури усмæ

Еумайаг темæ: «Фæззæг» (3-аг хай)

Темæ: «Бæлæстæ фæззæги». Хузæ кӕнун балци уогæй зæрдæбæлдард æнкъарæнтæмæ гæсгæ

Нисан: – Алли анзи афони дӕр ци хецӕн, сәрмагонд æрдзи бæрæггæнæнтæ ес, уони æстæфунбæл ахур кӕнун сабийти. Бæласæн адæймаги царди ӕма цæрæгойти дуйней ци бунат ес, уой байамонун сувæллæнттæн.

– Ахури цудмæ нæуæг лæдæруйнадтæ бакӕнун: «игурдзæ – ирæзун – ирæзт» ӕма «ниллæг – бæрзонд – хъæбæр бæрзонд».

– Ниффедар кӕнун лæдæруйнадæ: «еу-берæ».

– Сувæллæнтти ести объектмæ «æдзинæг» кӕсунбæл ахур кӕнун, гъома, сагъæсгæнгæй, лæмбунæг косунбæл, цæмай сæ цæстуингæ зæрдæбæлдард хуæздæр кæна, ӕма ци фæууинунцæ, уой, цид, хуæздæр багъуди кӕнун сæ бон уа.

– Сабийти гъонбæл кӕнун, цæмай лæдæронцæ æрдзи рæсугъддзийнадæ, æ пайда ӕма характер, адæймаг, зайæгойтæ ӕма цæрæгойти федауцæ.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Бунай хæрдмæ цæуæг хæнхитæ кӕнун.

Æрдзон хæнхити пластика æнкъарун, фæйнахузи бæздæн хæнхитæ (тæлмитæ) – къалеу, зæнгæ – еу кӕнун базонун, æнæгъæнæ, æнхæст хузæ си куд рауайа (бæласæ).

2. Хузæзонунадæ

Сау ӕма мора хузтæ, уæдта кæрдæгхуз, сувæллæнтти ахурдон процессмæ бахæссун.

Хузи хузæйивдтитæбæл цæстæ æрæварун (фæззигон сифтæргæ, рæзæбæл) ӕма сæбæл зæрдæбунæй дес кӕнун.

3. Композици

Гæгъæдибæл хузæвдистити элементгæ сæребарæй сæ бунæтти ивæрун, уонай хе фæндонмæ гæсгæ тьяфæ идзаг кæнун. Композиций нисангонд вертикаль фæббæрæгдæр æма фæттухгиндæр уй (хуæздæр разиннуй) гæгъæдий формат равзарунæй – вертикальбæл (гъома, хузæвдист гъæуама конд æрцауа дæргъеццон гæгъæдибæл, сæрæй бунмæ). Пейзажи райгурун (бæлæстæ, кæрдæг, хор, арв, къахнæдтæ, сифтæртæ...).

Косæндзаумаутгæ: хузгин фломастертæ. Сæйраг æнцæ сау æма мора.

Хузæвдист: ханхон-графикон. Исуйнаг, нурма игурунмæ ка гъавуй, еци хузæвдиститæй испайда кæнун бавзарун, бафæлварун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: фæззигон сифтæрти букет, хецæн (хъæбæр рæсугъд!) сифтæ, гуркъотæ, рæзæ, нæппитæ (хъæппитæ). Фæззигон æрдзи хузиститæ (къартæ), хузтæ (парк, гъæдæ, хуæнхтæ), мæргътæ, æхсæрсæттæг, узун хузтæ, хузæвдиститæ (къартæ).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4 (вертикалон формат), 6 хузи фломастертæ.

Рагагъонмæ куст:

Æндегæй уогæй, идардæй сæрмагондæй цæстæ æривæрун гъæуй бæлæстæбæл. Уæдта сæмæ хæстæг бацаугæй, бунæй хæрдмæ искæсун. Сæ буни уогæй син сæ асæ, бæрзæндæ банкъарун.

Баффеппайун, цæмæйти конд æй, уони: зæнгæ, цъарæ, берæ, фур берæ къалеутæ. Бæласæбæл бамбæлун, гъæбеси æй ниттохун, тæккæ ставддæр æма федардæр баласæбæл, кæрæдзей къохтæбæл хуæцгæй, зилдæгæй æрзелун. Æрæмбурд кæнун гуркъотæ, муггæгтæ, фæззигон сифтæртæй букет.

Ахури цуд

Гъ. Сувæллæнтгæ, мах абони тезгъо кæнуни адтан æма фæззигон бæлæсти хæццæ ислимæн ан. Етæ дæр нин аци рæсугъд, аллихузон сифтæ æма гуркъотæ балæвар кодтонцæ!

Фæндуй уæ бæлæсти хузтæ кæнун базонун?

Раги 'ма раги зæнхи ниййаразтонцæ минкъий нæмуг – хъаппæ. Мæнæ ауæхæн, зингæ дæр дзæбæх нæ кæнуй. Ракæсайтæ!

Сувæллæнттæмæ гъонбæлгæнæг бавдесæд минкъий хъаппæ, бамбæллæнтæ ибæл, сæ арми тъæппæнтæбæл ивæргæй.

Гъ. Адæм имæ зилдæнцæ, донхуаруг æй кодтонцæ. Хор æй тавта,

уарун дæр æнхус кодта уой донæй пурф кæнунмæ. Æма дин мæнæ зæнхæй листæг, фæлмæн тала ку иссæуидæ! Дзæвгарæ рæстæгути, æдæхсæвæ-æдæбонæ, е ирæзтæй 'ма ирæзтæй, устурдæргæнгæ цудæй. Æппун фæстаг ба арви, мегъти уæнгæ исирæзтæй æма си рауадæй устур, егъау бæласæ!

Бавдесайтæ, цæхæн устур бæласæ фæййидтан балцигæнгæй. Гъеуæхæн, бустæги устур!

Сувæллæнттæ сæхе бæлæстæ бангъæлунца æма хæрдмæ сæ къохтæ ивазунца, сæ къахи фийтæбæл ислæугæй.

Гъ. Сумах дæр кæддæр бунтон минкъийтæ адтайтæ, нура дзæбæх байрæзтайтæ æма равдауæндонæмæ æрбацауегæ.

Бæласæбæл берæ къалеутæ адтæй. Къалеутæбæл ба ци адтæй?

Бæласи хузтæмæ кæсунца.

С. Сифтæ.

Гъ. Гъæйдæ, сифтæ нæ къохти райсæн. Думгæ бæлæсти къалеути куд фæууозуй, уой бавдесæн.

Сувæллæнттæ сæ къохти цалдæргай сифтæ райсунца æма сæ еуæрдæмæ уæдта иннердæмæ ездонæй рателæ-бателæ кæнунца.

Гъ. Фæззæги ба бæлæстæй сифтæ куд фæккæлунца?

Сувæллæнттæ фæйнердæмитæ рагæлдзунца сифтæ.

Гъ. Сифтæр æркалдæй æма къалеутæ дзæбæхдæр разиндтæнцæ.

Бæласи хузæвдисти сæйрагдæр æй схемæ раст искæнун: зæнгæ – къалеутæ – сифтæ(рæзæ) æма æзмæлди еумæйаг æргомæздæхт – бунæй хæрдмæ. Бæлæстæн уæн ес къуар, кенæдта æнæгъæнæ парк дæр.

Гъ. Нур ба схузæ кæнæн. Æмбæлуй мора кенæ сау фломастертæй, арæх си нæ пайда кæнæн. Ами ба нæ тæккæ агкаг æнцæ зæнгæ æма къалеутæ кæнунмæ. Хузæ кæнæн бунæй сæрмæ (фиццаг бал, фæлтæрунмæ, уæлдæфи) вертикалон хæнхитæ, сауæнгæ, арвмæ куд исхъæртонцæ, уотæ. Бæласæ бæрзонд æй. Зæнгæ ибæл еунаг ес. Нур ба къалеутæ... Берæ къалеутæ! Етæ фæйнердигæй сæхе ивазунцæ рохсмæ, хормæ. Хори хузæ кæнæн.

Хори хузæ кæнунца.

Гъ. Къалеутæбæл ба аллихузти фæззигон сифтæртæ. Цал æнцæ, цума?

С. Етæ дæр берæ æнцæ.

Гъ. Цихузæн æнцæ фæззигон сифтæртæ? Æркæсайтæ сæмæ.

С. Бортæ, сурхитæ, цъæхтæ (кæрдæгхузтæ).

Гъ. Мæнæ агæ ба?

Хъæбар хуарз уодзæй, сувæллæнттæ сифтæ æма рæзи хузæйиивдтитæ ку æрæстæфонцæ (еу хузæ иннемæ рахезуй, зæгъæн, цъæх фæткъу, æ еу фарс ба – борбун).

С. Фæйнæхузти: цъæх-боргон, сурх-бор, сурхонд-цъæх.

Гъ. Дессаги рæсугъд æнцæ. Хузæ сæ кæнæн. Махмæ ма нигкидæр ес фæззигон рæзæ: хуарзадæ фæткъутæ, кæрдтутæ, æнгозтæ æма æхсæртæ. Етæ куд хузæгæнгæ æнцæ, уой ба зонæн. Уæд зайгæ ба кæми кæнунцæ?

С. Бæлæстæбæл.

Гъ. Кæми сæ фæйидтайтæ?

С. Нæ тургъи, нанаети рæзбуни, гъæди.

Гъ. Кæми æрзайунцæ? Къалеутæбæл, æви бæласи зæнгæбæл дæр фæуунцæ?

С. Къалеутæбæл. Зæнгæбæл син ирæзæн нæййес, уобæл цъарæ ес.

Сувæллæнттæ кæд куст фæцæнцæ, уæд сæмæ гъонбæлгæнæг рæзæ æвдесуй, етæ ба сæ бæлæстæбæл хузæ кæнунцæ. Кæд син ихæслæвæрд нæ бантæстæй цурд искæнун, уæдта син æй гъонбæлгæнæг æррæстæ дзубандийæй сæ зæрдæбæл лæуун кæнуй.

Гъ. Бæлæстæбæл фæйнæхузи фæткъутæ, кæрдтутæ, æхсæртæ исхузæ кæнæн. Етæ берæ 'нцæ. Нæ бæлæстæ зад æнцæ, æгасей фагæ дæр æнцæ – сувæллæнтти, мами, папи, бабай, нанай – еугурей дæр. Бæлæстæбæл ба ка цæруй?

С. Бæлæстæбæл цъеутæ цæрунцæ, уоми син астъæнттæ ес.

Гъ. Æргæхунцæ, фæткъутæ, гагатай рахуæрунцæ. Æхсæрсæттæг æрледзуй, æхсæрæ ратонуй æма æй рахсинуй. Узун æруайуй бæласи бунти, фæткъутæ æ синдзитæбæл æрсадзуй æма сæ сувæллæнттæн æ рагъбæл фæххæссуй. Ци зæрдæхæлар æма харакет æнцæ, уогæ ба, бæлæстæ! Еугуремæн дæр пайда дæттунцæ! Адæмæн дæр – мæргътæн дæр, сирдтæн дæр! Фал сæ тæгкæ устурдæр пайда ба æй, кæдзос уæлдæф ке дæдтунцæ æма æгас дуйне ке рæсугъд кæнунцæ, е.

Аци дзубанди сувæллæнтти идарддæри ахурмæ цæттæ кæнуй, сабургай хезгæ рацæуй нæуæг темитæмæ.

Еумæйаг темæ: «Фæззæг» (Цæрæгойтæ)

Темæ: «Колобок» («Тумбулойнæ»). *Бааргъуд аргъауи зæрдæбæлбадард æнкъарæнтæмæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Базонгæ кæнун сувæллæнтти аргъауæн æхе, уæдта æ архайгути хæццæ. Сæ минеугутæбæл син æрдзорун. Фæббæлвурд кæнун, байамонун син лæдæруйнадæ «гъæддаг цæрæгойтæ».

– Ирæзун кæнун цæстæбæл рагъазунадæ æма гъазти тумугъи бацæунадæ.

– Аргъаунмæ сæ разæнгард кæнун. Уадзимиси архайгути хæццæ æнкъард кæнун дæр æма цийнæ кæнун дæр куд зононцæ уæдта сæмæ хæлар зæрдæ куд даронцæ, уотæ сæ гъонбæл кæнун.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Зонгæ аййевадон элементтæй (къахнад, кæрдæг, хор, бæлæстæ, арв...) пайда кæнун. Хатдзæг – бунтон хумæтæг хузтæ кæнуни зонундзийнадтæ æма персонажи нивесийнæ (фæлгонц) исаразуни фæлтарунадæ(Тумбулойнæ –хæларзæрдæ, хуарз, игъæлдзæг).

Тумбул формæ (Тумбулойнæ) тъæпæн фæзуатбæл æма итигъдади æ бæрцуати (лепкай) исæнхæст кæнун.

2. Хузæзонунадæ

Хузти гаммæ фæуурухдæр кæнун 12-ей уæнгæ, цæмæй æнкъарæнтæ рæсугъддæр, аргъаухуздæр уонцæ. Пайда кæнæн «игъæлдзæг», ирд, «хæларзæрдæ» хузти къуарæй, сæ нæмттæмæ син сувæллæнтти æргом нæма æздахгæй. Хузти фæрци равдесун гъæуй уавæрмæ фæлмæн цæстингас.

3. Композици

Зунгонд (зонгæ) аййевадон элементтæ еумæйаг сюжетмæ æрæмбурд кæнуни фиццаг бавзурст. Хузи сәйраг ка уа кенæ ци уа, уой сәрмагонд бунатæй исбæрæг кæнун (Тумбулойнæ – сәйраг, æ бунат гæгъæдибæл –астæумæ хæстæг).

Косæндзаумауттæ: пластилин (æргъæ). Хузгин фломастертæ.

Хузæвдист: бæрцуатон. Ханхон-графикон, контурон форми медагæ, рауæнæй-рауæнти «хурст» элементти хæццæ. Хузæвдисти уагæ – хузæвдесуни элементтæ игурун кæнун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: киунугæ аргъау «Тумбулойнæ»-мæ иллюстрацити хæщцæ.

Иуарунмæ: пластилин (æргъæ), æзмæнтæн, фæйнаги гæппæл, гæгъæди А-4, 12 хузи фломастертæ.

Ахури цуд

Гъ. Мах ацибон кастан аргъау. Æ бæгъатартæ уæ зæрдæмæ фæщцудæнцæ? Еугуремæй фулдæр ка?

С. Тумбулойнæ.

Гъ. Махмæ ес пластилин (æргъæ). Гъæйдæ, ис æй кæнæн. Пластилинай (*æргъæй*) тумбул къубарæ искæнæн, нæ армитъæпæнти астау æй разел-базелгæнгæй. Исибæл кæнæн цæститæ – уинунмæ, гъæлæс ба – зарунмæ. Е игъæлдзæг адтæй æма зарун берæ уарзта. Æма æ хæщцæ гъаздинан. Кæссинан, цума кумæ фæззелдзæнæй. Уой бон махæй дæр æй гъæдæмæ фæлледзун. Æма, гъæди ба Тумбулойнæ кæбæл фембалдæй?

С. Тæрхъос, берæгъ, арс æма робасбæл.

Гъ. Æма хийнæйдзаг робас ци бамурхтæй?

С. Тумбулойни бахуардта.

Гъ. Сумах базудтайтæ Тумбулойнæ пластилинай (æргъæй) кæнун, нур ба ин æ хузæ гæгъæдибæл искæнæн. Мах Тумбулойни робас нæ бахуæрдзæнæй. Циуавæр нин æй?

С. Тумбул, игъæлдзæг, хæларзæрдæ.

Гъ. Мах нур зонæн зилдæгтæ кæнун – хузæ кодтан тумбул хор, тумбул фæткъутæ... Равдесайтæ, зилдæгтæ уæлдæфи куд фæккæнунцæ.

Сабийти æвдесунцæ

Гъ. Хузæ кæнæн. Фал мæнæ аци зилд ба æндæрхузи, сæрмагонд æй: е заруй зартæ, тулуй, зелуй нæдтæбæл. Баба æма нанайæй гъæдæмæ фæллигъдæй... Гъæуама ибæл кæсунмæ цæститæ уа, зарунмæ ба – гъæлæс. Разарайтæ ин æ зар: «Æз бабайæй фæллигъдтæн...»

Хузæгæнгæй сувæллæнттæ нидæнгъæлæссæй зарунцæ.

Гъ. Исхузæ кæнтæ. Ракæсайтæ! Мæнæ идзулун дæр райдæдта, кæсуй нæмæ æма дес кæнуй, ка æй исхузæ кодта, цума?! Устурцæстгин, ходæг, хæларзæрдæ ... Ци дессаги дзæбæх рауадæй!

Сувæллони гъæзтбæл фæциалх кæнун гъæуй: гъæуама, ци персонажи хузæ кæнуй, уой бунати æхе ниввæра, æ хæщцæ гъуди кæна æма архайа.

Гъ. Кæмити фæззилдæй?

С. Къахнадбæл.

Гъ. Хузæ кæнæн къахнадтæ, фæндагтæ (даргъ, зулунтæ, цубур, цохтæгонд хæнхитæ), кæрдæг. Сабийтæ, даргъ, цубур, къæдзæ æма цохтæ хæнхитæй пайда кæнгæй хузтæ кæнунцæ.

Гъ. Уони зонæн. Хори хузæ ин искæнæн, уадзæ е ба 'й тава, баба æма нанайæй æхсæвæй нæ рандæй, фал бонигон. Уогæ, зелгæ ба кумæ кодта?

С. Гъæдæмæ. Гъæди ба бæлæстæ ес.

Гъ. Мах бæлæстæ кæнун дæр зонæн. Гъæди цахæн бæлæстæ фæууы?

С. Устур, хъæбæр устур.

Сабийтæ сæ къохтæй æвдесунцæ.

Гъ. Бæрзонд, фур бæрзонд бæлæстæ арви, мегъти уæнгæ, сæ къалеутæ хормæ сæхе ивазунцæ...

Хузæ кæнæн. Мадта, зæгъетæ, Тумбулойнæ гъæди кæбæл фембалдæй?

Хузи сюжетон ханхæ: къахнадтæ – хор – бæлæстæ – кæрдæг ирæзуй æма хузæгонд цæуй сабургай, гæгъæдибæл гъазтмæ ка раhezуй, еци дзубандий хæццæ.

С. Тæрхъос, берæгъ, арс æма робасбæл.

Гъ. Етæ циуавæр цæрæгойтæ æнцæ?

С. Гъæддаг, уомæн, æма хæдзари нæ цæрунцæ, фал гъæди.

Гъ. Кæсай! Мæнæ бæлæсти фæстетæй сæ сæртæ радардтонцæ...

(Сувæллæнттæй ка – дæснидæр æй, ка ба – фæлмастдæр. Гъæуама сæ еугурдæр персонажтæ бавдесонцæ – баба, нана, гъæддон сирдти. Тæрхъос – тумбул сæр, дæргъгъостæ. Берæгъ – æнсургин, устурдæндаг, даргъкъæдзелæ. Аци кари сувæллæнттæн фагæ æй схеми сæйраг æнкъаруни детальтæ бавдесун – гъостæ, кæдзелæ, дæндагута.

8-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Мæ бæстихай»

Темæ: *«Рæсугъд хуæнхтæ».* Хузæ кæнун, цæститæбæл рагъазун кæнгæй

Нисан: – Цæгат-Иристон Аланий пейзажи ландшафтбæл æрдзорун. Мадихонх(Столоваягора)æмаХъазбегихонхæнхарактеристикæ радтун уæдта син сæ нæмттæ зонун. Ниффедар кæнун

лæдæруйнадтæ «ниллæг – бæрзонд – тæгкæ бæрзонддæр». Хузæвдисти аййевадон термин «пейзаж» байамонун.

– Сенсорон æнкъарæнтæ, ритм лæдæруйнадæ, итигъдадон гъудикæнунадæ ирæзун кæнун.

– Райгурæн бæстихайи æрдзæ куд уарзонцæ, алфанбулай.

Дуйней æрдзи хæнхитæ æма формити рæсугъддзийнадæ куд уинонцæ, уотæ сæ гъонбæл кæнун.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Хæрдмæ (цъонгмæ) арæзт ритмикон къæдзал-мудзул хæнхитæ. Уонæн сæ тундзун динамикæ. Федар кæнæн зонгæ элементтæй пайда кæнуни зонундзийнадтæ (хæнхитæ, стъæлфитæ, штрихтæ). Зонгæ кæнæн нæуæг аййевадон æрмæги хæццæ – «жировая пастель» (мелтæ).

2. Хузæзонунадæ

Исаразун æрдзи рæсугъддзийнади хе сæрмагонд фæлгонц, нæуæг аййевадон æрмæгæй пайдагæнгæй. Сувæллон уадзгæ æй æхе бæрагæ, æхе фæндонмæ гæсгæ косæд. Рагацау син нæ гъæуй амонун, арв цъæх æй, кæрдæг ба – кæрдæгхуз, зæгъгæ. Цихузæн хуарæнтæ гъæуй, уобæл сæхуæдтæ гъуди кæнæнтæ.

3. Композици

Сувæллæнтти æргон æздахæн, зонгæ элементтæй (цæугæдон, билгон, хор, кæрдæг æма æнд. уæх.) арæзт ка уй, уæхæн пейзажи хузæвдистмæ. Зонундзийнадтæ æма фæлтæрддзийнадтæ еу кæнунцæ. Контрасти композицион приемæй пайда кæнæн (устур хуæнхтæ – минкъий дортæ) фæлгонц фæттухгиндæр кæнунмæ.

Косæндзаумауттæ: жировая пастель (мелтæ) кенæ хузгин фломастертæ.

Хузæвдист: хузгин цъæппитæй контури хурфæ хурститæ кæнун–хузгин графика. Хузæвдисти уагæ – пейзажи элементти схематикон æвдист.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: хуæнхаг дортæ æма бауæргъæдти къæрттитæ, рæсугъд дортæ, минкъий дортæ. Хуæнхти хузтæ (хузиститæ) гъæдæй, кæрдæгæй, дортæй, метæй æмбæрзтæй. Хуæнхти панорамон уиндæ. Лæхцорæн, хуæнхаг дон, фиййау биццеу фустидзоги хæццæ, кизгæ гогойни хæццæ, хуæнхаг цæргæс, мæсуг, нарæг къахнад æма æндæр уæхæн еститæ (3-4 варианты).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, «жировая пастель» кенæ 12 хузгин фломастери.

Рагагъонмæ куст:

Æндæмæ рацаугæй, æркæститæ кæнун фалдзостæмæ, хуæнхтæ кæцæй хуæздæр зиннунцæ, уордигæй сæмæ фæккæсун. Сæ рæсугъдбæл син дес кæнун. Кæд сувæллæнтти рæвдауæндони къæрæзтæй дæр хуæнхтæ зиннунцæ, уæдта хъæбæр хуарз. Сувæллæнттæ кæсæнтæ, зонæнтæ хуæнхти уиндæ уæдта Мади хонх æма Хъызбеги хонхи нæмттæ. Дортæмæ ку кæсæн, уæд сæ дони ницьцьифæ кæнун хуæздæр уодзæнæй – фæррæсугъддæр, фæййирддæр унцæ æма «сæ хузæ ракалунцæ». Уомæ гæсгæ цæттæ дарун ести минкъийгомау бæрцуат зонæн.

Ахури цуд

Гъ. Абони мах хуæнхти хузæ кæндзинан. Мах цæрæн Кавкази, нæ аллифæрсти истунцæ Кавкази хуæнхтæ. Хонхи уи к'адтæй? Уолæфуни, нанаæтæмæ? Æ хæдзари къæразгæй хуæнхтæ кæмæ зиннунцæ? Ракæсайтæ, мæнæ ци рæсугъд æнцæ!

Гъонбæлгæнæг æвдесуй гъæдæ, кæрдæг, метæй æмбæрзт къæдзæхтæ, хуæнхти хузтæмæ кæсæн. Панорамон уиндæ.

Гъ. Аци хуæнхтæ ниллæг æнцæ. Анабæл ирæзунцæ къотæртæ, бæлæстæ – гъæдæ.

Аци хуæнхтæ бæрзонддæр æнцæ. Ами зайуй кæрдæг, фустæ си хезунцæ.

Аци хуæнхтæ ба никкидæр бæрзонддæр æнцæ. Уоми сæрæй уазал æй, кæрдæг си не 'рæзуй. Мæнæ аци хонх бафæсмардгайтæ?

С. Е Мади хонх æй.

Гъ. Мæнæ аци хуæнхтæ ба тæгкæ бæрзонддæр æнцæ, мегътæй дæр уæлдæр. Атæ æносон цъететæй æмбæрзт æнцæ. Мæнæ е Хъызбеги хонх æй.

Махмæ ес хуæнхаг дортæ, нуртæгкæ сæмæ лæмбунæг æркæсдзинан. Мах сæ хонхи æрæмбурд кодтан, атæ æцæг хонхæй къæрттитæ æнцæ. Сæхуæдтæ дæр минкъий хуæнхти хузæн æнцæ. Ракæсайтæ.

Сабийтæ кæсунцæ рæсугъд дортæмæ, дорти сæститæ, къæрттитæмæ, листæг дортæмæ, иннæ хуæнхаг бауæргъæдтæмæ. Фæйнæхузти ку уонцæ дортæ, уæд – хуæздæр (контрастæн). Дортæ урзæй басгарæн, бамбæлдтитæ сæбæл кæнæн, куд федар, хъæбæр æма дирзæг æнцæ.

Гъ. Гъайдæ, цума хуæнхти балцигæнгути хузæн ан, уотæ нæхе бавдесæн. Фæндуй уæ? Еумæ фæццауæн. Хонхи сæрмаæ кенæ ба къæпхæнтæбæл ку гъæуа исхезун, уæд куд цауæн? Бунæй хæрдмæ. Гæп-гæп-гæпп. Бавдесайтæ.

Фиццаг бал къæпхæнтæбæл цауни æзмæлдтитæ нæ къохтæй уæлдафи æвдесæн, уæдта раистадан, уой фæсте ба нæ къахи фийтæбæл ислаудтан, цæмæй бæрзæндæ банкъарен, уой туххæй.

Гъ. Бæрзонд хонхмæ ба куд фæццауæн. Бавдесайтæ. Бæрзонддæр, нигки бæрзонддæр, тæгкæ уæлиаудæр цъопмæ исхизтан. Ами куд бæрзонд æма рæсугъд æй! Хуæнхаг цæргæсти хузæн урдугмæ фæлгæсæн. Ци уинæн ниллæги, дæллæй?

С. Будуртæ, игуæрдæнтæ, цаугæдæнттæ, фустидзогæ хезуй æма ма берæ æндæр цидæртæ.

Алке дæр имисуй, бунæй ци униау æй, уони.

Гъ. Хонхи цъопбæл ралæудтан, рафæлгæститæ кодтан. Нура сабургай, арæхсгай сæрæй бунмæ фæххезæн. Никкидæр ма фæйнæ къахдзæфи. Дзæвгарæ æрцудан. Ами æрлæууæн, еу минкъий рауолæфæн, лæхцорæнмæ, хуæнхаг сауæдонæмæ, мæсугмæ æркæсæн, уæдта нæ над идарддæр дардзинан.

Гъонбæлгæнæг хуæнхти хузтæ æвдесуй. Устур план, фрагменттæ.

Гъ. Æма бабæй нæуæгæй урдугмæ, къахнадбæл, цаугæдонмæ фæццауæн.

Хузæ кæнæн бæрзонд, хъæбæр бæрзонд хуæнхтæ бунæй-хæрдмæ, уæлдæр, нигки дæр ма уæлдæр. Гъеуотæ. Нура – нæуæгæй бунмæ.

Къох гъæуама цауа бунæй хæрдмæ уæдта сæрсæй бунмæ зулун ханхагæнæгæ. Æрмаст раст æртикъумонтæ-пирамидити хузæнттæ ма скæнæнтæ сувæллæнттæ. Куд аллихузондæр уонца, уотæ хуæздæр – бæрзонддæр, ниллæгдæр, циргъ, «къумух» (тъæпæнсæр), устур, минкъий хуæнхтæ. Сæйрагдæр е æй, æма сабийтæ асæ куд æнкъаронца (бæрзонд-ниллæг).

Гъ. Нура цаугæдон исхузæ кæнæн. Куд æй æ ном?

С. Терк.

Гъ. Уой зонæн хузæ кæнун. Æ фалдзос – дортæ, дони билæбæл – кæрдæг, бæлæстæ. Косæн аллихузон фломастертæй, е ба нин ирд æма рæсугъд рауайа! Хор тавуй, рохс кæнуй, хуæнхти сæрмаæ арви уорс мегътæ накæ кæнунца. Цæй рæсугъд рауадæнца уæ хуæнхтæ! Зæгъайтæ мин, циуавæр æнцæ?

С. Рæсугъд, бæрзонд, метæй æмбæрзт.

Гъ. Мах ацибон исхузæ кодтан хуæнхтæ дæр, хор дæр, кæрдæг дæр. Райгурæн бæстихаййи æрдзæ. Æрдзи хузæгонд хуннуй пейзаж. Мах кодтан хуæнхти хузæ – е æй хонхи пейзаж. Сабийтæ, уæ зæрдæмæ фæщудæй хуæнхти балци æма хуæнхти хузæ кæнун?

Сабийти дзæппитæ.

9-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Æз æма мæ бауæр»

Темæ: «Автопортрет». *Натурæй хузæ кæнун, айдæнæмæ кæсгæй*

Нисан: – Адæймаги цæсгони хæццæ сабийти базонгæ кæнун. Цæсгони хæйттæ (гъæлæс, фий, цæститæ) ци куст æнхæст кæнунцæ (функцитæ), уобæл æрдзорун сабийти хæццæ. Хузæкæнуни аййевади жанрити хæццæ идарддæр зонгæ кæнун. Байамонун терминтæ «портрет» æма «автопортрет».

– Феппайунади дæсниадæ ирæзун кæнун – листæг детальтæмæ фæккæсун, æрæстæфун æма сæ багъуди кæнунгъон уæнтæ сабийтæ. Адæнмæ æнгæс дарун, уони уинун æма æстæфуни минеуæг тухгиндæр кæнун.

– Цæсгон гъуд кæнуни æма æ гъæуай кæнуни дæсниадæбæл ахур кæнун сабийти.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Ааййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Устур зилдæг формæ исæнхæст кæнун, минкый, листæг детальтæй æй байдзаггæнгæй.

2. Хузæзонунадæ

Аци ихæслæварди хузæ (цвет) пайдагонд цæудзæнæй куд уæлæнхасон, графикон, уотæ (цифæнди контрастон дæр уæд).

3. Композици

Композиций сæйраг бунат ка ахæсса, е гъæуама устурдæр асæй бæрæггонд æрцæуа (цæсгон). Уой фæсте ба æй æ агкаг детальтæй банхæст кæнун гъæудзæнæй: медæгæй (цæститæ, æрфгутæ, фий, гъæлæс) æма æндегæй (гъостæ, дзигготæ).

Косæндзаумауттæ: хузгин фломастертæ. Æррæстæ, кæдзос графикон мадзалай исгæнæн дæр ин ес – еунæг хуарæнæй (цвет) хузгин фонбæл.

Хузæвдист: ханхон-графикон. Хузæвдисти уагæ – гæрæнон схемæй

сабургай раеуварс ун. Схемæ æцæгхуз детальтæй исфæлосун.

Æнхусадон æрмаг

Æвдесунмæ: айдæнæ (куд устурдæр уа, уотæ хуæздæр). (4-5 андзуд сувæллæнтти хузтæ æма хузгæнгути куститæй репродукцитæ – портреттæ. Хуæрздæфгæнæг цалдæр предметти (лимон, духи, деденгутæ, дзæгæрæгæфтауæг бæласи къалеу...).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4 (кенæ сæнторс, кенæ ба хузгин, фал рохсгомау), фломастертæ, минкый айдæнтæ.

Ахури цуд

Гъ. Абони мах хузæ кæндзинан портрет. Ци æй е? Адæймаги хузæгонд хуннуй портрет. Адæймаг æхе ку хузæ кæна, уæд е ба хундзæнæй автопортрет. Ракасайтæ. Мæнæ атæ æнцæ портреттæ. Искодтонцæ сæ хузгæнгутæ. Ани ба сувæллæнттæ исхузæ кодтонцæ.

Гъонбæлгæнæг портреттæ бавдесуй. Уæхе, уæ цæсгон хузæ кæндзинайтæ сумах дæр, æма уæд е ци хундзæнæй?

С. Автопортрет.

Гъ. Сумах айдæнæмæ ку бакæсайтæ, уæд фæууиндзинайтæ, уордигæй уæмæ хъæбæр хуæрзконд, хæларзæрдæ, идзулдцæсгон сувæллон ке кæсуй – кизгæ кенæ ба биццеу. Айдæнæмæ бакæсæ æма дæхемæ байдзула. Дæхе хузæ искæнун дæ бон æй? Нуртæккæ уобæл ахур кæндзинан.

Сувæллæнттæ айдæнæмæ кæсунцæ.

Гъ. Цæсгон цæхæн æй? Байбæл æмбæлайтæ. Устур, тумбул. Мах нурмæ базудтан устур зилдæгтæ хузæ кæнун. Айразмæ устур хори хузæ кодтан. Нур ба радзорайтæ, адæймаги цæсгонбæл цитæ ес? Æвдесæн. Тæрних, цæститæ, æрфгутæ, фий, гъæлæс, ростæ, гъостæ. Гъонбæлгæнæг æхе цæсгонбæл æвдесуй цæститæ, гъæлæс, фий æма æнд., мимикай æй зингæдæргæнгæй. Сувæллæнттæ 'й сæхебæл фæлхатунцæ, цæститæй никъолунцæ, билтæ æзмæлун кæнунцæ, фиййи кæронбæл æнгулдзæй бамбæлунцæ.

Гъ. Цæйбæрцæ цидæртæ ес цæсгонбæл! Нур ба бавдесайтæ, устур зилдæги хузæ куд фæккæнæн, уой.

Сабийтæ æй сæ къохтæй æвдесунцæ.

Гъ. Минкый зилд ку исхузæ кæнæн, мæнæ ауæхæн, уæд нæмæ пæмидор кенæ фæткъу рауайдзæнæй. Цæсгон дæр минкый фæткъуй хузæн æй?

С. г Е устур æй.

Гъ. Мадта, гъеуомæ гæсгæ ба исхузæ кæнæн устур зилд, æгас тьафи дзаг. Нура уоми цæститæ искæнæн. Цæститæ цæмæн гъæунцæ, кæунмæ?

Сабийтæ, ка си куд арæхсуй, уотæ дзуæппитæ кæнунцæ.

Гъ. Цæсти бæрæгастæу фæууй сау зилд, кæсгæ ка кæнуй, уæхæн. Е æй цæсти гагу. Исæйхузæ кæнæн. Сувæллонмæ хуссун ку фæццæуй, уæд ци фæккæнуй? Бавдесайтæ 'й. Æ цæститæ ницъцъундæ кæнуй.

Гъ. Æхгæнæн нæ цæститæ – нецибал уинæн, райгон сæ кодтан – алцидæр бабæй уинæн. Атæ ци 'нцæ?

С. Тъæфалтæ.

Гъ. Сабургай сæбæл бамбæлайтæ. Цæхæн æнцæ? Фæлмæн, минкъий, хæмпос. Етæ цæститæ ругæ æма бугътæй гъæуай кæнунцæ. Цæститæ хъæбæр гъæунцæ. Цæститæбæл – тъæфалтæ, иссæхузæ кæнетæ. Уæд фий ба, сабийтæ, цæмæн гъæуй?

С. Уолæфунмæ.

Гъ. Фиййи ес дууæ цъаси, уолæфгæ уобæлти кæнæн. Бавдесайтæ, фий куд фæууолæфуй. Мамаæ кенæ нана кьеретæ ку фæффицуй, кенæ баба фезонæг ку фæккæнуй, уæд уони ци амалæй базонетæ, кутемæй?

С. Цæлгæнæнæй фæццæуй хуæрздæф.

Гъ. Зæгъайтæ нура, фий ма никкидæр цæмæн гъæуй?

С. Смотунмæ.

Гъ. Басмотайтæ, деденгутæ (апельсинтæ, лимон) ци дзæбæх тæф кæнунцæ. Гъе, уæхæн гъæугæ æй адæймаги фий. Æ хузæ искæнун уи ма феронх уæд. Хузæ кæнетæ. Нур ба – гъæлæс. Цæмæн гъæуй е ба?

С. Дзорунмæ. Мамаæма рагъæр кæнунмæ, æмдзæвгæ радзорунмæ. Адгин рæзæ æма гагата хуæрунмæ. Дзæбæх зарта зарунмæ.

Гъ. Гъайдæти, нæ уарзон зар разарæн. Ля-ля-ля...

Сувæллæнттæ нидæнæй зарунцæ.

Гъ. Гъæлæс цæхæн æй, цæмæй конд?

С. Дууæ билемæй, дзорунмæ, идзулунмæ, мамæн ба кæнунмæ.

Гъ. Хузæ кæнæн, гъæлæс куд федзулуй, уой. Гъостæ ба? Цæмæн гъæунцæ?

С. Аргъæуттæмæ, цъеути зармæ, мами дзурдмæ игъосунмæ...

Гъ. Гъости хузæ кæнæн.

Хузи хуæрзгæдæ сæйраг нæй. Сæйрагдæр æй, цæмæй цæсгонбæл еугур детальтæ дæр уонцæ, уæдта раст æвæрд æрцæуонцæ сæ бунæтти.

Гъ. Гъайдæ, нура æркæсæн, алцидæр исхузæ кодтан? Неци феронх

ан? Сумах ба аенхус каянтэ, мэ хэццэ нимаэтэ:

Нимайгэй сэ гьонбэлгянаг барай хэлхьой каянуй. Сабийтэ уахаан гьэзтитэ уарзунцэ, игьэлдзэг каянунцэ «еу цэстэ» ама син «дууэ фийи» ку зэгьай, уэд! Гьонбэлгянаги бон ай рэдуд гьэлэсиуагэй, интонацийэй бавдесун дэр.

1. Тэрних ес,
эрфгута ес,
цэститэ ес,
ростэ ес,
фий ес,
гьэлэс ес,
гьостэ ес.

2. Гьэлэс ес,
фий ес,
цэстэ еу? Нэгь. Дууэ
цэсти.
Фийтэ дууэ? Нэгь.
Гьэлэстэ дууэ?
Нэгь!!!
Фий еу,
гьэлэс еу.

Гь. Хуэрзанхос уотэ. Еугур хэлэмултэ ниддэан ама нура сумах фэрци мэхе исраст кодтон. Еске уи дууэ фийи искодта цэсгонбэл?

С. Нэгь!

Гь. Хьабэр хуарз! Алцидэр раст исхузэ кодтайтэ. Еума хатт ма сэмэ аркасайтэ лэмбунаг. Нур ба ма байзадаэй дзигготэ исканун ама портрет цэттэ'й. Сувэллон аенэ дзигготэй лэгуна ай. Еума хатт айдэнаемэ бакэсайтэ. Мэнаэ нин ци дзэбэх прическитэ ес – бидтитэ, кьэдзилттэ, кьабэлдзуг аэздуститэ. Ци дзэбэх сувэллэнтти портреттэ искодтан уогэ ба!

С. Автопортреттэ аенцэ, уоман, ама алке ахе хузэ кодта.

10-аг ахури усмэ

Еумайаг темэ: «*Эз ама мэ бауар*»

Темэ: «*Эз тезгьо каянун*». *Ци фэууинай ама аерэстэфай, уомэ гэсгэ хузэ каянун*

Нисан: – Сувэллэнттэан адаймаги сконд амонун, гури хэйтэ ама иуэнтгэй (сэр, гура, кьохтэ, кьэхтэ) ка ци куст аенхэст каянуй, уой лэдэрун каянун.

– Сувэллэнтти феппайунадаэ ирээзун каянун, цэстэй ке фэууинонцэ, уой сэ зардэбэл хуээдэр дарэнтэ (фэйингэй

– зæрдæбæлбадард), сæ бон уæд фæууинд багъуди кæнун æма анализ кæнун.

– Сæхе дæр æма сæ рæбун ци адаем ес, уони дæр куд уарзонцæ.

Се ’нæнездзийнадæ æма сæ бауæрбæл ба куд ауодонцæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Аллихузи формити (сæр, гурæ, къохтæ, къæхтæ) вазуггин комбинацийæй еумæйаг хузæ (адæймаги фигурæ (гурисконд)). Хумæтаг «къæхтæбæл сæри» хузæ кæнунæй рандæ ун.

2. Хузæзонунадæ

Амæй размаæ ихæслæвæрдти дæр, нур дæр хузæ (цвет) фулдæр пайдагонд цæуы куд æнхусгæнæн, графикон, уотæ. Хузæй хъæбæрдæр пайдагæнæн ес аци ахури усми хъæпбæлтæ исрæсугъд кæнунмæ.

3. Композици

Композиций сæйрагдæр ци уа, уой, асæмæ гæсгæ рахецæн кæнун, куд сæйраг, уотæ æй фигурæ гæгъæдибæл исбæрæг кæнун фиццагидæр. Иннæ, минкъийдæр фигуритæ ба æфтаугæ æнцæ кусти уагæмæ гæсгæ. Уотемæй хузи реваед бунæттæ идзаггонд æрцауонцæ. Æнгъезуй имæ бахæссун пейзажи зонгæ элементтæ – сюжетон рæнгъæ (хор, бæласæ, дон, арв....)

Косæндзаумауттæ: хузгин фломастертæ. Ахсгиагдæр æй еу хузæ (цвет), цифæнди дæр уæд, æрмæст контрастон.

Хузæвдист: ханхон-графикон, контурон форми медæгæ, хурст элементти хæццæ. Хузæвдисти уагæ – бунтон хумæтаг схематикон «къæхтæбæл сæр»-и хузæ кæнунæй рандæ ун гъæуы. Архайун гъæуы, æцаггма хæстæг ка уа, уæхæн хузæ кæнунбæл, адæймаги бауæр æма сæри хайтгæн сæ еугурей дæр бавдесунбæл.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: цалдæр цифæнди гъазæни дæр – амонунмæ.

Иуарунмæг: гæгъæди А-4, 12-хузи фломастертæ.

Ахури цуд

Гъ. Тæгкæ фулдæр ци кæнун уарзетæ?

С. Балци цæун, гъазун, гурун; рæзæ, касæ, дзæхæрагунтæ æма къанфеттæ хуæрун.

Гъ. Гъенур уæ гъазунмæ машинæ, къозо, кукла ку багъæуа, уæд сæ цæмæй райсдзинайтæ? Кутемæй? Байамонайтæ уой.

Сувæллæнттæ сæ къохтæмæ гъазæнтæ есунцæ.

Гъ. Фæткъу кенæ къанфет хуæрун уæмæ ку æрцауа, уæдта сæ цамаей райсдзинайтæ?

С. Нæ къохтæй.

Гъ. Гъунтгуз куй, кенæ тикисбæл бамбæлун уæ ку æрфæндæуа, уæдта? Уæддæр бабæй къохтæй. Къохтæбæл ба ци ес?

С. Æнгулдзитæ.

Гъ. Гъæйдæуайтæ, равдесайтæ сæ. Цал æнцæ?

Расæнимаййтæ.

С. 1, 2,3, 4, 5!

Гъ. Хъæбæр раст! Æнгулдзитæ æнцæ цæрдæг, дæсни, алци кæнун дæр зонунцæ.

Æндегай гъазунмæ цаунмæ ба уæ ци гъæуй...

С. Къæхтæ.

Гъ. Сувæллони ледзун, гæппитæ кæнун ку æрфæндæуа, уæддæр бабæй æй гъæудзæй...

С. Къæхтæ.

Гъ. Расæп-сæпп æма гæппитæ кæнтæ!

Сувæллæнттæ ледзунцæ, кафунцæ, гæппитæ æма сæ къæхтæй гуппитæ кæнунцæ.

Гъ. Уæ къæхтæ ци гæпгæнагæ æнцæ! Ци дзæбæх зонунцæ цаун, кафун, догъ кæнун! Уæ къохтæ ци хуæрзарæхст æнцæ, сæ бон алцидæр æй, хузæ кæнун дæр зонунцæ. Абони мах кæндзинан адæймаги хузæ. Кæд уæ фæндуй, уæд уи алкедæр æхе исхузæ кæнæд, куд тезгъо кодта, уой.

Еци кари сувæллæнттæн сæ фулдæретæ адæймаги гурæ хузæ кæнун нæма фæззонунцæ. Рахузæ кæнунцæ тумбул «сæр» æма «ханхæ-къæхтæ», лæдзгути хузæн. Сувæллæнтти æргом æздахун гъæуй, адæймаг æнæ гурæ ке нæ фæууй, уомæ.

Гъ. Мах гъæуама алцидæр раст исхузæ кæнæн. Архайæн. Мæнæ сæр. Ма уи феронх уæд! Цæститæ – кæсунмæ, фий – уолафунмæ, гъæлæс – дзорунмæ, гъостæ – игъосунмæ гъæунцæ. Æнæ уонæй цæрæн нæййес. Хузæ кæнæн.

Уæдта ма алли лæгбæл дæр ес гурæ. Нура – къæхтæ æма къохтæ. Æнгулдзитæ сæбæл искæнетæ, иронхуати ма байзайæнтæ. Расæнимайæн.

Сувæллæнттæ, хузæгæнгæй, дзорунцæ – еу, дууæ, æртæ...

Гъ. Мæнæ, гъе, нæ адæймаг цæттæ æй. Сабийтæ, тезгъо кæнунмæ ба еске бæгънæгæй фæццæуй? Нæгъ. Гъеуомæ гæсгæ нура гъæуй

хъæпбæлтæ исхузæ кæнун: хæлæфтæ, хæдæнттæ, пьолцитæ – дзæбæх дарæс искæнетæ. Дæ хæлаф цихузæн æй?

С. Цъæх.

Гъ. Дæу уæллагурæ ба цихузæн æй?

С. Сурх.

Гъ. Мæнæ аци рæсугъд пьолци ба?

С. Бор цъæх тæлмити хæцца.

Гъ. Исхузæ кæнæ, тезгъо кæнунмæ цæми цæудзæнæ, уони. Ирд хуарæнтæй сæ ниххуарæ. Хузæ кæнæн, мах багъæудзæнæй не 'мбæлттæ – фломастерти æнхус. Етæ дæр æгустæй гузавæ кæнунцæ. Сувæллæнттæ, гъæунги еунагæй тезгъо кæнун ба уи кæци уарзуй? Цæуис, цæуис, æма – неке! Еске хæцца дæ фæндуй кьозойæй рагъазун, фал дин æмбал нæййес! Еунагæй æнкъард æй, ке хæцца рагъазай, уæхæн нæййес.

Хуæздæр уодзæй, цалдæр фигури ма ку бафтуйидæ хузгондмæ, кæд ма гæгъæдидæл ревад бунæттæ байзайа, уæд.

Гъ. Æнæ мадæй дæр лæгъуз æй. Гъæйдæ, цума мамæ, папæ, хуæрæ, æнсувар кенæ лимæн дæр нæ хæцца æнцæ, уотæ сæ бавдесæн. Уони хæцца игъæлдзæгдæр æй, æрдози рагъазун дæр æнгъезуй кьозойæй. Хор тæмæнтæ калуй, кæрдæг ирæзуй, цъеутæ бæлæстæй зарунцæ. Ци хуарз æй гъазун!

11-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Мæ гъазæнтæ»

Темæ: «Паддзахи уосæ – цъæпо». Гъазт- фæлтæрæн

Нисан: – Сувæллæнтти базонгæ кæнун аййевадон-хузæгæнæн æрмæгутæй еу – гуаши хæцца æма аййевадон-хузæгæнæн инструменттæ – цъæпотти хæцца. Бавдесун син, раст си куд архайгæ æй, уой. Зонгæ хузти фæлуст 12-ей уæнгæ исхъæртун кæнун. Сæ нæмттæ син исбæрæг кæнун.

– Исфæлдистадон æрмисунадæ, фантази, фæлгонцон æнкъарунадæ ирæзун кæнун. Гъазтбæл фæццалх унмæ дæсни куд уонцæ, сæхуæдтæ дæр цæттæ гъæзтитæмæ ести аййивддзинæдтæ бахæссун куд зононцæ.

– Сæхемæ зелун куд зононцæ, сæ уиндæ аййев куд уа, хузæгæнæн дзаумауттæ гъæуай кæнун куд зононцæ, уобæл ахур кæнун сабийти. Гъонбæл сæ кæнун, цæмæй син æхцæуæн уа аййевадон архайд, хузæ кæнунæй ба сæ зæрдитæ куд ирайонцæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Нæуæг аййевадон æрмæг – гуашæй ци аййевадон гæнæнтæ ес, уони хæццаæ базонгæ кæнун сувæллæнтти. Устур æма минкъий цъæпотæй архайгæй, испайда кæнун гъæуи аллихузон техникон амалтæй (приемтæй).

2. Хузæзонунадæ

Пайда кæнæн еугур хузтæй (цвет) дæр. Зонгæ кæнæн сабийти нæуæг – оранжхуз, фиолетхуз, изумрудхуз, фæлорс – мора (игæрхуз) охри хæццаæ. Зæрдæмæдзæуæгæдæр си ка æй, уони рахецæн кæнун.

3. Композици

Ке куд фæндуй, уотæ гæгъæдибæл кæнæд хæнхитæ, цъæрнатæ, стъæлфитæ, ести формитæ. Тематикон хузтæ кæнун дæр æмбæлуй (*хор, бæлæстæ æма уæхæн æндæр еститæ*).

Косæндзаумæуттæ: гуашь.

Хузæвдист: аййевфинстон – графикон.

Хузæвдисти уагæ – фæлтæрæн, хузæ (цвет) æма цъæпотæй архайун, ести эксперименттæ кæнун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: флейц (*кенæ ба устур цъæпо*), гъзæнтæ – архайгутæ (*æрсой, гъзæн киндзæ, тæрхъос æма уæхæн æнд.*). Хъумац кенæ фольга, лентъæ, хузгин гæгъæди, санс (клей). Æхсæрсæттæги хузæ (къарæ). 4-5 анздзуд сувæллæнтти цалдæр хузи. Уонæми гъæуама зиннонцæ устур тъæппитæ хурстæй æма листæг детальтæ хузæгондæй.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12-хузи, æмйасæ ка нæй, уæхæн дууæ цъæпой (*рæстæмбес æма минкъий*), *æвгин банкæ дони хæццаæ, къохсæрфæн гæгъæди (салфеткæ)*.

Рагагъонмæ куст

Тæгкæ хуæздæр æй флейц – фæтæн цъæпо райсун. Рагацау гъæуй хъумац ракардун – дæллаггурæ, плащ, бацæттæ кæнун рæсугъд коронаæ, цæмай сæ сувæллæнтти цори цурд рамбурдгæнæн уа, уой туххæн: нарæг астæубæл рæсугъд бæттæн рабæттæ, лентъитæ ибæл æритауæ, коронаæ ранихасæ, æ цæститæ ин ниххуарæ æма æндæр уæхæн листæг миутæ.

Ахури цуд

Гъ. Рæвдауæндони нæмæ цæйбæрцæ гъзæнтæ ес! Мах уони дзæбæх фæсмаерæн æма уарзæн сæ хæццаæ гъзун. Фулдæр-фулдæр уæ зæрдæмæ кæци гъзæнтæ цæунцæ?

С. Ёрсой, тæрхъос, машинæ, гъазæн киндзæ, кубиктæ.

Гъ. Ацибон ба уæ æз рагъазун кæндзæнæн бунтон æндæрхузи гъазæнти – нæхуæдтæ ке искæнæн, уæхæнтти хæццæ. Фæндуй уæ? Ёрсой уæдта нæмæ киндзæ фæрсæй кæсдзæнæнцæ уæдта нæ хæццæ рагъазæнцæ.

Хузæ гæнгæй, гъонбæлгæнæг æма сабийти дзубандий гъазæнтæ дæр архайунцæ ахури цуди дæргъци.

Гъ. Ракасайтæ, мæ къохи ци ес? Атæ æнцæ хузгæнæги инструменттæ –гæгъæди, холстбæл хузæ кæнун кæмæй æнгъезуй, уæхæн цъæпотæ. Гъæйдæ, сæ хæццæ рагъазæн. Фал бал сæ фиццаг фæстун кæнæн алæмæти цъæпотæ, алци кæнунгъон ка æй, уæхæнттæ. Райсетæ цъæпо – тæгкæ устурдæр. Е нин уодзæнæй еугур цъæпоти паддзах-уосæ. Ци гъæуй паддзах-уоси?

С. Коронæ.

Гъ. Ёнæмæнгæ, паддзах-уосæ æнæ коронæй нæ фæууй. Исаразæн æй коронæ æма рæсугъд сугъзæрийнæхуз пæр-пæртæ дæллагури. Рагацау ин сæ æрцæттæ кодтон. Нигки ба ма 'й гъæуй цæститæ. Райбæл сæ нихасæн. Кæсайтæ! Ци рæсугъд, хуарзарæзт æма ездонхуз фæцæй. Ёхецæй хъæбæр боз æй. Сæрустæрæй цæуй æ дæллагурæй сæр-сæргæнгæ. Е дин æцæг паддзах-уосæ!

Гъонбæлгæнæг сабийти хæццæ алцидæр кæнуй.

Гъ. Уомæн ес дууæ кизги – цъæпотæ. Мæнæ æнцæ. Анабæл дæр цæститæ банихасæн. Ёмхузæн æнцæ?

С. Нæгъ. Сæ еу устур æй, иннæ ба – минкъий.

Гъ. Устур – хестæр кизгæ æй, минкъий ба – кæстæр. Аци хуæртæ хузæ кæнунмæ сæ тæлæнтæ хæссунцæ, мах дæр ма исæхур кæндзæнæнцæ. Фал бал фиццаг сæ хæццæ хуæздæр базонгæ уæн, байгъосæн сæмæ, цума нин ци радзориунцæ.

Гъонбæлгæгæг æ хъурихатт феййевуй.

1-аг цъæпо. Нæ прическитæ конд æнцæ, æхсæрсæттæгутæ нин сæ къæдзилтгæй ке равардтонцæ, еци гъунтæй. Ракасайтæ сæмæ, цæхæн æнцæ.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй æхсæрсæттæги хузæ.

Гъ. Мастертæ цъæпотæ искодтонцæ нæ рæвдауæндони сувæллæнттæн. Бафæдзахстонцæ, цæмæй сæ сумахæн радтæн, æма си рæсугъд хузтæ искæнайтæ. Райсетæ сæ.

Сабийтæн дугай цъæпотæ радтун гъæуй.

Бамбæлдтитæ нæбæл кæнайтæ, ци фæлмæн æма хæмпос ан!

Сор цъæпойæй æрдаун гъæуй ростæ, къохтæ, е ба сабийтæ и бамбæлди фæлмæндзийнадæ банкъаронцæ.

Гъ. Уинетæ, цæхæн фæлмæн, листæг, лигъз æнцæ мæ дзигготæ. Сувæллæнттæ цъæпо æгæр ку æлхъевонцæ, хуарæнтай гурумухъ хурст ку кæнонцæ, уæд мах – цъæпотæ фæрресдзинан, нæ дзигготæ лæсдзæнæнцæ, нæ прическæ лæгун кæндзæнæй æма ма уæд сувæллæнттæ цæмай хузæ кæндзæнæнцæ?!

Сор цъæпобæл бавдесун гъæуй, куд си не 'нгъезуй архайун, уой. Байамонун, куд арæхсгай ибæл æнцайгæ 'й, дууердæмæ раласæ-баласæ кæнæ цъæпо гæгъæдибæл.

2-аг цъæпо. Махæн ма никидæр ес, цъæпобæл кæми хуæцгæ æй, уæхæн рæсугъд æвзестæ «астæубос», уæдта, кæбæл хуæцуй, уæхæн гъæдин лæдзæг. Хуарæни нæ ку фæттолетæ, уæд еу минкый кæрон рацъифæ кæнæ, цæмай хуарæн цæстити ма бакæла.

Гъонбæлгæнæг сабийтæн бавдесуй, цъæпойæй куд косгæ æй: хуарæн æ гъестæн се 'мбесæй уæлдæр ма уæд, уæлдай донæй хулуй дæр ма уæд, æндæра æртæддзæнсей.

Гъ. Нур ба равзарæн. Райсетæ хуарæнтæ. Е гуашъ æй. Аци хузти (цвет) хæццæ мах зонгæ ан. Сæ нæмттæ син зæгъйтæ.

С. Сурх, бор, цъæх, кæрдæгхуз, мора, сау.

Гъ. Мæнæ ба ма нæугутæ – оранжхуз, фæлорс-мора, сиренхуз, фиолетхуз. Уæ зæрдæмæ си ка хъæбæрдæр цæуй, уомæй райдайтæ хузæ кæнун.

Гъ. (Падзах-уосæ-цъæпо). Мæ хестæр кизгæ-цъæпо хъæбæр цæрдæг æма сæрæн æй. Е ледзуй гæгъæдибæл, æ фæсте рæсугъд фæдтæ – хæнхитæ, цъæппитæ, стъæлфитæ, зулун-мулун тæлмитæ уадзгæй. Мæнæ ауæхæнтгæ. Е хуарун уарзуй алцидæр – арв, хуæнхтæ, гъæдтæ, дæнттæ, зæнхæ.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй сувæллæнтти конд хузтæмæ.

Гъ. Мæнæ ба, кæстæр кизгæ-цъæпо, уарзуй листæг миутæбæл лæмбунагæй архайун: дортæ, æртæхтæ, гæбæлотæ, хъæбузатæ, цæститæ, æрфгути хузтæ кæнун. Цъæпотæ алкæддæр æмвæндæй косунцæ – фиццаг еу, уæдта – иннæ, кæрæдземæн æнхус кæнгæй. Сумах ба лимæн сувæллæнттæ айтæ? Кæрæдземæн фæййанхос кæнетæ?

Гъ. Хузæ кæнæн. Архайетæ æвзестæ астæубос нæ нийгæндæн кæнунбæл, берæ хуарæн ма есетæ цъæпотæбæл, æндæра уæ къохтæ ницъцъумур кæндзинайтæ. Æма нæбæл уæд нæ падзах-уосæ-цъæпо

куд рагъуди кæндзæнæй?! Куст ку фæууæн, уæд цъæпо æртайун гъæуи, дони 'й дзæбæх нихснæ, уæдта ин къохсæрфæн гæгъæдийæй æ дон исцъириæ æма æй уотемæй бафснайæ. Дони уадзун æй не 'нгъезуй, уæд цъифæй исуазал уодзæнæй æма фæссæйгæ уодзæнæй. Уадзæ, æма дзæбæх иссор уа. Нура æнгъезуй æндæр цъæпо æма æндæрхузи хуарæн райсун. Кæсайтæ. Цъæпо æ къæдзелæй фæцъцъилинг кæндзæнæй – уæлæнгай бамбæлдзæнæй гъафæбæл – стъæлфæ, фал ибæл хуæздæр ку ранцайи, уæдта гæгъæдибæл цъæппитæ райзайи, тикиси дзæмбути фæдти хузæн.

Сувæллæнттæ æвзарунцæ цъæпойæй аллихузи фæдтæ кæнун – минкъий стъæлфитæ, цъæппитæ, тæлмитæ, хумæтæг цъæповæдтæ.

Гъ. Гæгъæдибæл бунат берæ ес, ци зонис æма дæ ци фæндуй, уой хузæ кæнæ. Хор, хуæнхтæ, гъæдтæ... Барæ уæ ес рæсугъд фæйнахузи хуарæнтæй, фулдæр ци гъзæн уарзис, уой хузæ искæнунай дæр.

Сувæллон æхуæдæг ци равзара, уой хузæ кæнæд. Кæд æнхæст хузæ искæнун æ бон нæма æй, уæдта уотид рæсугъд хæнхитæ, стъæлфитæ, тæлмитæ дæр уæнтæ. Сабийи, æ архайди рæстæги, къулумпи кæнун нæ гъæуй. Сæребарæ сфæлдистадон уавæри цурддæр райахæсдзæнæй цъæпойæй косуни аллихузон амæлттæ.

Гъ. Нæ гъзæнтæ – æрсой æма гъзæн киндзæ ба нæмæ фæрсæрдигæй кæсæнтæ æма хатдзæг искæнæнтæ, ке хузæ хуæздæр æма рæсугъддæр рауадæй. Ци дзæбæх æй хуарæнтæй хузæ кæнун!

12-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Зумæг»

Темæ: *«Æфхæлд рæстæг. Фиццаг мет». Тезгъо гæнгæй ци фæууинай æма банкъарæй, уомæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Ахур кæнун сувæллæнтти, æрдзи медæгæ анзи афæнтти ци æййивдзийнæдтæ æрцæуй, уони æстæфунбæл. Фæззæгæй зумæгмæ ку рахæтуй рæстæг, еци афони бонигъæди бæрæггæнæнтæ син амонун.

– Æрдзи «зæрдиуагæ» æнкъарун æма уой æййевгæ фæлгонцтæ хузти фæрци бавдесуни ирæзтбæл архайун.

– Гъонбæл сæ кæнун, цæмæй сæмæ æрдзæмæ эмоционалон цæмæдесдзийнадæ уа. Цидæриддæр æрдзи фæззиндбæл æмбæлонцæ, уомæ сæ гъæуама фæндæуа лæмбунагæй сæ гъос æрдарун.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Эмоционалон цæстингас формæмæ – сабур, «хæларзæрдæ» формæ (*фæткъу*) æма «мæстгун», зуст, æнарæст формæ (*мегъæ*). Гуашь хуарæнти хæццæ архайуни зонундзийнæдтæ ниффедар кæнун – æд (тæпп), цъæподзæф, стъæлфитæ (*æртæхтæ – уарун ку райдайуй, уæд, тæлмитæ, лæдзгуги хузæн – уарун, стъæлфитæ – мети тъæфилтæ*).

2. Хузæзонунадæ

Хузæмæ эмоционалон рахастдзийнæдтæ еудагъ кæнун. Гъæугæ зæрдиугæ ка 'вдеса, уæхæн хузти къуар æвзарун базонæнтæ.

Пайдагондцæунцæфунукхуз-æрвхузхузтæ (гаммацветов), «æнкъард», «уазал». Аци лæвæрд хузти къуар гъæуама сæхе медæгæ кæрæдзæбæл хуарз бадонцæ, се'мхæлæмули фæдауонцæ, гармони си уа. (Ирд-бор, оранжхуз, сурх хузтæ еппæрдæй пайдагонд нæ цæунцæ.)

3. Композици

Рæстæг куд цæугæ цæуй æма «зæрдиугæ» (настроени) куд æййевгæ цæуй, уой нимагъай, уомæ гæсгæ – пейзажи аййев финсти интерпретаци. Пейзажи «зæрдиугæ» равдесун.

Косæндзаумæуттæ: гуашь.

Хузæвдист: аййевфинстон (*живописный*.) *Хузæвдисти уагæ* – уавæр куд æййевгæ цæуй, уой хузти фæлгонцæй бавдесун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: 4-5 анздзуд сувæллæнтти хузтæ, уæдта зумæг кæми æвдист цæуй, хузгæнгути уæхæн репродукцитæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 12 хузи гуашь, цъæпотæ (*рæстæмбес æма минкый*), авгæ кенæ къос дони хæццæ, салфеткæ (*къохсарфæн гæгъæди*).

Рагагъонмæ куст:

Нæ куст цæмæй фæррæвдзæдæр уа, уой туххæн испайда кæнæн, балцитæ æма тезгъогæнгæй ци фæййинаен, уонай. Ахури размæ асæст бæнтти цæстæ æрæвæрун гъæуй æрдзи æййивддзийнæдтæбæл (*бæлæстæ куд æзмæлунцæ, мегътæ арвбæл куд лæсунцæ, донгун мет уаруй*). Сабийтæн се'рух рахатун гъæуй æрдзи уавæрмæ – бонигъæдæ куд аййевуй, уæдта æ хæццæ бони еумæйаг хузæ æма «зæрдиугæ» дæр аййевгæ цæунцæ (*рабарун гъæуй хор æма уарун бон*).

Ахури цуд

Гъ. Ацибон мах аендегай цитæ фæууидтан, уони хузтæ кæндзинан. Нæ зæрдæбæл сæ еумæ æрлæуун кæндзинан æма еци фæдбæл сæ хузтæ кæндзинан.

Сувæллæнттæ æрзилдæнцæ рæвдауæндони тургъи. Хор æрдæфæнтæ калдта, арвбæл зиндтæй еу минкъий, зæрдесгæ уорс мегъи цъопп. Мæнæ ауæхæн. Е адтæй минкъий уорс уæрикки хузæн. Мегъи цъопп лимæн адтæй хори хæццæ, хор æй фæлмæн тавта æма ин рохс кодта æ сугъзæрийнæ тунтæй. Уой фæрци нæ мегъи цъопп нигки рæсугъддæр гæнгæ цудæй – сугъзæрийнæ-рохснæгхуз. Хузæ кæнæн. Хор, тунтæ, мегъи цъопп арвбæл.

Уавæри æййивд. «Зæрдиуаги» æййивд.

Уалинмæ думгæ исистадæй æма ниууаста: «У-у-у!» Тухгин ниддумайтæ сумах дæр, думги рафæнзетæ.

Стъолбæл син авæрд ес гæгъæдий листæг гæпбæлтæ, сувæллæнттæ сæбæл ку бафу кæнунцæ, уæд фæттæхунцæ.

Гъ. Думгæ бæлæсти телун байдæдта. Думгæмæ бæлæстæ куд тасунцæ? Уæ къохтæй æй бавдесайтæ.

Сувæллæнттæ зонунцæ бæлæсти æзмæлд къохтæй бавдесун – ритмикон ратасæ-батасæ еуæрдæмæ уæдта иннердæмæ, къохтæ хæрдмæ ист уогæй.

Гъ. Ци тухуаст думгæ æй! Исхузæ кæнайтæ, бæлæстæ карз думгæй куд дууердæмæ кæнунцæ. Мах зонаен бæлæсти хузтæ кæнун. Тухгин уадæ адтæй. Зуст мегътæ æрбакалдæнцæ. Хор дæр, уæдта еугур арви хузæ дæр искæнайтæ. Кæци цъæпойæй кæнæн мегъти хузæ?

С. Устурæй.

Гъ. Хъæбæр раст! Мæнæ ци узалхуз, æнкъард мегътæ! Æнгъезуй сæ тар хуарæнтæй искæнун, хапæлери хурст сæ никкæнетæ, уомæн æма мæстгун æнцæ.

(Хузи бавдесунмæ ке гъавунцæ, еци уавæр бедуй сæ эмоцитæ-æнкъарæнтæбæл. Сабийтæ сæ цæсгæнттæ нинхъирттæгомау кæнунцæ.)

Узал къæвда уарун байдæдта. Фиццаг – листæг æртæхтæй. Куд тьингкитæ кæнунцæ?

С. Тьинг-тьинг-тьинг.

Гъ. Хузæ кæнæн æртæхуарæ. Минкъий цъæпой æмбæлдтитæй, цубур хæнхитæй – аллихузон æрттевгæ æртæхтæ. Цæхæн цъæпо райсæн?

С. Минкый.

Гъ. Уарун ба карздæрæй-карздæр кæнуй. Даргъ листæг хæнхитæй сæрæй-бунмæ, зинна-нæзинна серфгомау хузæ кæнаен. Тухгин уарун райдæдта карз думгити хæццæ.

Кусти медæгæ, рæстæг куд æййевгæ цæуй, уотæ хузæбæл дæр нæуæг хуарæнтæ фæззиннуй. Раздæр исконд ка адтæй, етæ фæббунæй унцæ. Аци миуæ сувæллæнтти сфæлдистади арæх æмбæлуй. Уотæ дессагæй си неци ес, куд фæстадæр, уотæ дæснидæргæнгæ цæудзæнæнцæ.

Гъ. Узалæй-узалдæр кодта. Уаруни æртæхтæ куддæр æнæргъудити мети тьæфилтæмæ рахизтæнцæ. Метгъæфилтæ исхузæ кæнетæ. Сувæллæнттæ еугурæй дæр исуазал æнцæ, фийти кæрæнттæ «ниссалдæнцæ». Гузавæ кæнун байдæдтонцæ сабийтæ. Барæ-æнæбари син рæвдауæндонæмæ æздæхгæ æй. Уæ хузти сæ бавдесайтæ, ке фæндуй, етæ.

Сувæллæнттæ æмхузæн цæттæ нæ фæуунцæ, фæйнахузи ахæссунцæ ахури æрмæг, фæйнахузи ирæзунцæ æма уомæ гæсгæ алке равгитæ æнхузæн нæ 'нцæ. Уой син хатир гъæуй. Æ зæрдæ си кæмæн куд зæгъуй, уотæ хузæ кæнуй рæвдауæндонæмæ цæуæг сувæллæнтти.

Гъ. Мети уарун ба итингæй-итингдæр кæнуй. Фалдзостæ уорс-уорсид фестадæнцæ. Сувæллæнттæ рæвдауæндони исгъар æнцæ æма къæразгæй кастæнцæ фиццаг метмæ. Æндегæй мети тьæфилтæ уæзданæй тæхунцæ, хæдзæртти сæртæ, бæлæстæ, æма зæнхæ уорс пакъуйæй æмбæрзунцæ.

Зумæг ци рæсугъд æй!

Зуймон пейзажмæ сабийтæ къæразгæй фæлгæсунцæ.

13-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Зумæг».

Темæ: *«Метгъæфилтæ æма Метин лæг». Фæууиндæ æма зæрдæбæлдæрдмæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Зумæги рæстæги рахæсти хецæн минеугутæбæл цæстæ æривæрун. Мет, æ уагæ æма минеугутæ. Сувæллæнтти идарддæр зонгæ кæнун аййевадон архайæн фæрæзнити хæццæ – аци хатт – палитри. Ба син æвдесун, куд си архайгæ æй, уой. Нæуæг лæдæруйнадæ – «палитра» бундоронæй байамонун сабийтæн. – Ирæзун кæнун сабийти – æстæфуйнадæ, цæститæбæл рауайункæнунадæ («цæстуингæ память»), эмоционалон сферæ

- æрди «зæрдиуагæ», уавæр æнкъарун.
- Алфанбулай дуйней федауцæ æма рæсугъддзийнадæ æнкъарун, мети фæйнахузи æрттеваентабæл цийнæ кæнун, аллибони хумæтæгдзийнадти ести рæсугъдадæ фæуинун æма уобæл дес кæнун.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Тоналон контрасти приемтæй пайда кæнæн – уорс метгъæфилтæ тар фонбæл (*арвбæл*), тар фигуритæ æма бæлæстæ – уорс, рохс фонбæл (*метбæл*). Фæйнасæсæ цъæпотæй архайæн фæйна хузæвдисти кæнгæй.

Бахæссæн имæ комбинаторики элементтæ тъæпæн фæзуатбæл конд (*Метин лæги хузæ*) æма итигъдадон (*естæмæй амæд Метин лæг*) æнгæс формитæ фæййеу кæнун.

2. Хузæзонунадæ

Ахурмæ бахæссун лæдæруинадтæ «хузæ» (*цвет*) æма уой «хузауæнттæ» (оттенки). Палитраей косуни фиццаг фæлтæрæнтæ, хузтæ (цвета) хæлæмулæ кæнун (æзмæнтун) æма «хузауæнттæ» (*оттенки*) æвзарун кæнун. Ирдуарæнтæ уорсæй ку ниххуарай, уæд хузæ (*цвет*) кæнуи рохсдæр, фæлмæндæр, минкиндæр, рæуæгдæр. Зуймон «зæрдиуагæ» (*настроени*) æвдист цæуи хуарæнтæй.

3. Композици

Хузгин фон райсæн, сæйрагдæр нин ка уодзæнæй, уони исбæрæг, рахецæн кæнунмæ (*мети тъæфилтæ, Метин лæг*). Хецаен куститæн хецаен цъæпотæй пайда кæнгæ æй. Зуймон пейзажи бундорбæл æнцайгæй, сюжетон композици исаразуни фæлварæн (*Метин лæг æма сувæллæнтти фигуритæ фæййеу кæнгæй нæмæ рауайдзæнæй цидæр сюжетон композици*).

Косæндзаумæуттæ: хузгин гæгъæди, гуашь. Фулдæр гъæуама уонцæ рохс хуарæнтæ. Пластилин (*æргъæ*).

Хузæвдист: хузфинстон (*живописное*). Хузæвдисти уагæ – сюжетон композицимæ рахезæг пейзаж. Бæрцуатон итигъдадæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: зумæги хузтæ; бæлæстæ, метæй æмбæрзт гъæдтæ æма хуæнхтæ, хæдзæрттæ æма æнд. уæхæнттæ.

Иуарунмæ: гæгъæди хузгин А-4 (цъæх, фунукхуз-æрвхуз). 12 хузи гуашь, палитра, цъæпотæ (рæстæмбес æма минкый), авгин банкæ

дони хæщцæ, къохсæрфæн гæгъæди (салфеткæ). Пластилин (æргъæ), фæйнаги гæппæл.

Рагагъонмæ куст

Гъæунги уогæй метмæ лæмбунæг æркæсун, хормæ куд æрттевуй уой æрæстæфун. Мети тьæфилтæ æрахæссун æма сæмæ листæг æркæсун, сæ хузæ куд æййевунцæ, цæхæн формæ син ес, арми уогæй, куд ратайунцæ. Метин лæг метæй исамайун.

Ахури цуд

Гъ. Абони мах кæндзинан зумæги хузæ. Уæ зæрдæмæ цæуй зумæг? Мети тьæфилтæ уæлдæфи зелунцæ, цидæриддæр ес зæнхи уæлцъарæбæл, уони уорс метæй æмбæрзунцæ. Æрдзæ зумæгон æдæуагæ рæсугъд æй, раст, аргъауи куд фæууй, уотæ. Гъæйдæ, маха æй нæхе цæститæй фæййинæн.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй зумæги уиндитæ: хонхи бæрзæндтæ метæй æмбæрзтæй, бæлæстæ метин кæрцити, хæдзæрттæбæл дæр бæзгин уорс ходтæ.

Гъ. Мет, уогæ ба, цæхæн æй?

С. Рæуæг, хæмпос, æрттевагæ, æ хузæ тæмæнтæ кæнуй, ирд.

Гъ. Абони уин æз мет хузæ кæнун байамондзæнæн. Уой туххæн нæ цæхæн хуарæн багъæудзæнæй?

С. Уорс.

Гъ. Еуодзæнæй сæйрагдæр, иннæ хуарæнтæ баин æнхус кæндзæнæнцæ. Æз, æррæстæ, уорс хуарæнтæй ку ниххуарон, мæнæ ата.

Уорс хуарæнтæй уорс гæгъæдибæл хузæ кæнуй гъонбæлгæнæг, дзæбæх, лигъз æй расæрфæ-басæрфæ гæнгæй. Æбæрæг уорс фæд сувæллæнтти зæрдæмæ нæ фæццудæй, гъуди дæр æй не`ркодтонцæ.

Гъ. Мети хузæн æй? Бæрæг нæй, минкъий мети тьæфилтæй конд ке æй, е? Хормæ æ хузæ куд тæмæнтæ кæнуй æма куд æрттевуй, е си нæ зиннуй?

С. Нæгъ.

Гъ. Зиннуй си, мет цæхæртæ æма æрдæфæнтæ ке калуй, е?

С. Е дæр нæ.

Гъ. Мадта айæ цæй хузæн æй?

С. Уорс гæгъæди, уорс хъумац, уорс къирайцагъд фарси хузæн. Æдзардхуз æма æнкъард æй.

Гъ. Гъæйдæ, æркæсэн, кæдимайди ба нæмæ æндæр рæсугъд хуарæн разиннидæ, мет исхузæ кæнунмæ ка исбæзза, уæхæн. Уæд та мет

цъæхæй кенæ борæй исаййев кæнæн? Кенæ ба – сурхæй?

С. Нæгъ Еци хуарæнтæ нæ цæунцæ.

Гъ. Мадта сауæй? Кæрдæгхузæй?

С. Уонай дæр нæ ! Мет уæхæн нæ фæууй!

Сувæллæнттæ зæрдаргъæвæй архайуңцæ агкаг хуарæн равзарунбæл.

Гъ. Мет цæмæй исрæсугъд кæнæн, уæхæн хуарæн нæмæ къоппи нæййес. Мадта нур куд бакиндæуа? Куд кæсун, уотемæй хуарæн нæхецæн кæнгæ æй. Уой туххæн мах багъæудзæнæй палитрæ. Ракæсайтæ: мæнæ айæ палитрæ æй, хузгæнæг хуарæнтæ кæбæл фезмæнтуй, уæхæн. Уотемæй гъæугæ хузæ равзаруй. Палитрæбæл ес минкъий хъулуфтæ алли хуарæнæн дæр. Палитрæбæл уорс хуарæнмæ рæсугъд ирд хуарæнтæ минкъийгай æфтаугæ ку цæуæн, уæд нæ уорс хуарæн дзæвгарæ фæррæсугъддæр уодзæнæй.

Уотæ бакæнæн, æма æй бавзарæн. Бафтауæн имæ еу минкъий æртæхи бæрцæ къæх хуарæнæй. Берæ 'йбæл ку никкæнæн, уæд нин æгæр фæттархуз уодзæнæй, æма е ба метæн нæ цæуй. Исæзманстан сæ. Рауадæй нæмæ рохс-фæлорс æрвхуз хуарæн. Куд рæсугъд, фæлмæн æма рохс æй уогæ ба! Метæн исбæздзæнæй?

С. Гъо. Избæздзæнæй.

Гъ. Нур ба палитри иннæ хъулуфгонди уорс хуарæнбæл никкæнæн ирд-бор. Исæзмæнтæн сæ. Ци нæмæ рауадæй? Фæлмæн, фур фæлмæн бор, цума хор и мети барохс кодта æ тунтæй.

Нура бафтауæн сурх. Дессагæн, ракæсайтæ, ци нæмæ рауадæй. Уæ зæрдæмæ аци хуарæн цæуй? Рæвдаугæ – рохснæг.

Гъ. Мах базудтан, ка нæмæ нæййес, уæхæн хузтæ æргъуди кæнун æма цæттæ кæнун. Нур уæ уæхе барæ уадзун, райархайетæ æнæ мæнæй. Цума уи тæгкæ рæсугъддæр хуарæн ка искандзæнæй мет æма мети тъæфилтæн?

Сабийтæ палитрæбæл архайуңцæ гъæугæ хуарæн исканунбæл. Сæ цæстити буни син хуарæни хузæ аййевгæ цæуй. Сувæллон æхе алаæмæти дæсни бангъæлуй, фиццаг хатт бавзурста нур нæуæг ести æргъуди кæнунуи цийнæ, фиццаг хатт байдæдта лæдæрун, хузæ ци ай, уой, куд гъазуй, тæмæнтæ куд калуи.

Гъ. Сумах алаæмæти сабийтæ ку айтæ æма дессæгутæ ку искодтайтæ! Мæнæ ци рæсугъд хуарæнтæ исхæламулаæ кодтонцæ! Уæхе зæрдити æрæфтудæнцæ æма сæ уæхуæдтæ рацъапп кодтайтæ æцæг хузгæнгутау.

Нур ба райсæн æрвхуз кенæ ба къæх гæгъæди, арви хузæн. Уобæл

хуэздæр зиндзæнæнцæ, бæрæгдæр уодзæнæнцæ мети тьæфилтæ: рохс, æрттевагæ, рохс-рохснæг, рохс-æрвхуз, фæлорс-бор, фæлорс-сиреньхуз. Цæхæн цъæпомæ æхсайуй уæ зæрдæ?

С. Минкыймæ.

Гъ. Е нин исбæздзæнæй минкый мети тьæфилтæ кæнунмæ. Кезугай есæн «хузауæнтти» (*оттенки*) æма райдайæн хузæ кæнун. Уинетæ! Мети хузæ æййевгæ цæуй, аллихузон цæхæртæ калуй. Бустæги рæсугъд! Зæгъайтæ мин, сувæллæнттæ ци зонунцæ метæй кæнун?

С. Метин лæг.

Гъ. Гъæйдæ, хузæ ин искæнæн. Е хъæбæр æнцон æй. Æртæ тумбулæги (*зилди*): бунай – устур, астауæй – рæстæмбес, сæрай – минкый. Мах зонæн зилдтити хузæ кæнун. И сæргкаг – Метин лæгæн æ сæр æй æма уобæл æвзалутæ искæнæн æпхин фиййи хæццæ. Уæдта йбæл æркæнæн ходæ-кыйбила. Æма, мæнæ, нæ Метин лæг рæвдзæ æй. Уадзæ, е ба сувæллæнттæмæ кæса æма идзула, цъеути гъæуай кæна, цæмæй сæ хийнæйдзаг тикис ма бахуæра.

Уомæн æ аллифарс метæйдзаг æй, уорс тьæфилтæ уæлдæфи æ сæргъи зелдогъ кæнунцæ, уæдта уобæл сæхе æруадзунцæ. Цума ин æ гъоси нидæнæй цидæртæ дзорунцæ? Цума ци, куд гъуди кæнетæ?

С. Æвæдзи, Метин Баба æма Метин кизги туххæн! Рæхги нæмæ æрцæуниау æнцæ.

Гъ. Сувæллæнттæ ба будури гъазунцæ, цонæгътæбæл гүрунцæ. Ци дзæбæх æй зумæг! Мах базудтан Метин лæги хузæ кæнун. Гъæйдæ, нура æй пластилинæй искæнæн.

Кæд ма рæстæг байзайа, уæд сабийтæ гъонбæлгæнæги фæндон æнхæст кæнунцæ. Кæд нæ, уæдта син рæвдауæндони къуари ихæслæвæрдæн изайуй. Фæйнагæсæ тумбул итигъдадон формитæ аразун æма уони баеу кæнун, фигурæ си куд рауайа, уотæ, еци кустæй – æнгæс итигъдадон формити комбинаторикæ.

14-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Зумæг»

Темæ: «Елкæ исаразун». Цæститæбæл рауайунмæ гæсгæ хузæ кæнун

Нисан: – Зуймон бæрæгбæнттæ куд ферветунцæ уæдта Нæуæг анзмæ адæм сæхе куд фæццæттæ кæнунцæ, уобæл лæмбунагæй æрдзорун.

– Сувæллæнтти фантази, «меднимæрон» æргъудидзийнадæ,

фæлгонцон гъудикæнунадæ, эмоционалондзийнадæ идарддæр ирæзун кæнун.

– Рæсугъдзийнадæ исаразунмæ куд бæллонцæ – эстетикон æнкъаруйнади ирæзтмæ. Хузæ кæнуни ахури усмæ исбæттун, бæрæгбони æрцудмæ æнгъæл кæсуни хуарз эмоцити хæццæ.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлттти фæрци фæлгонц бавдесун

Асæ æма формæй фæйнахузи элементти сюжетон композиций æрæмбурд кæнун. Устур формæ (*елкæ, нæзи бæласæ*), уой алливарс ба минкъийдæр формитæ (сувæллæнтти фигуритæ, æма – минкъий формитæ) (елкæ фон æма рæсугъдгæнæн гъазæнтæ). Фæйнахузи, сæ уагæ контрастон кæмæн æй, уæхæн формитæй бæрæгбон нигки дессагдæр фæууй.

2. Хузæзонунадæ

Контрастон хузтæй (*тар, рохс, ирд*) сæ æмбасти (*сочетание*) испайда кæнун, цæмæй бæрæгбони æнкъарæнтæ арфдæр уонцæ – цийнæ, игъæлдзæгдзийнадæ, æхцæуæндзийнадæ.

3. Композици

Хузи сæйраг элемент (*елкæ*) исбæрæг кæнун æ асæй уæдта æ бунатæй гæгъæдибæл (*тъяфи астæумæ хæстæгдæр*). Композиций сæйраг элементи аллифарс хузæгонд цæунцæ минкъийдæртæ (*сабийтæ зилдæгкафти*). Етæ сæйраг «архайæг»– елки ахедундзийнадæ нигки тухгиндæр кæнунцæ. Хуæрзфæлуст ке æй гъазæнтæй (*детальтæй*), е дæр уобæл дзорæг æй, æма композиций иннæ элементтæй елкæ ахсгиагдæр æй ацибон.

Косæндзаумауттæ: гуашь.

Хузæвдист: хузфинстон (*живописное*). Хузæвдисти уагæ – сюжетон композиций æвзурунадæ.

Æнхусадон æрмаг

Æвдесунмæ: зуймон гъæди метæй æмбæрзт нæзи бæласи хузæ (*худист, къарæ*). Нæзи бæласи къалеу, гуркъотæ. Елки гъазæнтæ еу цалдæр, къупгæнæнтæ, цæхæркалгæ цирæгътæ (*бенгайлаг*).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, 12 хузи гуашь, палитра, дони хæццæ æвгин банкæ (*дондонæ бæрцуат*), цъæпотæ (*минкъий æма рæстæмбес*), къохсæрфæн гæгъæди (салфеткæ).

Рагагъонмæ куст

Гъæунги нæзитæмæ лæмбунаг фæккæсун, сæ хехтæ-содзинтæбæл син бамбæлдтитæ кæнун урзæй. Гуркъотæ æруедзун. Сабийтæ нæзий

кӕалеу ӕрбахӕссӕнтӕ. Кӕд рӕвдауӕндонӕмӕ елкӕ ӕрбаластонцӕ, уӕд уомӕ дӕр листӕг ӕркӕсӕнтӕ.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтӕ, рӕхги ралӕудзӕнӕй, ӕд устур, ӕд минкый кӕмӕ ӕнгъӕл кӕсӕн, еци бӕрӕгбон. Адӕм имӕ еугурӕй дӕр цӕттӕ кӕнунцӕ, лӕвӕрттӕ ӕлхӕнунцӕ. Сувӕллӕнттӕ зартӕ ӕма ӕмдзӕвгитӕ ахур кӕнунцӕ. Куд хуннуй ӕрцӕуӕг бӕрӕгбон?

С. Нӕуӕг анзи бӕрӕгбон!

Гъ. Уӕхе имӕ цӕттӕ кӕнетӕ? Ӕмдзӕвгӕ уи ка радзордзӕнӕй?
Сабийтӕ дзорунцӕ ӕмдзӕвгитӕ.

Гъ. Нӕуӕг анзи туххӕн ӕнгъезуй берӕ хабӕрттӕ фӕддзорун, фал маха уой бӕсти хузӕ скӕнӕн. Циуавӕр бӕрӕгбон ӕй е? Куд ӕй ӕрветунцӕ адӕм? Ӕнӕ цӕмӕй нӕ фӕууй Нӕуӕг анз?

С. Ӕнӕ фӕлуст нӕзийӕй.

Гъ. Мадта уомӕй райдайӕн хузӕ кӕнун. Уогӕ, хехгун бӕласӕ ба цӕмӕн равзурстан? Нур, ӕндӕр бӕласӕ – бӕрзӕ кенӕ толдзӕ ку райсӕн, уӕдта?

С. Нӕ гъӕуй. Елкӕ алкӕддӕр цъӕх ӕма рӕсугд фӕууй, иннӕ бӕлӕстӕ ба зумӕгон бӕгънӕг ӕнцӕ.

Гъ. Гъе, мадта, устур, хъӕбӕр устур елкӕ искӕнӕн, сауӕнгӕ – гӕгъӕдий тьафи кӕронмӕ, е ба ибӕл берӕ, фур берӕ рӕсугд, ӕрттевгӕ гъазӕнтӕ бацӕуа.

Сувӕллӕнттӕн бӕласи цӕттӕ схемӕ дӕдтун нӕ гъӕуй. Уадзӕ, ӕма си алкӕдӕр, ӕ зӕрдабӕл ӕй куд даруй, уотӕ искаӕна елки хузӕ.

Уой туххӕн мах циуавӕр цъӕпо багъӕудзӕнӕй?

С. Устур.

Гъ. Елкӕ ӕй бӕрзонд, гъунтъуз, бамбӕлгӕй ӕ содзинттӕ дзуциттӕ кӕнунцӕ. Рауинайтӕ ӕй уӕ урзтӕй.

Арӕхсгай ӕвналунцӕ нӕзий кӕлеумӕ.

Гъ. Уӕд, гъӕдӕ, нӕзи хуӕрздӕф ба куд кӕнуй! Зумӕги гъӕдӕмӕ ӕркӕсайтӕ. *Гъогбӕлгӕнӕг ӕвдесуй зуймон гъӕди рӕсугд хузититтӕ.*

Гъ. Цалинмӕ сумах хузӕ кӕнетӕ, уӕдмӕ еугурӕй дӕр еумӕ нидӕнӕй разарӕн: «Нӕзи райгурдӕй гъӕди...» («*В лесу родилась елочка...*») Ниллӕг хъурихаттӕй зарунцӕ.

Гъ. Мӕнӕ нӕ бӕласӕ рарӕвдзӕ ӕй. Цъӕх, гъунтъуз – хӕмпос метӕй ӕмбӕрзт, кӕлеутӕ ибӕл – берӕ, уонӕбӕл ба содзинттӕ –

никки фулдær. Нура æй æмбæлуй исаразун дær, гъзæнтæ æритаун. Гъзæнтæ цæхæн фæуунцæ?

Кæсунцæ елки гъзæнтамæ. Ке ма зонунцæ еци гъзæнти дær нимайунцæ сувæллæнттæ.

С. Шаргæ, гуркъотæ, дзæнгæргутæ (муртæ), минкъий хæдзæртгæ, тæрхостæ, кæрдтутæ, фæткъутæ...

Гъ. Цæхæн цъæпо нин фæййагъаз уодзæнæй елки листæг гъзæнтæ рæсугъдæй бавдесунмæ?

С. Минкъий. Мæнæ æй.

Гъ. Аци къалеубæл – сурх шарик, абæл ба – бор. Ами ба – фæйнахузи дзæнгæргутæ. Нигки ба ма гирляндитæ, къупгæнæнтæ, цæхæркалæг цирагътæ. Заманай хуæрзарæзт рауадæй нæ елкæ, ирд гъзæнтæ æма рохситæй æрдæфæнтæ калуй! Сувæллæнттæ’й ку фæууидтонцæ уæхæн рæсугъдæй, уæд сæ цийнæн кæрон нæбæл адтæй. Тумбул зилдæй æрлæудтæнцæ елки рази, зарун райдæдтонцæ нæ зар, къуппитæ кодтонцæ къупгæнæнтæй, цæхæркалгæ æртитæ сугътонцæ æма царциати дессаги æрцудмæ æнгъæл кастæнцæ – Метин баба æма Метин кизгæмæ!

Æнгъезуй еу бенгайлаг цирагъ исасодзун. Сабийти æнкъарæнтæ уой фæрци никки фулдær фæууодзæнæнцæ. Еу къупп къупгæнæнæй никкæнун æнгъезуй.

Гъ. Сувæллæнтти хузæ искæнæн елкæбæл зилдæгæй. Бæласæ æнæ сувæллæнттæй, еунагæй ку лæууа, уæд уотæ уайуй, цума неке гъæуй, неке зæрдæмæ цæуй æма сувæллæнтти нæ фæндуй, цæмæй Нæуæг анз уа. Æнæмæнгæ си алке æхе хузæ искæнун гъæуй. Елкæ берæ ку уарзис! Сувæллæнтти дær, зилдæгæй æ аллифарс лæугæй, исхузæ кæнæн. Еунагæй Нæуæг анз неке бæрæг кæнуй, æнкъард кæндзæнæ уæд. Мах зонæн нæхе хузтæ кæнун – сær, гурæ, къохтæ, къæхтæ.

Кæд елкæ уæ хæдзари æй, уæдта мамæ, папæ, минкъий хуæрæ æма æнсувæри хузтæ искæнетæ. Равдауæндони елки хузи ба гъæуй уæхе æма уе’мбæлтти бавдесун. Æ зæрдæ кæмæн куд цæуй, уотæ кæнæд.

Хузтæ еугурæй дær гъæуама уонцæ фæйнахузти. Сувæллон æхе барæ æй, ке æма куд хузæ кæнуй. Кадær Метин бабай хузæ искæндзæнæй, кадær ба – Метин кизги.

Гъ. Нур ба нæ хузтæ къæрæзти тæрвæзтæбæл райвæрæн æма басунсæ уонцæ.

Метин баба къаразæй медæмæ гъæуай кæндзæнæй æма нин нæ куститæ фæууингæй, æхе меднимær зæгъдзæнæй: «Ци рæсугъд æма

хуарз хузтæ искодтонцæ сувæллæнттæ. Гъæйдæ, æза син ести дзæбæх лæварттæ ракæнон Нæуæг анзи бæрæгбонмæ!» Метин баба уин лæварттæ ку фæккæнуй, уæд уин æхцауæн нæ фæууй?
Къæрæзти тæрвæзтæбæл арæхсгай райтаун гъæуй сувæллæнтти конд хузтæ уæдта æнгъезуй сабургай рацаун рæвдауæндони тургъæмæ.

15-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Къæбеци дзаумæуттæ æма хуæруйнагтæ»

Темæ: «Цай цумун». (*Натурæй хузæ кæнун æма, байаргъауни æнкъарæнтæмæ гæсгæ хузæ кæнун*)

Нисан: – Сабийти зонундзийнаедти ирæзт разæнгард кæнун, цайцумæн дзаумæуттæ хуæздæр базонун, хецæнæй си алли предмет дæр цæмæн гъæуй. Хузæкæнунади дуйней ци жанртæ ес, уони бал уæлæнгай базонун. Базонун ци æй «натюрморт».

– Цæстаргъавддæр унбæл архайун. Предметти сæрмагонд формитæ уинунадабæл косун.

– Нæ аллифарс дуйнети предметтæмæ хæлар рахаститæ æвзурун кæнун.

– Сабийтæ финги уæлгъос сæхе дзæбæх куд даронцæ, уобæл сæ ахур кæнун.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлттти фæрци фæлгонц бавдесун

Ахур сæ кæнун, цæмай æстæфонцæ форми хецæндзийнаедтæ, предметтæ кæрæдзей хæццæ баргæй, сæ асæ æма пропорцитæмæ гæсгæ (устур бæрзонд цайдан, ниллæг тумбул сæкæрдона, минкый цайцумæн къостæ). Предметтæн сæ уотид минкый хецæндзийнаедтæ дæр куд æстæфонцæ, уомæ сæ аразун. (Зæгъæн, ходæг тупбур – сæкæрдона, хæппол даргъфий цайдан.)

2. Хузæзонунада

Фулдæр рохс æма ирд хузтæ. Ирд хузæ арæхдæр фæууй уæлæмхасæнти – адгийнагти, рæзи, уæдта фæррæсугъддæр кæнуни мадзал, зæгъæн сервис, уæдта стъолаæмбæрзæнти нивæфтудтæ.

Хузæ гæнгæй дзæбæх зардиуагæ æвдесун, ци хузæ кæнай, уомæ хуарæнтай (ирд, тар).

3. Композици

Хузæ гæнгæй, гæгъæдибæл предметтæ æрæварун гъæуй сæ асæмæ гæсгæ. Сæйраг предмет (устурдæр) гъæуама уа астæумæ хæстæгдæр.

Иннæ предметæ ба æ фæрстæмæ.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастергæ.

Хузæвдист: ханхон-графикон хурст элементти хæццæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: цайцумæн дзаумæуттæ (*æнгъезуй гъазæн сервис*), къанфетдонæ вазæ, еукъахуг. Стъолæмбæрзæн, кенæ салфеткæ. 4-5 анздзуд сувæллæнтти хузтæ æма хузæгæнгути конд натюрморттæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, фломастертæ 12 хузи.

Рагагъонмæ куст

Сабийтæн адгийнæгтæ æрцæттæ кæнун (къанфеттæ, гинкъостæ, печенитæ, рæзæ, цай æма æндæртæ).

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, сбадетæ æма байгъосетæ, ци уин радзордзæнæн, уомæ...

Еу минкъий биццеу дзæвгарæ рæстæг бафунай кæнун нæ фæразта. Берæ фæрратулæ-батулæ кодта æ хуссæни, æма, нур бафунай уодзæнæй, зæгъгæ, уæдта цидæр æнахур стуф райгъуста. Цидæр нидæнгомау низзæллæнг кодта... Биццеу лæмбунæг нийгъуста, фал сибиртт дæр некуцæй цæуй. Уæд бабæй нæуæгæй: дзин-дзин-дзин. Æма хъæбæр ниллæг зæллæнгæнгæ гъæлæсиуагæй исдзурдæй...

Аци рауæн, ахсгаг, гъæугæ гъуддаг æй, цæмæй гъонбæлгæнæг æ гъæлæси уагæй бавдеса еци дзорæги дзурдтæ.

Гъ. (*æ гъæлæси уаг райивта уотемæй*). Æз ци рæсугъд дæн, ци 'ставд, тумбул! Мæнæн ес заманай сæр æма дууæ минкъий хуæцæн-къохи. Æз мæхецæй хъæбæр боз дæн, уомæн æма цъоппидзаг дæн сæкæрæй. Æнæ мæн адæмæн цай бацумæн нæййес!

Гъонбæлгæнæг ниллæг гъæлæсæй фæрсуй.

Гъ. Сабийтæ, ка дзурдта, уой базудтайтæ?

С. Сæкæрдонæ.

Стъолбæл итуд – æмбæрзæн кенæ ба салфеткæ. Гъонбæлгæнæг ибæл æрæвæруй сæкæрдонæ.

Гъ. Æндæр кадæр дзуапп кодта.

Гъ. (*æндæрхузон гъæлæсиуагæй*). Æз дæн тæгкæ сæйрагдæр æма рæсугъддæр, уомæн æма дæн тæгкæ бæрзонддæр æма устурдæр. Æрмæстдæр мæнæн ес даргъ къæлос фий! Уæдта ма мæ бон æй мæ фиййæй тулфæ уадзун.

Сабийти аргом раздахун гъæуи гуриконди минеугтаема, предметти хейттаема – фий, хуæцæн-къохта, сæкæрдони сæр аема зæрдæбæлдаруйнаг фæлгонцта – даргъ къæлос фий, ставд аема æнд.

Гъонбæлгæнæг бафæрсуй.

Гъ. Сабийта, куд гъуди кæнетæ, айæ ба ка æй?

С. Цайдан.

Гъогбæлгæнæг райсуй цайдан аема æй стъолбæл æрæвæруй.

Гъ. «А, е сæкæрдонае аема цайдан дзубандитæ кæнунца», – бадес кодта биццеу. Сибиртт нæбал игъосуй... Уæдта бабæй, нæуæгæй, зæллангæнæгæ гъæлæсиуагæй райгъустæй.

Гъ. (æндæхузон гъæлæсиуагæй). Дзин-дзин-дзин, мабал хъаугъа кæнетæ. Ами тæккæ сæйрагдæр æз дæн – къанфетти вазæ. Айдагъдæр мæнбæл æууæндунца сæ адгийнæгтæ – къанфеттæ аема вареннае. Нигки ба ма мæбæл рæсугъд даргъ къах дæр ес.

Гъонбæлгæнæг вазæ стъолбæл æрæвæруй.

Гъ. Айдагъдæр минкъий сæтдæдззаг цайи къостæ лæудтæнцæ сæ тæбæгъти аема неци дзурдтонца... Етæ уотæ æставд аема тумбултæ нæ адтæнцæ, сæкæрдони хузæн. Нæ сæбæл адтæй уæхæн рæсугъд сæртæ, сæкæрдонае аема цайдани хузæн. Цайдани рæсугъд, къæлос фийи хузæнмæ ба бæлгæ дæр нæ кодтонца... Бустаги мæтъæл ниццæнцæ къостæ.

Гъ. (æндæр хузæн гъæлæсæй). Мах уотæ рæсугъд аема хæппол нæ ан аема неке гъæуæн...

Гъ. Рæстæг рацудæй, сабийта райгъал æнцæ. Гъæйдæ, цай бацумæн! Мæнæ сæкæрдонае дæр ами æй, балий вареннае ба – къанфетдонае вази. Цайдани фунх дон, æ тулфæ æ хъурæй цæуй. А куд æй! Ци кæнæн? Нæ бон цай бацумун нæй. Къостæ кæми æнцæ, æнæ уонæй неци гæнæн ес. Ка сæ зонуй, зæгъайтæ, кæми æнцæ?

С. Тæрхæгбæл сæхе баримахстонца.

Гъ. Сæхецæн сабур лæуунца, минкъийтæ, уорситæ, сæ фæрстæбæл ба цъæх имонау деденгутæ. Мæтъæл æнцæ. Тагъддæр сæ ардæмæ рахæссайтæ! Сабийта сæмæ рагæй æнгъæл кæсунца. Къоста сæ фур цинæй низзæлланг кодтонца, фал сæ некебал фегъуста.

Сабийта къоста æрбахæссунца аема сæ арæхсгай стъолбæл æрæвæрунца.

Гъ. Еугурæй дæр цай цумдтонца вареннае аема гинкъости хæццæ. Стъолбæл лæудтæй рæсугъд цайцумæн дзæумæуттæ. Зæгъайтæ, цæхæн?

С. Цайдан, сәкәрдона, кәанфетдони вазә әма кьостә тәбәгьти хәщцә, мәнә мах хузән.

Сабийтәән балаәдәрун кәәнун цайцумән сервиси еугур дзаумәуттәә дәр гьәугә әнцә.

Гь. Гьәйдә, сә хузә син искәнән. Мәнә нәмә аллихузон фломастертә ес. Хузә кәәнун сә хьәбәр фәндуй. Фиццаг цәй хузә кәнән?

С. Цайдани.

Гь. Цайдани хузә гьәфи бәрәг астау искәнән, кәд уәхән хәппол әма устур әй, уәд. Цайданән ци хузә кәнгә әй?

С. Даргь фий, сәр әма хуәцән.

Гь. Цәхән уайуй?

С. Хәппол, даргь фийгун, ә тулфә уадзуй.

Гь. Нур ба сәкәрдони хузә искәнән. Цәхән әй?

С. Тумбул, әставд, дууә хәцәни әма сәри хәщцә.

Гь. Хузә кәнән... Алцидәр исхузә кодтайтә? Әма ма цай цумунмә ци гьәуй?

С. Кьостә, тәбәгьтә әма әрттевагә цайи едгути хәщцә.

Гь. Цайдани алливарс сә исхузә кәнән. Әма ма ци әнгьезуй адгийнагтәй цаймә исхузә кәнүн?

С. Печенитә, гинкьостә, кәанфеттә, рәзә...

Сабийтә нимайунцә, цай цумунмә циуавәр хуәруйнагтә бәззуй, уони.

Гь. Ке уи ци фәндуй, уой хузә кәнәд.

Сабургай рәвдзә кәәнуй натюрморт – әнәуод предметти хузә, тьәфабәл рәсугьд әвәрд еума баст медеси хәщцә.

Гь. Ма феронх уотә, стьолбәл ци адәнбидтитә стьоләнбәрзән ес, уой хузә искәнүн.

Стьоләмбәрзәни хузә кәндзинан сәйраг предметти хузтә ку фәууән, уәд.

Гь. Сабийтә, «натюрморт» нәмә рауадәй. Әнәуод предметтә ци хузи фәууй, е хуннуй натюрморт. Кәсайтә.

Гьонбәлгәнәг әвдесуй сабийти хузтә әма хузгәнгути хузти репродуктитә – натюрморттә, гәнәг ку уа, уәд аци тематикамә хәстәг (әнгәс).

Гь. Ами вазә әма деденгути хузтә ес. Куд рауадәй натюрморт?

С. Рәсугьд.

Гь. Аци натюрморт самавари хәщцә әй. Кадәр ма цай цумдзәй.

Айæ ба музыкантти натюрморт æй. Куд æй базудтан, музыкантти натюрморт ке æй, уой.

С. Хузи скрипкæ ес.

Гь. Натюрмортти ци дзаумæуттæ фæууй, уони бон æй берæ цæбæлдæрти радзорун: ке æнцæ, еци адæни туххæй, сæ цард æма цæрди уаги туххæй. Нур сумах зонетæ, ци æй натюрморт. Уæ зæрдæмæ æ исхузæ кæнун фæщудæй?

Фæстагмæ цай бацумун дæр æнгъезуй, цæмæй зæрдиуагæ æма цайцумунади бастдзийнадæ фæдардæр уа.

16-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Къæбеци дзаумæуттæ æма хуæруйнагтæ»

Темæ: «Хинст – арси хъæболæн». *Еумæйаг архайд скульптурæ кæнунбæл*

Нисан: – Сабийти зонундзийнаедтæ фæрзеуи туххæй фулдæр кæнун.

– Скульптурæ кæнгæй куд ахур кæнонцæ сувæллæнттæ предметти хуцæндзийнаедтæ рартасунбæл сæ асæ æма сæ кондмæ гæсгæ.

– Скульптурæ кæнгæй сабийтæмæ куд исæвзура игъæлдзæг æнкъарæнтæ, куд разæнгард кæнонцæ армæй ести аразунмæ.

– Сæ гъазæнтæ берæ куд уарзонцæ, куд сæмæ зелонцæ, куд сæбæл ауæрдонцæ.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Хумæтаг предметтæ æвдесун зонун (*тумбул геппи – къоре, дæргъеицон геппи – къалбас, тъæпæн геппи – къере*).

Скульптурæбæл косгæй циуавæр дзаумæуттæ гъæуй (*кард, (резец), уони зонун; уæдта си архайунмæ арахсун: (лук кæнунмæ, къæрт никкæнунмæ)*).

2. Хузæзонунадæ

Аци ахурти хуæздæр уодзæнæй хузгин пластилинæй пайда кæнун. Уомæн æма предметæн æ хузæ исуй е 'ууæл (*уорс айкæ, бор – фæтккъу, сурх – нинагъ æма у.и.*)

3. Композици

Конд цæуй хецæн предметтæ, сæ арæзтмæ гæсгæ хуæрз хумæтаг ка уа æма сæ уæдта хузæмæ, асæмæ æма геппмæ (*формæмæ*) гæсгæ хецæн къуæрттæбæл кæнун.

Кусæндзаумæуттæ: хузгин пластилин.

Хузæвдист: бæрцуатадæ. Хумæтæги бæрцуатади геппитæбæл косун.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: гъзæнтæ – гъзти архайгутæ (арси хъæболæ, тæрхъоси бæдолæ, къæбис æма минкъий гъзæн киндзæ) – ци уа гъзæнтæй, етæ.

Иуарунмæ: хузгин пластилин, фæйнаæги гæппæл, кард, къохсæрфæн.

Рагагъонмæ куст:

Пластилин ниллухтæ кæнун аллихузти хæйттæбæл (*минкъийтæ, рæстæмбестæ, устуртæ*). Гъзæнтæй равзарун гъæуй, сабийти зæрдæмæ хъæбæрдæр кæци цæуа, уой. Зæгъæн, арси хъæболæ – тумбул, рæдау, хæларзæрдæ, æ цæститæ – цæмæдес, æ къембуртæ тумбул, аййев, æууæндагæ. (*Уод кæми нæ зинна, уæхæн гъзæнтæ, барæ уогæй, есун нæ гъæуй.*)

Сувæллæнттæ сæхе барæвдауни туххæй æрцæттæ кæнæнтæ адгийнагтæ (*къанфеттæ, печенитæ, рæзæ*).

Арси хъæболæй уæлдай ма райсун æнгъезуй къæбис, кенæ ба тикиси бæдолæ.

Ахури цуд

Гъ. Абони нин бæрæгбон æй. Арси хъæболæн е 'гурæн бон æй. Æртæ анзей размæ фæззиндтæй нæ рæвдауæндони. Сувæллæнттæн уомæй уарзондæр гъзæн нæййес. Ка нæ бауарздзæнæй сувæллæнттæй уой хæщæ рагъазун! Ес ин ходæг мокъо – фæлмæн, зæрдæмæдзæугæ. Ба 'йбæл æмбæлайтæ уæхуæдтæ, цума циуавæр æй.

Сабийтæ æвналунцæ арси хъæболæмæ, есунцæ ин æ минкъий дзæмбу æма ин арфæ кæнунцæ. Сæ къохтæй ин даунцæ æ фæлмæн гъун. Уотемæй сабийтæмæ фæззиннуй хузæ кæнунмæ разæнгарддзийнадæ, еци – еу рæстæг ба зонгæ кæнунцæ, ци предмет хузæ кæндзæнæнцæ, æ гури асæ æма конди хæццæ.

С. Фæлмæн гъун ин ес. Ес ин æ дзæмбу райсæн, æр æй лигъзитæ кæнун æнгъезуй, æ фарсмæ дзæбæх бафунæй кæнæ, уотæ дæ æрфæнддзæнæй.

Гъ. Гъо, хъæбæр дзæбæх æй. Гъæйдæ, æма ин исаразæн игурæн бон. Нæхуæдтæ æрцæттæ кæнæн алцидæр. Æрбахонæн иуазгутæ æма сæ хуарз фæххинцæн. Ке 'рбахондзинан?

С. Гъзæн киндзи, къæбиси, тæрхъоси...еуругей дæр.

Сабийтæ нимайунца сæ уарзон гъазæнтæ.

Гъ. Уæхуæдтæ фулдæр ци уарзетæ? Циуавæр адгийнагтæ фæххуæретæ?

С. Къанфетгæ, печенитæ, шоколад, фæткьутæ, апельсинтæ, гинкьостæ, хъæбунтæ.

Гъ. Сумахмæ гæсгæ æрсой ба ци уарзуй?

С. Нинагътæ, муд, къанфетгæ.

Гъ. Нуртæккæ нæ къоппæй исесæн фæйнахузон пластилин æма си искæнæн гъазæн хуæруйнагтæ. Нæхе къохтæй сæ искæнун нæ бон æй. Раздæр кодтан фæткьути, нинагъти, помидорти хузтæ. Æма уонæй дæр ес фæххинцæн нæ хуарз хæлар æрсойи, уæдта нæ иуазгути?

С. Ес, ес.

Гъ. Æма сæ куд кодтан пластилинай? Нæ уи феронх æй? Гъæйдæуайтæ, равдесетæ уæ арæхстдзийнæдтæ.

Сабийтæ архайунца.

Гъ. Фиццаг бал не 'рмтти æхсæн кæнæн тумбул къоретæ.

Сабитийæ пластилини къæрттитæ сæ æрмтти æхсæн тумбулзела гæнгæй искæнунца сæ къоретæ. Еци къорегæндтитæй еуемæй искæнунца фæткьу – дууердиги æй еу минкьий фæтътъæпæн гæнгæй, помидорæн ба – æ еу фарс фæтътъæпæн кæнунца – бафтаунца ма сæбал къæдзела, сифæ, цæмæй æцæг помидори æма фæткьуй равдесонца.

Гъ. Ду кæнис нинагъ, дзæдурæ? Циуавæр æнцæ?

С. Минкьий, тумбултæ.

Гъ. Фæткьутæ æма помидортæ ба циуавæр æнцæ?

С. Помидортæ æма фæткьутæ устуртæ æнцæ.

Гъ. Æма дæ уони искæнунмæ багъæудзæнæнй пластилини устур къæрттитæ. Тумбул ма рæзи муггагæй ци фæууй? Зæгъæн, бор пластилини къæрттæй ци искæнæн ес?

С. Фæткьутæ, лимонтæ.

Гъ. Кæрдæгхуз пластилинай ба?

С. Хуæргæнасæ, цъæх гъæдиндзæ.

Гъ. Уæд, хуæргæнасæ тумбул æй æви дæргъеццон?

Куд æй хуæздæр æнгъезуй исхузæ кæнун?

Сабийтæ пластилини къæрттæй сæ æрмтти æхсæн толгæй, кæнунца дæргъеццон геппи – гетърей æнгæс.

Гъ. Уорс пластилинай ба ци ес искæнæн?

С. Æйкитæ, картофтæ.

Гъ. Уонан ба сæ формæ циуавæр æй?

С. Уонан дæр тумбул.

Гъ. Нур ба уи алке бон дæр æй æргъуди кæнун, нæ бæрæгбони фингæмæ æй ци хуæруйнаг исаразун фæндуй, уой.

Сабийтæ сæ нимайунцае, гъонбæлгæнæг ба син, сæ арæхстдзийнадæмæ гæсгæ сæ бон ци предметтæ исаразун бауодзæнæй, уонæмæ се 'ргом æздахуй.

Гъ. Кæнæн си цалдæргæйттæ, цæмæй еугур иуазгути фагæ дæр рауонцæ.

С. Мæнæ айæ тæрхъосæн, айæ гъазæн киндзæн, айæ къæбисæн, алкæмæн дæр.

Гъ. Тæбæгъти сæ æрæвæрæн... Гъо, фал нæмæ тæбæгътæ ку нæййес! Кæми сæ иссердæуа? Уони дæр пластилинай искæнæн! Нуртæккæ уæ æз исахур кæндзæнæн. Искæнæн устур къоре. Ку зонетæ къоре кæнун. Нур ба 'й хъæбæр нилхъевæн нæ къохти æхсæн, уæдта 'й исфæлмæн кæнæн не 'нгулдзитæй, ку истæнæг уа, уæдта ин æ кæрæнттæ уы минкъий хæрдмæ фæккъæдзæ кæнæн. Мæнæ атæ. Бавзарайтæ.

Сабийтæ архайунцае.

Гъ. Хъæбæр дзæбæх тæбæгътæ уин си рауадæй, уонæми берæ хуæруйнагтæ бацаудзæнæй? Мæнæ аци тæбæгъ тæгкæ устурдæр рауадæй. Ами Æрсоййæн æртæ къерей æрæвæрæн дæр ес. Сабийтæ, байзадæй ма нæмæ мора пластилин. Сумахмæ гæсгæ нин е цæмæн бабæздзæнæй?

С. Къæбисæн си искæнæн къалбас. Уæдта ма си искæнæн шоколад къанфеттæ æма шоколади къæрттитæ.

Гъ. Еци хуæруйнагтæ бацаудзæнæнца иуазгути зæрдаемæ? Гъæйдае, мадта сæ искæнæн. Шоколад циуавæр фæууй?

С. Цуппаркъумонтæбæл дехтæгонд плиткæ.

Гъ. Ес нæмæ сæрмагонд минкъий кард, уомæй ку фæккосæн. Æма бабæй нур дæр уой фæрци исараздзинан шоколад.

Пластилинай цуппаркъумон гæппæй æрлуктæ кæнæн минкъий цуппаркъумонтæ, етæ уодзæнæнцае къанфеттæ. Пластилинай æрлуктæгонд устурдæр цуппаркъумонтæ ба нин – шоколади плиткитæ.

Гъ. Лæмбунæг архайæн, цæмæй æцагæй «адгин» æма рæсугъд рауайонцæ. Уотемæй сæ æрæвæрæн тæбæгъти...

Сабийтæ хуæруйнагтæ æрæвæрунцæ, сæ асæ, сæ хузæ, сæ гæппæ гæсгæ. Уæдта сæ æвæргæ дæр кæнунцæ хецæн хузи тæбæгъти,

цамай бæрæгдæр зиннонцæ, уой туххæй. Зæгъæн, сурх помидортæ – уорс тæбæгъти; бор лимонтæ – цъæх тæбæгъти ама у.и.

Гъ. Нæ хуæруйнагтæ исцæттæ 'нцæ ама рахонæн иуазгути – æрбадæнтæ бæрæгбони фингæбæл. Ама райдайдзæнæй нæртон кувд!

Сабийтæ райсунцæ гъазæнтæ ама сæ бадун кæнунцæ къелатæбæл финги уæлгъос. Алли суæллон дæр ескæци гъазæнбæл ку уозæла, уæд бæрæгбон рауайдзæнæй хуæздæр.

С. Æрсой, арфæ дин кæнæн дæ райгурæн бони фæдбæл!

Гъ. Сабийтæ, хуарз, байархайдтайтæ ама уой туххæй уæхецæн дæр – мийнасæ!

Уони рази ба фингитæбæл æрæвæрунцæ æцæг къанфеттæ, печенитæ, рæзæ. Гъомбæлгæнæг син сæ куститæй æпбæллуй, уæхæн рæсугъд бæрæгбон ке 'саразтонцæ, уой туххæй.

Уотемæй армæйкусти урок сабургай рахизтæй гъазтмæ. Сабийтæ ахур кæнунцæ финги уæлгъос сæхе дарунбæл, ездондзийнадæбæл ама у.и.

17-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Дарæс»

Темæ: «*Аргъæутти бæгъатæрти дарæс*». *Ци аргъау æргъуди кодтай, уомæ гæсгæ хузтæ кæнун.*

Нисан: – Аргъæутти бæгъатæрти дарæстæ фæрци сабийти зонундзийнадтæ дарæси туххæй фæффулдæр кæнун.

– Ирæзун кæнун фæлгонцади лæдæрунадæ, хузæ æвзарун, хуарæнтæй, хузæ кæнгæй, дæсни пайда кæнун.

– Фæнзуйнаг фæлгонц аразгæй, гъæуама пайдагонд цауа кæдзос, аййев дарæс, цъумур, æскъудтæ дарæс ба нæбæзгæ фæлгонц æвдесгæй.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Нихмæвæрд хузтæй пайда кæнгæй (сабур, лигъз кенæ ба къæдзал-мудзул, зулун) ама хузæ гæнгæй хурсти хузæ (арæхсгай, лæмбунаг кенæ ба хæлæф-гъæппитæй, цыллингитæй), циуавæр хузæ кæнай, уомæ гæсгæ – фæнзуйнаг кенæ ба фауйнаг бæгъатæри фæлгонц бавдесун.

2. Хузæзонунадæ

Файнæхузи æнкъарæнтæ равдесун гъæуй хуарæни алли хузти фæрци, зæгъæн, (*аййев, райдзаст, ирд хузтæ – æвдесунцæ хæларзæрдæ; фæлорс, тар æнкъард хузтæ – тузæгдзийнадæ*).

3. Композици

Хузæкæнуйнаг фигурæй гæгъæдий гъæфæ байдзаг кæнун.

Аргъауи бæгъатæр сорæт исфæлдесун – хуæрзгæнæги, кенæ фудзæрди æма уомæ (*бæгъатæрма*) дæ цæстингас бавдесун фæлгонцади фæрæзнити фæрци. Сæйраг æргом æздахун – хецæн хузтæ æма хæйттæ пайда кæнунмæ (*нивæфтуд, скъудтæ, цъæстæ дарæс – уодигъæди æууæлтæ дзæбæхдæр, ирддæрæй равдесуни мадзал*).

Етæ фæййагъаз уодзæнæнцæ бæгъатæри сорæт фæттухгиндæр кæнунмæ.

Косæндзаумауттæ: гуашь.

Хузæвдист: (*хузæкæнун*). Хузæвдисти нисан – аргъауи бæгъатæри хузæ гæнгæй, пайда кæнун уæхæн хуарæнтæй, æма хуæздæр, ирддæр ка бавдесуниау æй æ сорæт.

Æнхусадон æрмаг

Æвдесунмæ: аллихузон иллюстрацитæ аргъæуттæмæ. 4-5 анздзуд сабийти хузтæ аргъæуттæмæ гæсгæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12 хузи, палитра, банкæ дони хæццæ, къохсæрфæнтæ, хузæгæнæн цъæпотæ (*растæмбес æма минкый*).

Рагагъонмæ куст

Бакæсун аргъæуттæ, фæууинун мультиктæ, зонгæ аргъæуттæ зæрдæбæл æрлауун кæнун. Хуарз уодзæнæй Бабæ-Ягай фæлгонцбæл дæр дзубанди куд рауайа. Аргъæуттæмæ гæсгæ ци хузтæ ес, уони фæууинун. Хуарз æма лæгъуз гъуддæгтæбæл дзорун, уæдта аргъæутти багъатæрæй еци æууæлтæ кæми ес, уони кой искæнун.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, сумах аргъæуттæ уарзетæ? Ранимайайтæ, циуавæр аргъæуттæ бадардтайтæ уæ зæрдæбæл. Аргъæутти бæгъатæртæй уин уарзондæр ка æй? Кæци си æй хæларзæрдæдæр æма рæсугъддæр? Уарзгæ ба си ке нæ кæнетæ? Цæмæн?

Аллихузи дзусæнтитæ.

Гъ. Аргъау ку кæсай, уæд æй уайтагъд балæдæрдзæнæ, хуарз, хæларзæрдæ ка 'й, уæдта си фудзæрдæ ка 'й, уони. Куд равдеса уой хузгæнæг? Цæй фæрци бавдесдзæнæй хуарз æма лæгъузи?

С. Хуарæнти фæрци.

Гь. Мæнæ уæ рази хуарæнтæ. Етæ æнцæ аллихузти. Æркæсайтæ – циуавæртæ æнцæ?

Гьæйдæ, ра си æвзарæн.

Сабийти исразæнгард кæнун, цæмæй сæхуæдтæ рартасонцæ хуарæнтæ, сæ бон кæмæй уа бавдесун хуарз ама лæгъуз, уæхæнттæ.)

С. Аци хузтæ (хуарæнтæ) æнцæ ирд, рохс, игъæлдзæг.

Гь. Уонæй ке хузæ гæнæн ес?

С. Тæгкæ уарзондæр, хæлардæр ама хуæздæр бæгъатæрти.

Гь. Аци хуарæнтæ ба æнцæ тар, гъунтъуз. Ра сæ æртасетæ. Уонæй ба ке фæлгонцтæ исфæлдесæн ес?

С. Аци хуарæнтæ æнцæ тuzмæг, фудзæрдитæн. Уайтагъддæр базонæн уодзæнæй, уонæй æвдист уодзæнæй лæгъузи сорæт.

Гь. Гьæйдæ, ама ацибон нæхуæдтæ æргъуди кæнæн аргъау, уæдта 'й хузтæй бавдесæн. Æнхус мин кæндзинайтæ?

... Кæмидæр еу паддзахади цардæй рæсугъд кизгæ...

Сабийтæ æнхус кæнунцæ гъонбæлгæнæгæн ама еумæ фæлдесунцæ аргъау.

С. Кизги ном хундтæй Зæринаæ.

Гь. Дуйнебæл уой рæсугъдæн кизгæ н 'адтæй. Нур ба æй нæ цæститæбæл рауайун кæнæн, циуавæр адтæй, ци дарæсти адтæй?

С. Хæларзæрдæ, дзæбæх, игъæлдзæг. Адтæй æ уæле рæсугъд, даргъ пьолци. Æ сæрбæл – корона. Æ дзигго хъæрттæй æ астаутæмæ. Æ къахидарæс дæр рæсугъд.

Гь. Æ пьолци ин исхузæ кæнунмæ цихузи хуарæнтæ райсæн, цæмæй рæсугъд уа?

С. Уорс. Сурх. Æрвхуз. Зæринхуз.

Сабийтæ æвзарунцæ, сæхе зæрдтæй, Зæрийни пьолций хуза. Алкæмæндæр си ес сæхе гъуди, хе цæстæнгас рæсугъддзийнади туххæй, уæдта зæрдæмæдзæугæдæр хуарæн равзаруни туххæй. Уомæ гæсгæ сувæллæнтти хузтæ æмхузæн нæ рауайдзæнæнцæ, ама е хуæздæр æй.

Гь. Тар гъæди ба цъимарай цардæй Бабæ-Яга. Е æй хинттæ гæнæг, фидбилиттæ аразæг, сувæллæнтти æфхуæрæг. Циуавæр хæдзари цардæй Бабæ-Яга?

С. Карки къæхтæбæл ка лæудтæй, уæхæн хæдзари!..

Гъ. Цæй хузæн æй Бабæ-Яга? Циуавæр дарæси адтæй?

С. Зæронд, губур, цæргæси фий ибæл, гъунтбуз, пихцилсæр. Æ пьолци – тар, цъумур, æскъудтæ.

Сабийтæ дзубандитæй æвдесунцæ фудзæрдæ сорæт. Уæлдай æргом æздахунцæ æ лæгъуз дарæсмæ, уæдта æ цæсгони тардзийнадæ, гъунтбуздзийнадæмæ.

Гъ. Басоцъа кодта Бабæ-Яга Зæрийнæмæ æма исфæндæ кодта уомæн æ рæсугъд, æ уарзондæр пьолци байсун.

Æ гъæлæси уаг раййæвгæй.

Гъ. Мæ уæле искæндзæнæн замманай нæуæг пьолци, æма уайтагъд рауодзæнæн аргъæутти дзоруйнаг рæсугъд, – загъта æхецæн Бабæ-Яга.

Сабийтæ, Бабæ-Яга ку байса Зæрийни дзæбæхдæр пьолци, æ уæле æй ку скæна, уæд фестдзæнæй рæсугъд æма дзæбæх силгоймаг?

С. Нæгъ, не ’суодзæнæй рæсугъд æма хуарз.

Гъ. Æнæуой ба æй мах бауадздзинан пьолци радавун?

С. Нæгъ!!!

Гъ. Нур ба хузти бавдесæн аци аргъау. Æрмæст уæ хузгæндтитæ хумæтæг нæ уодзæнæнцæ, фал бацеу-бацеутæ. Алкедæр барæ ес, ке хузæ кæнун æй фæндуй, уой равзарун – зæрдæхæлар Зæрийни, æви фудзæрдæ Бабæ-Ягай. Хузæ кæнунмæ уæ циуавæр хуарæнтæ багъæудзæнæй, уони равзаретæ, фал ка ке хузæ кæндзæнæй, уой ба мæмæ дзоретæ. Ку исхузтæ кæнайтæ, уæд бæрæг уодзæнæй, ке хузтæ искодтайтæ – Бабæ-Ягай, æви Зæрийнæ-рæсугъди. Хузæ кæнæн мадта. Рæсугъд кизгæ Зæрийни хузæ ка кæна, е æй, цума, куд бавдесдзæнæй?

С. Хъæбæр лæмбунæг, арæхсгæ æма уарзгæй. Рæсугъд пьолций.

Гъ. Æ сæрбæл – коронæ, уомæн æма паддзахи кизгæ æй. Æ фади гъолти уæнгæ – æ сугъзæрийнæ дзигготæ, æ туфлитæбæл – сугъзæрийнæ нивæфтудтæ.

Циуавæр хуарæнтæ уæ райсун гъæудзæнæй, гъуди кæнетæ?

С. Рохс, ирд хуарæнтæ. Етæ федауцæ æвдесæг æнцæ.

Гъ. Бабæ-Ягайæн дæр рæсугъд пьолци исхузæ кæндзинайтæ, Зæрийнæ-рæсугъдæй ке райста? Ка ’й зонуй æма уорс, киндзи дарæс, æви æрвхуз?

С. Нæ, æстæгкъах Бабæ-Ягай исхузæ кæндзинан; æскъудтæ, цъумур, тар пьолций. Ни ’й фудконд кæнун гъæудзæнæй.

Гъ. Æ дзигготæ ба? Бид дзигготæ ин исхузæ кодтайтæ?

С. Нæ. Бабæ-Ягайæн æ дзигготæ пихцил æнцæ, фæйнердамæ низæбæлттæ æнцæ, уомæн æма есойнабæл фæттæхуй.

Хузтæбæл косгæй, гъонбæлгæнаг сабийтамæ дæдтуй фæййаразæн фæрститæ, цæмæй ирддæрæй равдесонцæ æнагкаг æма хуæрзæрди фæлгонцтæ, цæмæй аргъауæн, куд фæууй, уотæ уа рæсугъд, агкаг кæрон.

Гъ. Нур ба кæсæн уæ хузтамæ. Бабæ-Ягай хузæ си кæци æй æма Зæрийна – рæсугъди хузæ. Цæмæй бæрæг æй, ка си кæци æй, е?

Фиццаг хатт æвзарунцæ хузтæ. Фæлварунцæ сæхе, уæдта еске куститæмæ фæрсæрдигæй кæсунбæл. Гъæуама сæмæ æвзура сæхе гъуди, сæхе цæстингас.

18-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Дарæс»

Темæ: «Нивæфтуд хъурбæттæнбæл». Аппликаци уадздæгбæл естæй нивæфтуд аразун

Нисан: – Фæффулдæр кæнун сабийти зонундзийнæдтæ дарæси туххæй. Се 'ргом син æздахун хуарæни хузтамæ, уæдта сувæллæнтти дарæсбæл ци нивæфтудтæ фæууй, уонæмæ. Æрмдæсний ци хецæн хузтæ ес, уони туххæй син хумæтæг зонундзийнæдтæ ратгун. Фиццаг фæлварæн хумæтæг – хузгин (цветной) гæгъæдитæй аппликаци. Сабийтæн нихасун байамонун.

– Ритм, уæдта хузтæ (цвета) кæрæдзей хæццæ куд федаунцæ, уой син лæдæрун кæнун, цæмæй сæхуæдтæ ахур кæнонцæ нивæфтудтæ аразунбæл.

– Сæ аййевадон æнкъарунадæ куд ирæза, цæмæй зононцæ аргъ кæнун дарæси рæсугъддзийнадæн.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц равдесун

Фиццагдæр нур зонгæ кæнунцæ нæуæг техники хæццæ – санс (клей), хузгин гæгъæдий гæбæзтæй пайда кæнун куд зононцæ. Гæгъæдий, кенæ хъумаци скъуддзæгтæ хузæмæ æма уæрхæмæ гæсгæ рæсугъд райварун (сæ ритм син нæ фехалгæй). Геометрион фигуритæй (расткъумонтæ, æртикъумонтæ, цубур гæппæлтæй) федауцæ нивæфтуд аразун æма æй уой фæсте еумæйаг нивæфтудмæ æфтаун.

2. Хузæзонунадæ

Æрмæги уадздæгтæ æма фигури хузтæ сæ фонмæ гæсгæ кæрæдзæбæл куд бадонцæ, нихмæвæрд хуарæнтæй пайда гæнгæй (гъар – уазал, рохс – тар хузтæ).

3. Композици

Композиций мадзалтæй пайда кæнун (косæн æрмæгутæ сæребарæй райвæрæ-байвæрæ), цæмæй, ци нивæфтуд аразæн, е æ бунат иссера (рауайа).

Кусæндзаумæутгæ: аппликаци хузгин гæгъæдитæй.

Хузæвдист: декоративон-фæзон. Гæбазæбæл (гæгъæдий, хъумаци) хумæтæги нивæфтуд аразун æма нихасуни фиццаг фæлварæн.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: испайда кæнæн сувæллæнтгæн сæхе дарæстæй. Бацæттæ кæнун æнгъезуй еу къуар дзаумауи (свитер, хъурбæттæн, ходæ æмхузæн нивæфтудти хæццæ – скъуддзæгтæ, расткъумонтæ).

Иуарунмæ: хузгин гæгъæди, рагацау лухгондтитæ, санс (клей; нихасæн кърандас).

Рагагъонмæ куст:

Æрцæттæ кæнун хурст гæгъæдити скъуддзæгтæ «Хъуртохæнтæ» (æ дууæ кæрони лухтæ-хаути хузæн). Аллихузон гæгъæдити слухгæндтæ, сæ уæрхæ дæр – фæйнахузон, уæдта фæлундунмæ геометрион хæйттæ – расткъумонтæ, æртикъумонтæ, цубур æскъуддзæгтæ æма у. ид.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, ацибон уæлдай дзæбæхдæр айтæ – идзулдхуз, аййев – уæ дарæс, гъе, уотæ бæрæгбонарæзт айтæ! Фал сумах уой зонетæ, дарæс дæр фиццаг хузгæнгутæ – модельертæ ке сфæлдесунцæ, уой. Æма дарæс цæмæй бунтон рæсугъд рауайа, уой туххæй ин искæнунцæ аллихузон ирд нивæфтудтæ.

Гъæйдæ, сабитæ, нур ба еумæ лæмбунаг æркæсæн дарæсмæ, уе'ргом æздахетæ рæсугъдгæндтитæмæ. *Сабийтæ зæрдиуагæй архайунцæ еци гъуддаги.*

Гъ. Кæсайтæ, мæнæ свитербæл расткъумонтæй ци нивæфтуд ес, мæнæ хæдонæбæл ба цъæх æма сурх хæнхитæ листæг скъуддзæгтæй. Мæнæ пьолцибæл ба – æрттевагæ деденгутæ!

С. Мæнæ цъиндатæбæл ба – тæрхьости хузтæ!

Гъ. Нивæфтудтæ фæуунцæ аллихузон. Мæнæ уинетæ, куд хуæрзхумæтæг нивæфтудтæ æнцæ. Æма цифæнди хумæтæг

нивæфтудтæ дæр дарæс кæнунцæ рæсугъд, бæрæгбонхуз. Уæ зæрдæмæ си кæцитæ фулдæр бацудæнцæ?

Сабийти дзуæппитæ.

Гъ. Гъæйдæ, нур ба нæхуæдтæ дæр æргъуди кæнæн естихузи нивæфтудтæ. Равзарæн балхуæрз хумæтæг нивæфтуд–хъурбæттæнæн. Уой туххæй мах багъæудзæнæй хузгин (хурст) гæгъæди. Æз уин рагацау æрцæттæ кодтон ирд, рæсугъд скъуддзæгтæ нарæг æма фæтæндæр, уæдта аллихузон расткъумонтæ –минкыйдæртæ æма стурдæртæ. Æрбасæмæ кæсетæ æма сæ райсетæ.

Сабийтæ райсунцæ хурст гæгъæдиди стур гæпбæлтæ, сæ кæрæнттæ лухгæндтитæ, минкый гæпбæлтæ, алли æрмæгутæ асæй дæр фæйнахузон.

Гъ. Гъæйдæ, анæй нивæфтудисаразунбæл райархайæн. Фал бал раздæр райсан даргъ урух гæппæл. Е уодзæнæй нæ хъуртохæн. Уинетæ, ци рæсугъд хаутæ ибæл ес! Алкедæр равзарæд, фулдæр циуавæр хузæ уарзуй, уой. Бор уи ке гъæуй? Сурх ба? Æвзаретæ. Мæнæ цъæх...

Гæнæн ку уа, уæд уадзæ æма гæппæлтæ уæнтæ берæхузти. Уæд сабийтæмæ æрхæудзæнæй фæйнахузи «хъуртохæнтæ».

Гъ. Нур ба «хъуртохæнбæл» æрæвæрдзинан нивæфтуд. Æрмæст гъуди кæнтæ, цæмæй минкый гæпбæлтæ æма иннæ рæсугъдгæнæнтæ хъуртохæнæй хецæн кæнонцæ сæ хузæй. Æндæра, зæгъæн, сурх хъуртохæнбæл – сурх гæппæлтæ, кенæ ба борбæл – бортæ, уæд си ци рауайдзæнæй? Æрбакæсайтæ.

Гъонбæлгæнæг син æвдесуй еци æмхузон гæппæлтæ.

С. Уотемæй зин æртасæн æнцæ кæрæдземæй... Нæ зиннунцæ.

Гъ. Мадта атæ махæн нæ бæззунцæ. Циуавæртæ нин исбæздзæнæй? Рагъуди кæнайтæ, равзарайтæ уæхуæдтæ.

С. Уорсбæл исæвæрæн ес сурх, сурхбæл – цъæх, морабæл – бор æма æнд. Уæд хузтæ хæлæмулæ нæ кæнунцæ, еу си цума инней ирддæр кæнуй, уотæ зиннунцæ рæсугъдæй.

Сабийтæ гæпæлтæ рабарæ-бабарæ кæнунцæ æма æппунвæстаг равзарунцæ фæйнахузи гæппæлтæ.

Гъ. Ке цæхæн хузтæ фæндуй, уæхæнттæ æртасæд. Рæсугъд рауайдзæнæнцæ фæйнахузи гæпбæлтæ. Кæрæдзæбæл хуæздæр исбаддзæнцæ тар æмæ ирд хузтæ. Равзарайтæ.

С. Бор, сау, сурх; нæуæгæй бабæй – бор, сау, сурх æма у.ид.

Гъ. Нур ба равзарæн се`хсæн еу рæнгъæгонд фигуритæй искæнун. Уой

туххæй агорунцæ ка – цуппаркъумонтæ, ка – æртæкъумонтæ, ка – цубу руадздзæгтæ. Æр сæ ивæрайтæ. Кæд уæ зæрдæмæ фæццæуа нивæфтуд – нийуадздзинан. Ку нæ, уæдта æндæр нивæфтуд исараздзинан.

Сабийтæ агорунцæ сæхе варианттæ, сæйивдтитæ кæнунцæ, цæуй сфæлдистадон куст – алкæдæр «агоруй» æхе нивæфтуд. Уотемæй, активон архайд гæнгæй, сабийтæ ерунцæ фæйна-фæйнахузи нивæфтудтæ.

Гъ. Уинетæ, гъенур куд рæсугъд æй, уой. Нур цæмæй нæ нивæфтуд ма ниппурх уа, уой туххæй æй банихасун гъæуй. Æма кезугай нихасдзинан. «Хъурбæттæни» «гæбæзтæ» хецæнæй сæ бæрæггонд бунæттигъæуй æвæрунæмасæ æлхъевун, цæмæй хуарзниннихæсонцæ, уой туххæй. Нур ба æндæр. Ма уи байронх уæнтæ æртæкъумонтæ, цуппаркъумонтæ дæр...

Дзæбæх нихæст нин ку нæ рауайонцæ – раст æма лæмбунæг, уæд е дæр неци кæнуй, сæйрагдæр æй, рæсугъд еститæ нæ аразун ке фæндуй, е.

Гъ. Дессаг рæсугъд хъуртохæнтæ уайунцæ. Алкæмæн дæр æндæрхузи. Уæ нанатæмæ сæ бавдесдзинайтæ, етæ уин хъæбæр бацийнæ кæндзæнæнцæ уæ куститæбæл æма уин хъуртохæнтæ искæндзæнæнцæ.

Гъенур мах ци кодтан, е хуннуй «аппликаци». Аппликаци фæууй гæгъæди, кенæ ба хъумацæй. Еу ести иннебæл ку æрæвæрæн, уæдта æй ку банихасæн кенæ ку бахуйæн, уæд е хуннуй ...

С. Аппликаци.

Гъ. Ци берæ рæсугъд хъуртохæнтæ нæмæ рауадæй. Гъæйдæ, цума нæмæ тукан ес, уотæ рагъазæн. Гъазæн киндзитæ æрбацæудзæнæнцæ æма сæхецæн равзардзæнцæ рæсугъд хъуртохæнтæ.

19-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Хæдзари дзаумау»

Темæ: «Хоргун сæумæ». *Фантазий бундорбæл хузæкæнунадæ*

Нисан: – Сабийтæн хæдзари дзаумауи туххæй сæ зонундзийнæдтæ фæффулдæр кæнун. Нæуæг лæдæруйнадæ « хуарæнти гъар хузтæ».

– Цæмæй ирæза сæ фантази, дуйнелæдæрунадæ, сæ итигъдадон гъудикæнунадæ. Идарддæр косун, цæмæй хузæ (цвет) хуæздæр «уинонцæ», цæмæй бийнонти 'хсæн фæдардæр кæнонцæ хæлардзийнади рахастдзийнæдтæ. Цардбæл цийнæ

кæнун куд зононцæ, аргъ кæнунгъон куд уонцæ хæдзари æфснайддзийнадæбæл.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлти фæрци фæлгонц бавдесун

Предметтæ равдесуни фиццаг фæлварæн хумæтæг хузи раст хæнхитæй (стъл, къелатæ æма æнд.). Предметтæн æ хумæтæг хæйтти фæрци æ гурибæрцуат бавдесун (хузæ гæнгæй.)

2. Хузæзонунадæ

Хузтæ (цвета) къуæртгæбæл дех кæнун. Хузи фæрци гъар, рохс, цийни æнкъарæнтæ æвдесун. «Гъар» æвдесæг хузтæ – бор, сурх, зæринбор (оранжевый) уæдта уонæмæ æнгæс хузтæ (фæлорс бор, морабун, сæнтсурх æма у.и.).

3. Композици

Сæйраг предмет – стъл исхузæ кæнун гæгъæдий бæрæгастæу. Æ алливарс – цауи архайгутæ. Хори фæлгонц исфæлдесун – цардхуз искæнун. Равгæмæ гæсгæ равдсеун дес, цийнæ.

Косæндзаумæуттæ: гуашь, пластилин.

Хузæвдист: хуарæнтæй архайун. Хузæкæнунади уагæ – схематикон æвдист. Фулдæр «гъар» æвдесæг хузти фæрци. Бæрцуатон.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: гъазæнтæ – хæдзари дзаумæуттæ. 4-5 анздзуд сувæллæнтти хузæгæндтитæ уæдта хузгæнгути уадзимистæй репродуктитæ ирд, гъар хуæрæнтæй.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12 хузи, хузæгæнæн цъæпотæ (минкый æма рæстæмбес), палитра, дон банки, къохсæрфæн. Пластилин, сæрмагонд кард (стека), фæйнаг.

Ахури цуд

Гъ. Адтæй зумæгон сæумæ. Æндегæй узал адтæй, æ гъар хуссæнæй истун некаемæ цудæй. Фал æнæ истæн н'адтæй – хестæрти кустмæ цаун гъудæй, скъоладзаути – ахурмæ, сабийти ба кумæ?

С. Равдауæндонæмæ.

Гъ. Бийнонтæ еугурæйдæр еумæ æрбадтæнцæ, сехуар кæнунцæ устур стъоли уæлгъоС. Стъоли аллифарс адтæй берæ къелатæ. Кæмæн æвæрд адтæнцæ бадæнтæ?

С. Ниййергутæн, сувæллæнттæн, нанайæн æма тæгкæ сæрæй ба – бабайæн.

Сабийтæ нимайунцæ сæ бийнонти.

Гъ. Еугурæй дæр кодтонцæ сехуар, цумдтонцæ цай. Бийнонтæ æнæдзоргæй сехуар хуардтонцæ... Уæдмæ къæразгæй хор æ тунтæ æрбаниванста æма уаг ниррохс æй. Пъол ниййирд æй хори рохсæй, фарсбæл тæбар-тубур кодтонцæ хори стъæлфæнтæ. Еуетæ и стъæлфæнтæй адтæнцæ сугъзæрийнæхуз, иннетæ ба – бор зæрийнæ. Еугур дессаг ба айдæнæ фестадæй, цæститæ 'ймæ кæсун нæ фæразтонцæ. Бабадтæй хор диванбæл дæр тикиси хæццæ æма е дæр ирд хормæ æ цæститæ æрцъундæ кодта, æ зæрди дзæбæхæн ранигъулдæй хори фæлмæн гъари. Хор ма сауæнгæ цайи къоппамæ дæр никкастæй. Кæд хори дæр нæ хæццæ цай бацумун æрфæндадтæй? Табуафси, хор, мæнæ дин къела. Исагкаг кæнæ æма бабадæ нæ хæццæ.

Уотемæй сабийтæ гъазунбæл бафтуйунцæ. Гъонбæлгæнæг ба син, сайгæ-сайгæ, се'ргон æздахуй хæдзари дзаумауи хæйттæмæ.

Гъ. Бийнonti зæрди уаг бунтон фендæрхузи æй, байгъæлдзæг æнцæ, райдæдтонцæ сæ медбилти ходун. Ци дессаги сæумæ æй! Æррæстæ тæмæссаг! Кæсайтæ – хор багæлау кодта цæлмийдаумæнти скъапмæ æма агувзитæ, вазитæ, къоппатæ, графинтæ – еугурæйдæр цæхæртæ искалдтонцæ, хори тунтæмæ сæ фур цийнæй зæлланг кæнун райдæдтонцæ. Рагуалдзæг!..

Гъæйдæ, февналæн æма исхузæ кæнæн аци дессаги сæумæ. Раздæр бал искæнæн стъоли хузæ. Æнæ уомæй нæййес гæнæн. Циуавæр æй? Æ хузæ куд гæнгæ æй?

С. Фæууй тумбул, цуппæрдегъон, расткъумон. Лæууй федар къæхтæбæл.

Гъонбæлгæнæг æма сабийтæ дзорунцæ дзаумаутти кондбæл, сæ асæ, сæ хецæндзийнæдтæбæл, сабийти гъазæн хæдзари дзаумауттæмæ гæсгæ.

Гъ. Гъæйдæ, нур ба банимайæн, стъолæн цал къахи ес, уой.

С. (*Нимайунцæ.*) Еу, дууæ, æртæ, цуппар. Ес ин цуппар къахи.

Гъ. Циуавæр стъол фулдæр уарзетæ, тумбул æви цуппæрдегъон? Ка уи циуавæр стъол уарзуй, уой хузæ искæнæд. Уæд къелатæ ба циуавæр æнцæ?

С. Уонæн дæр ес цуппæргай къæхтæ. Фал ма къелатæбæл ес фæстæмæ уадзæнтæ дæр.

Гъ. Раст зæгъетæ, уонæбæл адæймаг æхе рауадзуй фæстæмæ æма сæбæл фенцайуй фæсонтæй. Уотемæй æнцондæр æй бадун.

*Сабийтæ хузæ кæнунцæ хæдзари дзаумæуттæ, куд сæ бон æй, уотæ.
Нур бал хуæрз хумæтæг хузтæ.*

Гъ. Нур ба стъоли аливарс къелати хузтæ искæнæн. Уæд диван ба циуавæр фæууй? Цæхæн ес уæ хæдзари?

С. Фæлмæн, устур, дзæбæх. Дæхе си фæндон рауадзæ, бауолæфæ, гæппитæ кæнæ... Нæ тикис дæр берæ уарзуй уобæл фунæй кæнун, æхецæн аргъæуттæ фæккæнуй сосæггай..

Гъ. Кæд уæ фæндуй, уæд диван дæр исхузæ кæнетæ. Æма уæд стъоли уæлгъос ба ке хузтæ кæндзинайтæ?

С. Мами, папи ме 'нсувары, мæ хуæрти, уæдта ма хори хузæ дæр.

Гъ. Æцæгæйдæр. Хори хузæ ба уотæ искæнæн, цума нæмæ иуазæгуати æрбацудæй, къелабæл æрбадтæй, æ къæхтæ бунмæ æруагъта... Цай цумуй, мæнæ аргъауи куд фæууй, уотæ. Уотемæй нæмæ æцæг бæрæгбон уодзæнæй. Хори хузæ ба раздæр кодтан, ба ма йæй зондзинайтæ нæуæггæй исхузæ кæнун?

С. Исхузæ æй кæндзинан – тумбул, рæдау, идзулд, æ тунти рохс аллирдæмæ куд кæла. Рохс кæнуй, алкедæр тавуй..

Нур, дзоргæ-дзоргæй, сабийтæ æргъуди кæнунцæ раздæри ахуртæ, уæд дзурдонцæ хори туххæй. Е син сæ архайди фæййагъаз уодзæнæй, – сæ фантази гъæздугдæр уодзæнæй æма нифсгундæрæй æвналдзæнæнцæ хори хузæ кæнунмæ.

Гъ. Циуавæр хузтæй (хуарæнтæй) бавдесæн хоргун сæумæ?

С. Рохс, рæсугъд, хæлар!..

Гъ. Æргъуди кæнайтæ, ци гъæуй, цæмæй уæ хуарæнтæ фæррохсдæр уонцæ? Уой раздæри ахури базудтан.

С. Бафтаудзинан имæ уорс хуарæн.

Гъ. Раст гъуди кæнетæ. Мадта нур, хузæ гæнгæй, циуавæр хуарæнтæ райсæн? Цъæхтæ? Моратæ? Кæрдæгхузтæ? Уæхуæдтæ, ци гъæуй, уой равзаретæ.

С. Нæ. Ке нин ранимадтай, уонæй нæ неци гъæуй. Фал райсдзинан – бор, сурх, сугъæрийнæхуз, зæрийнæбор – етæ æнцæ хори хузæн гъар дæттæг хуарæнтæ.

Сабийти рази сæвæрд æнцæ аллихузи хуарæнтæ. Равзарун сæ гъæуй «гъаркæнæг хуарæнтæ». Фал цæмæй хузтæ никкидæр фæррохсдæр уонцæ, уой туххæй ба ма сæмæ сæфтаунцæ уорс хуарæнтæ.

Гъ. Хор æма арти æнгас хузти (хуарæнти) хузгæнгутæ хонунцæ «гъар», уомæн æма сæ ку фæууинæн, уæд нæ зæрдæбæл æрлæууй гъар хор.

Гъонбæлгæнæг æма сабийтæ еумæ кæсунцæ райдзаст равгæй

райгурæ уадзимистæмæ, еуетæ си æнцæ сабийти нивæгæндтитæ, иннетæ ба – хузгæнгути уадзимистæ.

Гъ. Хузæ кæнæн.

Æма бабаей сабийтæ идарддæр кæнунцæ сфæлдистадон куст, аци уавæрæн ес сæрмагонд ахедундзийнадæ – сабийтæ сæ фалæмбулай дуйнейæй фæлдесунцæ аргъау. Æма ирд, игъæлдзæг хуарæнти фæрци е сæ къохи æфтуйун райдаедта. Се 'нкъарæнтæ нур – æцæгдзийнадæ æма аргъауи арæнбæл. Дуйне уотæ ку нæ уинай, уæд цард мæгурдæр æй, уæд зæрдæ æнкъард кæнуй. Фал дае фантази ку коса æма ку 'ууæндай, уæд цард æй цæмæдессагдæр, игъæлдзæгдæр.

Гъ. Нæ рæвдауæндонæмæ дæр хор хъæбæр арæх æрбакæсуй, «хори æрттивдтитæ» фæрстæбæл сæрбехуланттæ кæнунцæ. Хор уотæ фæлорс æма æрдæгфунæй нæбал æй, бæрæг æй, зумæгæн æ кæрон æрцудæй. Хор гъардæр æма ирддæрæй кæсуй. Е уалдзæги æрцуди нисан æй! Сабийтæ, фæндуй уæ, цæмæй уалдзæг тагъддæр ралæууа?..

Сабийти дзуæппитæ.

Ихæслæвæрд къуарæн. Пластилинай искæнун гъзæн – хъæдзари дзаумæуттæ – минкъий стьол, табуреткæ, къелатæ. Ахур кæнунцæ пластилинай нихасунбæл. Фæйнаги гæбазæбæл цуппар къахи банихастай æма стьол цæттæ 'й, кенæ къелайæн – къæхтæ æма уотæ идарддæр. Уотемæй сабийтæ хумæтæг дзаумауи бæрцуати формæ кæнунбæл ахур кæнунцæ.

20-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Хæдзари дзаумæуттæ» (мебель)

Темæ: «*Мæ хæдзарæ*». (*Зæрдæбæлдармæ гæсгæ хузæ кæнун*)

Нисан: – Бавдесун хæдзарæ æма дзаумауи нисанеуæг адæймаги царди. Азгъунсти аллихузон асæ æма конд нæ алливарс итигъдади (минкъий еууæладзугон – бæрзонд берæ уæладзугон хæдзæрттæ.)

– Итигъдадæ лæдæруйнадæ, масштаб æма устур бæрцуати формитæ æнкъарунадæ ирæзун кæнун.

– Фиди уæзæгмæ, райгурæн хæдзарæмæ уарзондзийнадæ æвзурун кæнун. Сабийти хæдзаргин унбæл ахур кæнун. Синхæгти хæццæ хæлар цардæн аргъ куд кæнонцæ.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Æрæмбурд кæнун еу хузæвдистмæ хæдзарæ, æ фæрстæ – цуппаркъумон æма æ сæр – æртæкъумон. Хæдзари арæст æма æвæрд банкъарун барцуатæй – хецæн хæйттæй æй æмбурд кæнун. Раст хæнхитæй равдесæн кæмæн ес (фæрстæ, къæрæзтæ, хæдзæртти сæртæ, дуæрттæ), еци хæйттæ хузæ кæнун.

2. Хузæзонунадæ

Сабийтæ сæхуæдтæ æвзарунцæ хузтæ – райдзаст, хæлардзийнадæ æвзурунгæнæг.

3. Композици

Устур хæдзари формæ арæвæрун тьяфæбæл. Кæцими ес уæхæн хæйттæ (дуæрттæ, къæрæзтæ, къæпхæнтæ). Хæдзари хецæн уаг бавдесун.

Косæндзаумæуттæ: сойнин (жировая) пастель, мелтæ, кенæ ба хузгин фломастертæ.

Хузæвдист: ханхон – графикон. Хæдзари хумæтæги хузæвдист, æ сæйраг хæйттæ си куд уонцæ, уотемæй.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: æмбурдгæнгæ хæдзарæ, аразæги (конструктори) хæйттæ. Аллихузон хæдзæртти хузæвдиститæ, кенæ ба хузиститæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, мел æма хузгин фломастертæ.

Рагагъонмæ куст: бакæсун аргъау «Сирддон къæс». Æ архайгути туххæй радзубандитæ кæнун, уæдта ин æ иллюстрацитæ фæййиунун.

Ахури цуд

Гъ. Ацибон мах хузæ кæндзинан, адæймаги сæйрагдæр ци гъæуй, уой – цæрæн хæдзарæ. Фидæ æма мадæ кумæ æрбаздæхунцæ кусти фæсте? Сумах уæхуæдтæ ба рæвдауæндонæй кумæ æрбацотæ?

С. Нæхемæ.

Гъ. Æма уарзетæ уæ хæдзарæ? Хецæн уат уин си ес, кенæ ба хе къум, уæ хуссæн æма уæ гъазæнти скъапп кæми лæуунцæ, уæхæн?

Сабийтæ кæнунцæ алли хабарттæ сæ хæдзари туххæй.

Гъ. Æнæ хæдзарæ адæймаг мæгур æй. Æндегæй узал æй. Кæми исгъар уа гъæуама адæймаг, кæми бауолæфа? Кæми ниххуссуниау æй æхсæвæ?

С. Хæдзари, хуссæнбæл, диванбæл.

Гь. Хæдзари гъар, райдзаст, æфснайд мебель. Адæймаг æй æ уарзон бийнонти æхсæн, æ хæлар хæдзайрон «сирдти» хæццæ. Сумахæй ба уæ хæдзæртти камæн ес тотийтæ, тикистæ, минкый урутæ?

Сабийтæ дзорунцæ сæ хæдзайрон минкый лимæнти туххæй.

Гь. Сирдтæ дæр æма цъеутæ дæр сæхецæн искæнунцæ хæдзæрттæ. Цъеутæн циуавæр хæдзæрттæ ес? Зонетæ уой?

С. Цъеутæ цæрунцæ бæлæстæбæл, сбийунцæ астъæнттæ.

Гь. Сирдтæн ба циуавæр хæдзæрттæ ес?

С. Мистæн уогæнæ, минкый цъасæгонд, робасæн – устурдæр, æхсæрсæттæг цæруй мурай æма у.и.

Сабийтæ дзорунцæ, ци зонунцæ, уой, цæрæгойтæ æма мæргъти цæрæнбунæттти туххæй.

Гь. Арс æхецæн цæрунмæ искæнуй лæгæт. Цæмæн гъæунцæ еци бунæттæ сирдти?

С. Цæмæй уонæми сæхе баауон кæнонцæ. Узал син ма уа, сæ бæдæлттæ æдас рауæн ирæзонцæ.

Гь. Мадта ци æй хæдзарæ? Циуавæр хæйттæй конд æй?

С. Хæдзарæн ес фæрстæ, сæр...

Кæсунцæ æмбурдæнгæ (гъазæн) хæдзарæмæ.

Æмбурд æй кæнæн «конструкторæй». Æ сæйраг хæйттæ – кубæй æ бундор, фæрстæ, расткъумонтæ, æртикъумонæй ба – æ сæр.)

Гь. Хæдзарæн гъæуама æ фæрстæ фæдар уонцæ. Уæ зæрди æрæфтауйтæ аргъау «Сирддон къæс». Ра'й дзорайтæ.

Сабийтæ дзорунцæ аргъау. Сæйраг æргом æздахт цæуы хæдзари фæдардзийнадæмæ, фæдар ку уа, уæд нæ никкæлдзæнæй.

Гь. Хæдзарæн сæр ба цæмæн гъæуы?

С. Цæмæй медæмæ къæвдай дон ма гъара, мет си ма ура.

Гь. Кæсайтæ, хæдзари сæртæ циуавæр фæуунцæ, уомæ.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй хæдзари сæрти хузтæ.

Гь. Дон хæдзари сæрæй фæрсæрдæмæ фæккæлуй æма уой фæрци медагæй фæууй сор æма гъар. Æндегæй уардзæнæй къæвда, ех, кенæ ба исистдзæнæй карз думгæ, фал уой адæймаг нецæмæ фæддаруй, æ зæрди дзæбæхæн диванбæл баддзæнæй, кæсдзæнæй киунуги, кенæ ба – телевизормæ.

Фиццаг дзубанди цæуы хæдзарæн е'стур хæйтти туххæй – фæрстæ, хæдзари сæрбæл, уой фæсте ба рахезунцæ минкыйдæртæмæ.

Гь. Хæдзарæмæ куд ес бацæуæн?

С. Къæпхæнтæбæл исхезæ, дуар байгон кæнæ...

Гъ. Дуарбæл ба ци ес?

С. Дзæнгæрæг, фатери номер. Уæдта ма – къума.

Сабийтæ æргъуди кæнунца, хæдзарæмæ куд бацауица, циуавæр æй. Уотемæй ирæзуй сæ фебпайгæ зæрдæбæлдарунадæ.

Гъ. Исистон мæ дзиппæй дæгъæл. Къума байгон кодтан. Гъæйдæуай, бавдесайтæ, дуар игон кæнунмæ куд арæхсетæ, уой.

Сабийтæ æвдесунца æзмæлдтитæй дуар игон кæнуни мадзæлттæ.

Гъ. Байгон кодтан дуар æма бацудан хæдзарæмæ. Нæ размæ рауадæй тикис. Гъæйдæ, æ хузæ ин искæнæн. Фæрстæ. Хæдзари сæр. Уой фæсте дуар, æндар ба ни дуари хузæ искæнун ку феронх уа, уæд нæ хæдзарæмæ куд бацаудзинан.

Уадзæ æма сабийтæй алкæмæн дæр æ хæдзари исконд уа æндæрхузон. Алкæдæр си архайæд, æ бон куд æй, æ фантази цæйбæрцæ амонуй, уотæ.

Кай зонуй, раст хæнхитæ нæ рауайдзæнæнцæ – дзурд уонæбæл нæ цæуй. Сæйрагдæр æй хæдзари уаг, æ сæйраг хæйттæ равдесун.

Гъ. Нур ба æркæсайтæ, нæ хæдзæртгæн ци нæ фагæ кæнуй. Ци æй е, сумахмæ гæсгæ?

С. Къæрæзгæ...

Гъ. Æма къæрæзгитæ ба цæмæн гъæунца хæдзари?

С. Æндæмæ кæсунмæ. Ракастæ æма базондзæнæ бонигъæдæ, кенæ ба бон æй æви æхсæвæ. Къæразгæй кæсгæй фæууиндзæнæ, туканæй мамæ æрбацудæй æви нæма, уой, уиндзæнæ, гъæунги де'мбæлттæ куд гъазунца. Къæразгæ ма гъæуй, цæмæй хор кæса медæмæ æма рохс кæна уæттæ.

Сабийтæ ма нигкидæр нимайуица, къæразгæ ма цæмæн гъæуй, уони.

Гъ. Æма цалгай къæрæзгæ исхузæ кæнæн, уобæл рагъуди кæнайтæ.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй аллихузон уæладзугон хæдзæртти хузтæ.

Сабийтæ дзорунца сæ хæдзæртти туххæй, кæци уæладзуги æй сæ фатер, цал къæразги ес сæ азгъунстæн æма æнд.

С. Кæд хæдзарæ еу уæладзугон æй, æ къæрæзгитæ – еу рæнгъæбæл. Хæдзарæ устур ку уа – 5 – уæладзугон, кенæ 9 – уæладзугон, уæд си берæ къæрæзгитæ исхузæ кæнун гъæудзæнæй...

Гъ. Алкæмæн дæр æхе хæдзарæй хуæздæр нæййес. Уомæн æма уоми цæрунца æ бийнонтæ, æ синхонтæ, е'мбæлттæ (берæуæладзугон хæдзæртти, горæти). Гъе, уомæ гæсгæ уæ хæдзарæ рæсугд исхузæ кæнетæ, хуарз куд рауайа, дзæбæх. Кæд уæ бон æй, уæд къæрæзгæй еске куд зинна (адæймаг) уотæ 'й исхузæ кæнетæ. Æндæр ба еске бангъæлдзæнæй, медæгæй си цæрæг нæййес, зæгъгæ. Хор бони

сабийтæ тургыи гъазунцæ къозойæй, тезгъо кæнунцæ, къæбисæн хуæруйнаг дæдтунцæ.

Кæд ма хæдзари аллифарс бунат байзайа, (хузи медæгæ) уæд си кæнунцæ (тургыи) бæлæстæ, хори хузæ. Мет куд уаруй æндегæй, уой дæр сæ бон æй бавдесун.

Гъ. Куд дзæбæх искодтайтæ уæ хæдзæртти хузтæ. Сæ дуæрттæ, сæ сæртæ, сæ къæрæзтæ, сæ къæпхæнтæ... Бантæстæй уин уæ хæдзæртти хузтæ хъæбæр аййев искæнун. Дзæбæхæй байрæзетæ!

Сабийтæ гъонбæлгæнæги хæццæ кæсунцæ хузтæмæ, аргъ син кæнунцæ еумæ.

21-аг ахури усмæ

Еумайаг темæ: «Мади бон»

Темæ: «Мæ мадæ». Хъазар адаймаги зæрдæбæлдардмæ гæсгæ хузæ кæнун

Нисан: – Мади сорæт бавдесун, куд тæгкæ хæлардæр, радаудæр, ауодгæдæрдæр адаймаги, уотæ, цæмæй ниййерæги сорæт ахæсса сабийти зæрди рохсдæр бунат.

Сабийти зонундзийнæдтæ фæффулдæр кæнун хузæкæнунади портретон жанри туххæй.

– Сабийти феппайунадæ ирæзун кæнун сæ хъазар адæнмæ, уинонцæ син сæ æууæлтæ, æма хецæндзийнæдтæ. Сабийи царди ци бунат ахæссунцæ, уой зононцæ.

– Силгоймаг сæмæ цитгин куд уа, уотæ сæ ахур кæнун. Мадæн аргъ кæнун куд зона æма ибæл куд ауода, куд тæгкæ хъазардæр адаймагбæл – мадæбæл, уотæ.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Хуарæнтæ æма цъæпоти фæрци адаймаги исконд гæгъæдибæл равдесуни фиццаг фæлварæн.

Цæсгони хæйттæ бавдесун (цæститæ, фий, гъæлæс), рацуд æрмæг нæуæгæй зæрдæбæл æрлæуун кæнун, фал нур куст зиндæр æй нæуæг техники – гуаши фæрци.

2. Хузæзонунадæ

Хуарæнти фæрци бавдесун уарзон рахаст ниййерæгмæ – ирд, райдзаст хуарæнтæ равзаргæй. Сæйраг æргом раздахун листæг, фал ирд детальтæмæ (гъосицæгтæ, фæрдгутæ, æгънæгутæ, пьолцибæл нивæфтудтæ...)

3. Композици

Сабийти зонундзийнаедтæ урухдæр кæнун. Ци æй портрет (цæсгом, гурисконд сæрæй астæуи уæнгæ, уæдта адæймаги æнæгъæнæй (къахæй – сæрмæ).

Фæлгонц равдесуни туххæй испайда кæнун, хузæкæнунæй уæлæмхасон мадзæлттæй. (Зæгъæн, портрет – хуæнхти фони.)

Хузæвдист: хузæкæнунæдæ. Хумæтæг хузæ кæнун цæсгом æма гурисконд, фал имæ сабийтæ уæддæр ести характерон æууæлтæ, минеугутæ куд бахæссонцæ.

Косæндзаумауттæ: гуашь

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: силгоймагон сорæттæ партретон хузæкæнунæди. Етæ уонцæ гъæуама аллихузон сæ композицимæ гæсгæ (цæсгом, астæуæй уæлæмæ, æнæгъæнæй).

4-5 анздзуд сувæллæнтти æма хузæгæнгутти куститæ сæ рази æнцæ. Уотемæй кæнунцæ сæ маддæлти хузтæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь, 12 хузи, палитра, цъæпотæ (минкый æма рæстæмбес), банкæ дони хæццæ, къохмæрзæн.

Ахури цуд

Гъ. Тагъд циуавæр бæрæгбон уодзæнæй, уой зонетæ? Уæдта ке кадæн?

С. Æстæймаг мартый бæрæгбон. Е æй еугур силгоймæгти кадæн – маддæлтæ, нанатæ, хуæргæн.

Гъ. Æма ести лæвæрттæ æрцæттæ кодтайтæ уæ маддæлтæн? Уæ нанатæ æма маддæлти туххæй ести æмдзæвгитæ исахур кодтайтæ? Гъæйдæуай, ра сæ дзоретæ.

Сабийтæ дзорунцæ æмдзæвгитæ, дзубанди хæссунцæ мади туххæй.

Гъ. Гъæйдæ, нур ба ма æндæр лæвар дæр æрцæттæ кæнæн нæ маддæлтæн. Уæ маддæлти хузтæ искæнетæ, бавдесетæ сæ – куд рæдау, куд фæлмæн æнцæ, уæдта сæ куд берæ уарзетæ, уой.

Адæймаги хузæ ку фæккæнунцæ, уæд еци уадзимис куд хуннуй? Гъуди ма'й кæнетæ, нæхе хузтæ ку кодтан, нæ цæсгæнттæ?

Кæсæ 9-аг ахури усмæмæ.

С. Портрет.

Сабийтæ гъонбæлгæнæги хæццæ кæсунцæ силгоймаги сорæттæмæ, еутæн конд æнцæ сæ цæсгæнттæ, иннетæ – астæуæй уæлæмæ, æртигкæгтæ – æнæгъæнæй.)

Гъ. Цæмай дæ мади хуæздæр исхузæ кæнай, уой туххæй ин гъæуама гъуди кæнай æ цæститæ, æ медбилти худт, æ цæсгон, æ сæригъунтæ, æ дарæс. Æма бал куст агъонмæ радзоретæ уæ маддæлти туххæй.

Сабийтæ дзорунца сæ маддæлти туххæй, иннетæй цæмай хецæн кæнунца, уони – цæсгони сæвæрдæй, сæригъунæй, кæсæнцæститæ даруй æви нæ æма.у.и.

Гъ. Мадæн неке хæццæ ес рабарæн. Е алкæддæр æй нæ цори, хуарзадæ хуæруйнагтæ нин кæнуй, æлхæнуй нин гъазæнтæ. Сабий ку фæссæйгæ уа, уæд имæ мадæ æгас æхсæвæ фæззелуй. Мадæ сабийæн æй тæгкæ уарзондæр æма æхсидзгондæр адæймаг. Уомæ гæсгæ ин æ хузæ гъæуама куд искæнайтæ? Хузгæнæг циуавæр мадзæлттæй бавдесуниау æй, хузи сæйрагдæр ци æй, уой?

С. Гæгъæдий бæрæгастæу мадæн гъæуама æ хузæ уа, уæд æй алкедæр балæдæрдзæнæй, мадæ сæйрагдæр ке æй, уой.

Гъ. Циуавæр хуарæнтæ уæ багъæудзæнæй уой туххæй?

С. Тæгкæ рæсугъддæр æма уарзонддæр – ирд, рохс, райдзаст.

Гъ. Райдæдтан хузæ кæнун, фиццаг бал – уотид хузæгонд (набросок) тæнæг цъæпойæй, уæдта 'й дзæбæх исхуардзинан. Ке уи фæндуй, е хузæ кæнæд æрмæст цæсгон, иннетæ кæнæнтæ астуæй уæлæмæ хузæ, æ къохти деденгутæ куд уа. Къяхæй сæрмæ исхузæ кæнун ке фæндуй, уой дæр барæ ес – æ бон уодзæнæй, æ мадæн ци нивæфтудтæ пьолци ес, уой бавдесун.

Портрет гъæуама ахæсса гæгъæдийæн æ фулдæр хай. Сæйраг æргом ба гъæуама æздахт цæуа цæсгонмæ, раст ин гъæуама «райвæронца» æ хæйттæ.

Гъ. Нур ба мин радзоретæ, уæ маддæлтæ фулдæр ци куст уарзунца, уой.

С. Мæ мадæ уарзуй хуæруйнаг кæнун, цъинда бийун, мæргъæмæ зелун, уæдта ма уарзуй деденгутæ æма у.и.

Гъ. Уæ маддæлтæ куд рæсугъд æнцæ, уой дæр равдесетæ. Зæгъæн, ескумæ балци театрмæ цæун агъонмæ айдæни рази лигъз кæнуй æ дзигготæ. Æ уæле рæсугъд пьолци, гъосинцæгтæ, фæрдгутæ. Кæд дæ мади хуæруйнаг гæнгæй равдесун ес дæ зæрди, уæд ма ци исхузæ кæнун гъæуй.

С. Пец, кастрункæ, цайдан...

Гъ. Æма 'й парки тезгъой рæстæги ку æвдесай, уæдта?

С. Уæдта исхузæ кæндзæнæн хор арвбæл, мадæ ба – бæлæсти æхсæн.

Гъ. Гъо, нур мах зонæн бæлæстæ, хор, арви хузтæ кæнун. Гъæйдæ, нур ба хузæ кæнетæ.

Цæмæй сæ «хузи» æцæгдзийнадæ фулдæр уа, уой туххæй, уадзæ æма пайда кæнонцæ, раздæр ци æрмæг рацудæнцæ, уомæ, зæгъæн – хæдзарæ, бæлæстæ, цайдан, уæледарæс æма у.и. Цæмæй сæ куститæ хуæздæр рауайонцæ, уой туххæй сабийтæ маддæлти фарсмæ хузæ кæнæнтæ æндæр еститæ дæр ма...

Гъ. Ци рæсугъд партрет рауадæй, хъæбæр æнгæс æй – æ дзигготæ, æ пьолци... Уæ маддæлтæ хъæбæр бацийнæ кæндзæнæнцæ уæ лæвæрттæбæл.

22-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Дæсниæдти дуйне»

Темæ: «*Аргъæутти горæт*». *Гъазæн хæйттæй конструкторон бæрцуат*» *æмбурд кæнун*

Нисан: – Дæсниæдти туххæй сабийти зонундзийнæдтæ фæффулдæр кæнун, уæлдайдæр – архитектори туххæй. «Архитектор»-рæсугъд азгъунститæ ка æргъуди кæнуй, уæхæн хузгæнæг.

– Азгъунсти сæйраг хæйттæ – фæрстæ, хæдзари сæр, къæрæзгитæ, дуар –хуæздæр базонун.

– Итигъади æртæ барæней æнкъарун райдайун. Лæдæрун аллихузон бæрцуатгин формитæн сæ еу.

– Аллихузон дæснийæдтæмæ уарзт æвзурун кæнун, сабий сæрустур куд уа, ци исаразта æхе къохтæй, æхе сæризундæй.

Горæт аразуни фиццаг еумæйаг фæлварæн.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Пайда кæнæн аразæги форми геппитæ-куб, параллелипипед, конус, пирæмидæ, призмæ æма æнд. Цæмæй син сæ æндаг бакаст, сæ конд зæрдæбæл бадаронцæ; сæ нæмттæ сæйраг нæма æнцæ. Цæмæй си базононцæ аллихузон, берæварсуг азгъунститæ æмбурд кæнун.

2. Хузæзонунадæ

Хуарæни хузæн устур ахедундзийнадæ нæййес, сæйрагдæр æй æ формæ. Еухузон ку уа «конструктор», уæддæр хуарз. Фал «хузгин» – уæдта æй æмбурд кæнун, еу кæнун гъæуй хуарæнти хузæмæ гæсгæ.

3. Композици

Арæздæдон итигъадаæ æнкъарун. Итъигъадон азгъунститæ

кæрæдзей хæцца дзæбæх куд фæдауонцæ, уотæ сæ баеу кæнун.

Косæндзаумæуттæ: бæрцуатон арæзтадæ.

Хузæвдист: бæрцуатон – итигъдадон. Хузæвдисти уагæ – хайттæй ке цахæн фæндуй, уæхæн азгъунст æмбурд кæнæд.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: галауанти, аргъауæнти нуригкон рæсугъд азгъунстити хузититæ. Сæ кондмæ гæсгæ берæвæрсуг азгъунститæ (мæсугтæ, уæлæмхасæн хайттæ, рæсугъдгæнæнтæ, аркитæ æма æнд.), уони ба хумæтæг хæдзæртти хæцца рабарун. Стæн дæсниæдтæ кæмæ ес, уони хузæгæндтæ, кенæ ба сæ хузититæ (фото) – космонавт, зингхуссунгæнæг тæхæг, балеринæ, клоун æма у.и.

Иуарунмæ: исæвгун геометрион фигурти цалдæр «конструктори», рæвдауæндони ци уа, уонай.

Ахури цуд

Гъ. Аци бон дзордзинан дæсниæдти туххæй. Циуавæр дæсниæдтæ зонетæ?

С. Шофир, ахургæнæг, дохтур æма æнд.

Гъ. Уæ маддæлтæ, уæ фиддæлтæ ба ци куст кæнунцæ? Ци мурхунцæ?

С. Уайæ кæнунцæ, аразунцæ...

Сабийтæ дзорунцæ сæ бийнонти туххæй, ци кустгæнгутæ æнцæ сæ ниййергутæ, уой туххæй.

Гъ. Нур ба уæмæ бавдесдзинан стæн дæсниæдти минæвæртти хузититæ.

Гъонбалгæнæг æвдесуй стæн дæснийæдти косгугти хузмæ.

Гъ. Ба сæ зудтайтæ?

С. Космонавт, балеринæ æма у.и.

Гъ. Нур ку исустур уайтæ, уæд уæхе ба ци ун фæндуй?

С. Æз уодзæнæн тæхæг. Æз ба уайæ кæндзæнæн сæлдæгтæ. Æз ба – гъазæнтæ...

Сабийтæ нимайунцæ, фулдæр ци дæснийæдтæ уарзунцæ, уони. Сæхецæн æвзарунцæ сæ хузмæ хузти æхсæни.

Гъ. Хуарз æма гъæугæ дæсниæдтæ берæ 'нцæ. Мах еумæ ку гъазтан, Æрсойæн хуæруйнаг ку цæттæ кодтан, уæд ка адтан?

С. Хуæруйнаггæнгутæ.

Гъ. Уæд хæдзарæ ку кодтан – аразтан, уæдта?

С. Уæдта адтан аразгутæ.

Гъ. Ацибон уин радзордзæнæн æстæн дæсниадæ – архитектори туххæй. Архитектор æргъуди кæнуй, æримисуй, исхузæ кæнуй, гъома, ханх-нивтæй равдесуй нæуæг рæсугъд хæдзæрттæ, галауантæ, хедтæ, стадионтæ. Архитектор сæ æргъуди кæнуй, аразгутæ ба сæ уой хузтæмæ гæсгæ исаразунцæ. Æрбакæсайтæ, мæнæ куд аййев æнцæ!

Гъонбæлгæнæг сабийтæн æвдесуй рагон æма нуригкон азгъунститæ.

Гъ. Нур ба уи алкедæр æхе архитектор бангъæлæд æма æримисæд, уой фæсте ба исаразæд тæгкæ рæсугъддæр хæдзарæ, галауан, кенæ мæсуг. Уотемæй еумæ исараздзинан дессаги рæсугъд горæт. Фæндуй уæ? Мадта хуарз. Фал уой багъуди кæнæн – азгъунститæ фæуунцæ аллихузæнттæ. Еуетæ – минкыйтæ, хумæтæг арæзт хæдзæрттæ, иннетæ ба æддæгуæле – азгъунститæ.

Гъ. Кæд аци азгъунститæ фæйнахузон æнцæ, уæддæр сæмæ еумæйаг минеугутæ дæр ес. Ра сæ нимайайтæ.

Сабийти æркæнун гъæуй уæхæн хатдзæгмæ – хæдзæрттæ берæ цæмæйдæрти хецæн кæнунцæ кæрæдземæй, фал син ес еумæйаг хæйттæ дæр.

С. Фæрстæ, къæрæзгитæ, дуæрттæ, сæртæ ес еугур хæдзæрттæн дæр.

Гъ. Фæрстæ гъæуама циуавæр уонцæ?

С. Федар – дорæй, агоритæй.

Гъ. Еу гъуддаг – федар уонцæ, е, фал ма уой хæцца рæсугъд дæр уонцæ гъæуама. Мæнæ кæсайтæ аци хæдзæрттæмæ – сæ фæрстæбæл аллихузон нивæфтудтитæ, минкый балкъонтæ æма у.и. Сæртæ ба? Хæдзæртти сæртæ цæмæн гъæунцæ?

С. Сæртæ сæ гъæуай кæнунцæ уарунтæ, дунгæ æма метæй.

Гъ. Æркæсайтæ хæдзæртти сæртæмæ – ци æрмæгæй æмбæрзт æнцæ, е æй фæйнахузи. Уæдта си еуетæ æнцæ цъопсæртæ, иннетæн ба сæ сæри цуппар тегъебæл минкый мæсгутæ. Мæсуги ба зиннуй сахат æма у.и.

Гъ. Дуæрттæ ба циуавæр фæуунцæ? Галауанæн хумæтæг дуар униау æй? Æркæсайтæ.

С. Нæ. Галауанæн ес устур дуар – рæсугъд, зурнæйзилд.

Гъ. Дуари – бацæуæни ба – бæрзонд къæпхæнтæ, устур цагиндзитæ, аллихузон скульптуритæ, устур нивæфтуд колдуар ...

Сабийтæ кæсунцæ хузтæмæ æма дзорунцæ азгъунсти æндаг бакастбæл.

Гъ. Къæрæзгитæ ба?

С. Устур, рохс нивæфтуд къæрæзгитæ. Мæнæ сæ уæллаг кæрæнттæ ба – къæлæттæ.

Гь. Уæ зæрдæмæ цæунцæ. Гьæйдæ, мадта нур ба нæхуæдтæ аразун райдайæн. Фиццаг бал ци скæнæн? Алкедæр уи рагъуди кæнæд – кæмæн конд цæуй хæдзарæ, ка си цæрдзæнæй – паддзах, Нарти Батраз?..

Горцъебæл райвæрун цалдæр «аразæги» (конструктор) къоппи. Сабийтæ, ци хæйттæ сæ гъæуй, уой райсунцæ æма си алкедæр аразуй (æхе) хæдзарæ. Азгъунститæ, гæнæн æма амалæй, æвæрунцæ кæрæдземæ хæстæгдæр, цæмæй си еумæ рауайа аргъауи горæт.

Гь. Райдайæн аразун – фиццаг бал фæрстæ æма колдуæрттæ, цæмæй си бацæуæн уа. Уæдта фæрстæ æма къæрæзгитæ. Араздинан бæрзонд азгъунститæ – сæ къæрæзгитæ дæр еу къуар рæнгъи. Уæдта сæр. Сæрбæл ба ци?

С. Рæсугъд мæсуггæндтитæ – минкъий æма устуртæ.

Гь. Гьæйдæ, нур æркæсæн, тæгкæ бæрзонддæр мæсуг кæмæн рауадæй? Кæд си, миййаг, медæгæй паддзахи кизгæ цæруй. Еунагæй æрхун кæнуй, къæразгæй кæсуй æндæмæ.

Мæсуги къæрази рази исæвæрун æнгъезуй минкъий гъазæн киндзæ. Цæмæй уавæр фæцицæрдхуздæр уа.

Гь. Алкедæр уи æ «горæтæн» аразуй æхе хай, æ зæрдæ куд зæгъуй, уотæ. Уæд азгъунститæ уайдзæнæнцæ фæйнахузæнттæ æма аййевдæр.

Сабийтæ, арæзтади архайгæй, фæлламбунæгдæр унцæ, сæ дæсниадæбæл бафтуйуй. «Конструкторон» еци – еу хæйттæй син рауайуй алкæмæндæр æндæрхузон азгъунст. Кæмæндæр – ниллæгдæр, кæмæндæр ба – бæрзонддæр. Ахури нисан дæр е æй, цæмæй сабийтæй алкедæр тундза æхе лæгигъæдæ бавдесунмæ.

Гь. Мах гъазæн архитектортæй æма нæхуæдтæ æргъуди кодтан нæхе хæдзæрттæ æма галауантæ. Еу ни инней нæ фæнзуй.

Кæд «конструктор» хузгин æй, уæд сабийтæн зæгъгæ æй, цæмæй азгъунститæн равзаронцæ сæрмагонд хузтæ. Зæгъæн, е мæсуг ку уа, уæд æ фæрстæ – сурх, æ сæр ба – бор. Иннæ – цъæх, æ колдуæрттæ ба – уорс, фæрстæ – мора æма æнд. Уæд фæййахедгæдæр уодзæнæнцæ азгъунстити сæйраг хæйттæ, сæ композицион еудзийнадæ ба нæ фехæлдзæнæй.

Гь. Нур ба еугур азгъунстити алфамбулай искæнæн рæсугъд горен, иннердигæй ба-бæрзонд фарс, азгъунстити æхсæн ба – аййев надвæндæгтæ. Кæсайтæ, ци дессаги горæт исаразтайтæ!

Аци куст сабийтæн адтæй сæ фиццаг фæлварæн. Сæ асæ æма сæ уиндæ фæйнахузи кæмæн адтæй, уæхæн хецæн азгъунститæ баеу кодтонцæ, сæ композицион еудзийнадæ син нæ фехалгæй, æма си рауадæй горæт.

Гъ. Ци рæсугъд горæт уæмæ рауадæй!

23-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ «Транспорт»

Темæ: *«Игъæлдзæг балци».* *Æргъудий бундорбæл хузæ кæнун*

Нисан: – Урухдæр кæнун сабийти зонундзийнадтæ транспорти туххæй. Исбæрæг кæнун сæйраг транспорти нæмтгæ æма сæ нисанеуæг. Балæдæрун кæнун, транспорт адæймаги нури царди ци агъаз æй, уой.

– Разæнгард кæнун сабийти, цæмæй берæвæрсуг техникон æнтæстдзийнадтæ сæ зæрдæмæ цæуонцæ æма сæ фепбайонцæ.

– Ирæзун кæнун сабийти гъудидзийнадæ æма æримисунадæ.

– Гъонбæлкæнун, цæмæй сабийтæцæмæдесуонцæ машинттæмæ æма уарзонцæ балци цæун.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мæдзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Раст хæнхити бундорбæл формитæ аразунбæл идарддæр косун (*транспортон фæрæзни цуппаркъумон формæ æма æ хæйттæ – къæрæзгитæ, дуæрттæ*), æ сæйраг хæйттæ ин бавдесун – цæлхитæ, цирæгътæ, руль, мотор, ренцъитæ æма æнд. (*ку гъæуонцæ, уæд*).

2. Хузæзонунадæ

Хуарз зæрди уаг бавдесун бустæги ирд æма цъæхснаг хуарæнтæй.

3. Композици

Устур цуппаркъумон хузæ гъафæбæл искæнун. Цæмæй уиндгундæр уа, уой туххæй имæ уæлæмхасæнтæ бахæссун гъæуй (*думсгæ шартæ, пейзажи хузтæ, сабийти хузтæ къæрæзгити*).

Косæндзаумæуттæ: гуашь æма фломастертæ.

Хузæвдист: хузисконд графика хæцца.

Хузисконди уагæ – схематикон æвдист транспорти фæрæзнитæ сæ хæйтти хæцца.

Æнхусадон æрмаг

Æвдесунмæ: гъазæн машинттæ. Хузтæ кенæ хузиститæ: хæрæг уаргъи

хæцца, бæхуæрдун, бæхгин; автобус; трамвай; поезд; троллейбус (*кæд гъазæнтæ е, е ба никки хуæздæр*). Гъазæнтæ: тикис, цъеу, куй, уасæнгæ, маймули, тотий.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12 хузи, палитра, цъæпотæ (*растæмбес æма минкъий*), дони къос, къохмæрзæн, фломастертæ. Рагагъонмæ куст. Гъазæн транспортæй ци ес, уони æрæмбурд кæнун. Ку ма гъæуа, уæдта сабийтæ сæхецай дæр æрбахæссæнтæ. Зари медесмæ гæсгæ гъазæнтæ (*тикис, цъеу, куй, уасæнгæ, маймули æма тотий*), цийфæнди æрмæгæй кæндтитæ, асæй дæр аллихузон, фал дæ къохи бунгъæуама еугурайдæр уонца.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, гъæунгмæ ку рахезетæ, уæд ци фæййинетæ?

С. Æрдзæ, арв, хор, хуæнхтæ, бæлæстæ...

Гъ. Никки дæр ма ци фæййинетæ?

С. Хæдзæрттæ, нæдтæ, гъæунгтæ.

Гъ. Нæдтæбæл ба ци фæууй?

С. Нæдтæбæл – машинтгæ, автобустæ, трамвайтæ.

Гъ. Адæм æма син сæ хæссуйнæгтæ ка ласуй, е хуннуй транспорт. Етæ дæр æнцæ нæ алфанбулай дуйней хæйттæ. Цæмæн гъæунца адаймаги машинтгæ, автобустæ, трамвайтæ?

С. Цæунмæ. Цæмæй тагъдæр бахъæртай нанамæ, рæвдауæндонæмæ, иуазæгуати ескæмæ.

Гъ. Æркæсэн, ци машинтгæ нæмæ ес, уонæмæ. Куд цæунца? Циуавæр хæйттæй конд æнцæ?

Гъазæн машинтгæмæ кæсунца еумæ. Сæйраг æргом æздахун гъæуй формæ æма хæйттæмæ. Гъæуама сабийтæ бацæуонца хатдзæгмæ – машинтгæн ес еумæйаг, сæйраг хæйттæ: гуфæ, цæлхитæ, къæрæзгитæ, дуæрттæ, цирагътæ.

С. Сабийтæ, ес сæбæл матор, гуфæ, цæлхитæ. Ес ма сæбæл цирагътæ, цæмæй рохс кæнонцæ, уæдта руль, цæмæй машийна надбæл раст цæуа.

Гъ. Еске уи минкъий машийна кенæ велосипедбæл бадтæй? Кенæ парк минкъий машинтгæбæл?

Сабийти дзубандитæбæл бафтаун, уадзæ æма æргъуди кæнонцæ транспорти хæцца баст имисуйнæгтæ.

Гъ. Нур ба уин бакæсдзæн æмдзæвгæ, лæмбунæг имæ байгъосетæ æма базонетæ, транспорт си кæми ес, кæми ба – нæ.

Гъонбæлгæнæг кæсуй скъуддзæг Корней Чуковскийи æмдзæвгæй. Уой фæсте æй нæуæгæй сабургай кæсуй, гъудиадæ ку радзоруй, уæд æрлаууы æма сабийтæ дзорунцæ, транспорт кæци æй, кæци ба – нæй.

Гъ. Кæд есойнæ дæр транспорт æй? Бабæ – Яга есойнæбæл ку фæттæхуй.

С. Нæгъ. Есойнæ транспорт нæй.

Гъ. Раст айтæ. Нæ уæ фæррæдуйун кодтон, алцидæр раст базудгайтæ. Адæймаги рагæй фæндæ адтæй тагъд цæун. Еу рауæн лауунæй тухсгæ кæнуй. Фæндуй æй фулдæр фæййинун, ескупæ фæццаун, фулдæр базонун. Æ фиццаг цæуни фæрæзнитæ адтæнцæ бæх æма хæрæг.

Гъонбæлгæнæг сабийтæмæ æвдесуй хузититæ: хæрæг уаргъи хæццæ, бæхуæрдун, барæг бæхбæл æма æнд.

Гъ. Кæсайтæ, хæрæг уаргъ куд хæссуй, мæнæ аци хузи ба хæрæг минкый уæрдун согти хæццæ ласуй, бабайæн æнхос кæнуй. Бæх ба?

С. Бæх устурдæр æма хъаурæгиндæр æй хæрæгæй, фæлласуй устур уæрдун, барæги хæццæ ба тагъд фæддогъ кæнуй.

Гъ. Нур хæссуйнаг – уæззæуттæ ласунцæ устур машинтти, поездти, фал ма хуæнхаг гъæути хæрæг æма бæх æнхус кæнунцæ хæдзаради: ласунцæ хуасæ, сог, хуари голлагтæ, картоф æма æнд. Ес, гъæунгтæ ка кæдзос кæнуй æма сæбæл дон ка пурх кæнуй, уæхæн машинттæ дæр. Иннетæ ба æнхус кæнунцæ хæдзæртти арæзтади – ласунцæ агоритæ, æзменсæ, къирæ... Поездтæ ренцьитæбæл адæми идард балцимæ ласунцæ, хуæдтæхгутæ æма вертолеттæ – арви, науæ ба – денгизбæл. *Сабийтæ дæр архайуницæ дзубандий, сæ зонундзийнадтæ æвдесунцæ.*

Гъ. Нур ба нæ цæститæбæл еститæ рагъазун кæнæн. Нæ бæлдтити рандæуæн балци. Кумæ? Хуæнхтæмæ, денгизмæ... Кумæ уæ фæндуй, уордæмæ! Æма æй исхузæ кæнæн.

Балцимæ нæ ци гъæуй? Циуавæр транспорт? Гъæуама си нæ къуар еугурай дæр бацæуа, уæдта ма гъонбæлгæнæг дæр. Машийнæ исфагæ уодзæй?

С. Нæгъ. Автобус гъæуй, кенæ трамвай, кенæ поезди хузæ искæнæн, уæд си еугурайдæр бацæудзинан.

Сабийтæ сæхуæдтæ æвзарунцæ, цæбæл цæудзæнцæ, уой, уæдта цæййасæ уодзæй, уой дæр.

Гъ. Гъæйдæ, куд, фæццауæн? Нæ хæццæ райсæн ирд игъæлдзæг

думсгæ шартæ, нæ уарзон гъзæнтæ, цæмæй надбæл æнкъард ма кæнæн.

Балци цæун ка уарзуй, еци сабийти зар зонетæ?

Æз уин æрцæттæ кодтон гъзæнтæ. Мæнæ æнцæ. Есæн сæ нæ хæццæ балцимæ?

С. Гъо, гъо! Есæн тикиси, цъеуи, куййи. Мæнæ уасæнгæ, маймули, тотий! Алцидæр, зари куд æй, уотæ.

Зар, гъазæнтæ æвдесгæй, нæуæгæй разарунцæ, цæмæй сабийтæ уонцæ игъæлдзæгдæр æма æцæг бæлциæнтти хузæн.

Гъ. Ке фæндуй къæрази рази бадун? Уæ къохтæ исдаретæ. Æма сабийтæ къæрази рази бадун цæмæн уарзунцæ?

С. Къæразæй алцидæр зиннуй. Хæдзæртгæ æма бæлæстæ нæ рæзти куд ледзунцæ. Хор дæр нæ хæццæ фæццæуй, æрмæст – арвбæл.

Сабийтæ гъæуамæ сæ зæрдæбæл бадаронцæ æцæг балци фæбæйдтитæ.

Гъ. Куд хузæ кæндзинан? Гъæйдæ, æркæсæн, автобус цæй хузæн æй (кенæ трамвай, поезд)? Æ конд цæхæн æй?

Кæсунцæ гъзæнтæмæ: автобус, трамвай æма поездмæ; кæд гъзæнтæ нæ уа, уæдта хузискæндтитæмæ.

С. Автобус (трамвай) æй дæргъедздзон, цуппæрдегъон. Ес ибæл дуæртгæ æма берæ къæрæзгитæ. Медæгæй ба берæ бадæнтæ. Шофири бунат разæй æй. Автобус шофир фæттæруй.

Гъ. Хузæ кæнæн. Уæ гагъæдитæ æрæвæретæ стьолбæл. Автобуси сабийтæ балци ке цæунцæ, уой туххæй игъæлдзæг æй æма уой ба куд бавдессинайтæ?

С. Автобуси хузæ дзæбæх ирд хуарæнтæй кæнгæ æй, уæд игъæлдзæг рауайдзæй, бæрæг уодзæй, сабийтæ ке ласуй, е дæр.

Гъ. Гъема, устур автобуси (поезди, трамвайи) хузæ искæнæн æнæгъæнæ гъæфæбæл, хъæбæр берæ къæрæзгити хæццæ. Сабийтæ кæсунцæ къæрæзгитæй, ходунцæ, сæ къохти – думст шартæ, гъзæнтæ. Сабийти хузтæ кæнетæ минкъий цъæпотæ кенæ ба фломастертæй.

Сабийти ку фæндæ уа, уæд сæ бон пайда кæнун æй хуарæнти дууæ хузæмæй дæр – гуаишæй устур тæппитæ уæлехурст кæнунмæ æма фломастертæй ба – листæг, минкъийдæр хузискæндтитæ. Гуаишь ку иссор уа, уæд ибæл фломастерæй хузæ кæнун æнгъезуй.

Гъ. Игъæлдзæг æма ирд хуарæнтæй исхузæ кæнтæ хор, арв, зæнхæ, хуæнхтæ. Рæсугъд рауадæй хузæ, фал мæмæ уотæ кæсуй, цума нæ автобус (поезд, трамвай) æ бунатæй æзмæлгæ дæр нæ фæккæндзæй. Цидæр исхузæ кæнун ни феронх æй...

С. Цæлхитæ феронх кодтан. Æнæ цæлхитæй æппундæр цæуæн нæййес.

Гъ. Гъема, кæнæн цæлхити хузтæ. Гъенур алцидæр хуарз æй. Цæудзинан тагъд, дунги разæй дæр фæууодзинан!
Рæствæндаг уæн!

24-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Уалдзæг»

Темæ: «Уалдзигон бон». Гъазуни рæстæг цитæ бафепбайдтонцæ, уонамæ гæсгæ хузæ кæнун

Нисан: – Рагуалдзæги сæйраг минеугутæ базонун.

– Ирæзун кæнун фепбайунадæ æма фæййинд æрмæг зæрдæбæл бадарунадæ.

– Цæмæй æрдзи уаг сæ зæрдæмæ гъара, уинонцæ ин æ рæсугъддзийнадæ, берæвæрсуг ке æй, уой зононцæ, гъæуай æй кæнонцæ æма ибæл ауæрдонцæ, уотæ гнъонбæл кæнун сабийти.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Аллихузон предметти формити хузæкæнунадæбæл зонундзийнæдтæ ниффедар кæнун: цуппæрдæгъон – хæдзарæ; ритмикон – хуæнхтæ; тасагæ (пластикон) – бæлæстæ. Нæуæг кæрдæг æма сифти «æзмæлд» хузæ гæнгæй, пайда кæнун æнгъезуй хуарæнти тæнæг æзмæнстæй.

2. Хузæзонунадæ

Рагуалдзæги æрдзи зæрди уаг ирд, рохс хуарæнтæй рæвдесун.

3. Композици

Пейзажи уагæвæрд. Еумæйагæй пейзажи композиций баеу кæнун: хæдзарæ, бæласæ, хор, хуæнхтæ, арв, кæрдæг æма сабийти гуртæ. Уалдзигон райдзаст хор бони фæлгонц исаразун.

Косæндзаумæуттæ: гуашь.

Хузæвдист: хузæвдистон; хузисконди уаг – схематикон пейзаж хæдзари хузи хæццæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: уалдзигон къалеутæ 2 ... 3 хузи (*бæрзæ, сабалот, гъунтъуз цилауи (персик)*). Уалдзигон æрдзи хузист, къартæ (*бæлæстæ, хуæнхтæ, кæрдæг, мæргътæ æма æнд.*) Хузгæнгутти

уадзимисти хузист – кьартæ æма 4 ... 5 анздзуд сабийти хузгæндтитæ уалдзигон темæбæл.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4; гуашь 12 хузи; палитра; цъæпо (*минкый æма растæмбес*); дони кьос; кьохтæ сæрфæн хæцъелæ.

Рагагъонмæ куст. Гъæунги уогæй, рагуалдзæги бæрæггæнæнтæ бафепбайун (*мет тайуй, хор тавуй, кæрдæг фæццъæх æй, мæргътæ æртахтæнцæ, бæлæстæ сифтæ æфтаунцæ æма æнд*). Цалдæр минкый кьалеуи æрбахæссун æма сæ дони (*банки*) ниввæрун, цæмæй гъари сæ сифтæ тагъддæр рацæуонцæ.

Ахури цуд

Гъ. Абони кьæразæй ракастæн... Мет нæййес.

Бонигъæдæ æндæр хузон ку уа, уæд æрцæуæг рæстæги туххæй дзорун æнгъезуй... Тагъд кьæразгæй ракаедзинан... Мет нæбал уодзæй...

Гъ. Фæстаг мет æма ехиндзæгтæ бунтондæр ниттадæнцæ. Хор рæдау æма игъæлдзæг цæхæртæ калуй цъæх арвбæл. Рæуæг гъар дунгæ ба бæлæсти кьалеутæ уозуй. Равдесайтæ, куд фæлмæн æма рæсугъд æзмæлунцæ бæласи кьалеутæ дунгæмæ, уой.

Сабийтæ æвдесунцæ, бæлæстæ куд ратасæ-батасæ кæнунцæ, уой; сæ кьохтæ уæд еуæрдæмæ ракаенунцæ, уæд – иннердæмæ.

Гъ. Бæлæсти кьалеутæмæ лæмбунæг кæсгæй, фæйиндзияйтæ дунст кьомбохтæ. Тагъд си нæуæг сифтæ рагæлау кæндзæй дуйнемæ. Махмæ ес уалдзигон кьалеутæ, айразмæ сæ æрбахастæн. Мæнæ сæмæ æркæсайтæ, тергадигай бавналетæ сифтæмæ.

Æрдзи сæрмагмæ кьохæй бавналун, сабийти разæнгард кæнуй æрдзæ хуæздæр балæдарунмæ. Базудтонцæ, нæуæг сифтæ зæлдагæ æма сатæг ке фæуунцæ, уой.

С. Нур ма сифтæ минкыйтæ æнцæ, уомæл, фæлорс – цъæх æма фæлмæн, уæдта кæронмæ нæма райхалдæнцæ.

Гъ. Бæлæстæ кьомбох ку æфтауонцæ, мет ку нæбал уа æппундæр, хор дзæбæх ку тава, уæд ралæудтæй...?

С. Уалдзæг!

Гъонбæлгæнæг æвдесуй уалдзигон æрдзи хузмæ.

Гъ. Цъеутæ фурцийнæй исцъæбар-цъубур кодтонцæ аллихузон гъæлæстæй, ратæх-батæх кæнунцæ арвбæл æма сæ уалдзигон зартæ зарунцæ. Кæрдæг цъæх радардта, æ листæг содзинтæ искастæнцæ фæсали æхсæнти. Ци хузæн кæрдæг фæйийдтан мах гъæунги?

С. Фэлорс – цъæх, нæуæг æвзурст.

Гъ. Уæлдæф тад мет æма нæуæг кæрдæги тæф кæнуй. Уæхæн бони сабийти тургъæй хæдзарæмæ сæ къах нæбал фæхæссуй.

Мах абони дессаги уалдзигон хор бони хузæ искæндзинан. Циуавæр хуарæнтæ нæ гъæуй уалдзигон бони хузæ кæнунмæ?

С. Ирд, хæларзæрдæ, игъæлдзæг.

Гъ. Æма ци хузæ кæндзинан?

С. Хор. Бæлæстæ. Кæрдæг. Уæдта ма хæдзарæ æма тургъæ.

Гъ. Хъæбæр хуарз. Минкый сабийтæ гъæуама сæхе тургъи гъазонцæ, æнæ хестæртæй идардмæ ма цæуонцæ. Хæдзари хузæ, æнæмæнгæ, кæнгæ æй. Куд кæнгæ 'й хæдзари хузæ? Айразмæ æй кодтан æма æй зонетæ.

Федардæр кæнуй хæдзари хузæ кæнуни фæлтæрдада, æ хузæ ин еума хатт искæнгæй. Кæссæ кæстæр къуари 20-аг ахури усмæмæ.

С. Раздæр бал – æ фæрстæ æма сæр, уæдта – дуар æма къæрæзгитæ.

Гъ. Хъæбæр хуарз! Алцæй хузæ кæнун дæр зонетæ. Исхузæ кæнтæ хæдзарæ, æ сæрмæ хор, æ рази ба кæрдæг. Арв равдесетæ цъæх-цъæхидæй, мегъти ба – хуæнхти сæрмæ.

С. Хуæнхти хузæ кæнун дæр зонæн!

Кæссæ кæстæр къуари 8-аг ахури усмæмæ.

Гъ. Хуæнхтæ ма рагуалдзæги метæй æмбæрзт фæуонцæ. Фал тагъд хор карздæр тавун райдайдзæй æма уæд хуæнхти мет дæр ниттайдзæй. Фал еу хонх алкæддæр мети бунд фæууи сæрди дæр, зумæг дæр, уалдзæги дæр. Еци хонх куд хуннуй?

С. Хъазбеги хонх. Мет си нæ тайуй, уомæн æма тæккæ бæрзонддæр æй.

Гъ. Рæсугъд хуæнхти хузæ кæнæн. Хæдзари фарсмæ бæласи хузæ искæнун уи ма феронх уæд. Бæласæ гъæуама уа берæ къалеугун æма бæрзонд. Къалеутæбæл ба ци исхузæ кæндзинайтæ?

С. Къомбохтæ æма минкый кæрдæгхуз сифтæ, мæнæ нæ уати цæхæнттæ ес, уæхæнттæ.

Гъ. Мадта ма сæмæ еу хатт листæг æркæсетæ, цæмæй уин рæсугъд рауайонцæ. Рагъуди кæнайтæ, циуавæр цъæпойæй æнцондæр æй минкый сифти хузтæ кæнун?

С. Минкый цъæпо райсун гъæуй.

Сабийтæн зæгъун гъæуй, сифтæ æма кæрдæги хузтæ кæнгæй, цæмæй испайда кæнонцæ хуарæнти тæнæг æзмæнтæй.

Гъ. Замманай, дессаги уалдзигон хор бон рауадæй! Хæдзари рази,

тургъи ка гъазуй, еци сабийти хузтæ дæр искæнетæ. Къозой хузæ дæр син искæнетæ, е ба син уа, цæмæй гъазонцæ, е. Куд хуарз æй уалдзæги!

25-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Уалдзæг»

Темæ: «Цъеу». *Натурæмæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Парахатдæр кæнун сабийти зонундзийнæдтæ уалдзигон æрдзи царди туххæй, цъеути цардмæ гæсгæ.

– Ирæзун кæнун цæститæбæл рауайунадæ, æримисунадæ, æрдзи фæззиндтитæ фепбайун æма сæ багъуди кæнун.

– Разæнгард сæ кæнун цæмæдес æма лæмбунæг унмæ, уæдта мæргътамæ хуарз цæстæй куд кæсонцæ æма сæбæл куд ауодонцæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Æ хузæ берæвæрсуг кæмæн æй, силуэтмæ гæсгæ, уæхæн æрдзон форми (цъеуи) хузгонд æ сæйраг хæйтти хæццæ (сæр, гура, къæдзелæ, базуртæ, цæститæ, биринкъæ).

2. Хузæзонунадæ

Ахур кæнун æрдзон хуарæнти рæсугъддзийнади федауцæ уинунбæл мæргъти хузгин пакъути цæхæркалди. Пакъуй сестæн хуарæнтæ лæмбунæг æвзаргæй, сабийтæ куд æвдесонцæ сæ зæрдиуагæ мæргътамæ.

3. Композици

Устур маргъи хузæ гъафи бæрæг астау искæнун. Маргъи фæлгонц тæхгæй равдесун кенæ ба æ астьони бæдæлтти хæццæ (*сабийтæй ке куд фæндæ уа, уотæ*). Куд фон, уотæ пейзажи предметтæй испайда кæнун æнгъезуй (*хор, бæлæстæ, хуæнхтæ*).

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастергæ.

Хузæвдист: ханхон – графикон, æ форми медагæ ба карздæр (ирддæр) хурститæ. Хузæскæнуни уаг – маргъи схематикон хузæ æ сæйраг хæйттæ раст кондæй.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: цъеуи будургъæ; къохæй конд цъеу æцаг пакъути хæццæ. Цъеуи хузист (*къарæ*) астьони кенæ тæхгæй. Астьони

хузист (*къарæ*) цъеуи хæццæ. Рæсугъд цъеути хузиститæ (*дзубулдар, гъæдкъуар, тотий, зæрбатуæ*) еу 3 ... 5 фæлусты. Аллихузон цъеути рæсугъд пакъутæ. Мæргъты зарун магнитофонбæл финст.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4; фломастертæ 12 хузи.

Рагагъонмæ куст

Гъæунги уогæй мæргъты цардмæ гъос æрдарун, сæ зарун æма син сæ цъæбар-цъубурмæ байгъосун. Æцæг астъонæ иссерун бæласæ кенæ къотæрти. Медагæй, кълетки хурфи ка цæруй, уонæмæ уæлдай хуæздæр базелун (*дон æма син хуæруйнаг радтун, цъеудонæ бафснайун*). Лæмбунаг бакæсун, цъеутæ хуæруйнаг куд хуæрунцæ, дон куд ниуазунцæ, сæ пакъутæ куд кæдзос кæнунцæ æма куд зарунцæ, уомæ байгъосун.

Ахури цуд

Гъ. Уалдзæг ралæудтæй! Хуæрзæнгорæггаг нæмæ уалдзæги туххæй фиццаг ка фæууй мæргътæй? Уалдзæгмæ ка фæдздзоруи æ зарди?

Цъеути зардмæ магнитофонмæ игъосунцæ.

С. Мæргътæ. Æртæхунцæ нæмæ гъар бæстæй, уоми фæккæнунцæ зумæгеуат.

Гъ. Хор куддæр æртаууй, уотæ мæргътæ дæр сæ зартæ кæнун аллихузон гъæлæстæй райдайунцæ. Куд зарунцæ мæргътæ? Уасун уи ка зонуй? Рафæнзайтæ сæ. Бавзарайтæ уасун æма цъæбар-цъубур кæнун дæр.

Сабийтæ архайунцæ мæргъты фæнзунбæл.

Гъ. Сабийтæ, æвæдзи базудтайтæ, мах ацибон мæргъты хузтæ ке кæндзинан, уой. Гъайдæ, фæййинаен сæ, циуавæр æнцæ æма сæмæ цитæ ес?

Сабийтæ кæсунцæ цъеуи будургъæмæ уæдта цъеуи хузтæмæ: тахгæ-тахун æма бæласи къалеубæл бадгæй.

С. Ес сæбæл базуртæ æма къæдзелæ. Истæхунцæ бæрзонд, хæдзæрттæ æма бæлæсти сæрмæ. Цæргæс ба фæттæхуй бæрзæндти – хуæнхти сæрти.

Гъ. Цъеутæ куд фæттæхунцæ æма сæ базуртæ куд фæттелунцæ, уой рафæнзайтæ.

Сабийтæ фæнзунцæ мæргъты тахт.

Гъ. Мæнæ мин ци дессаги цъеутæ айтæ! Уасгæ дæр ракæнайтæ. Ци дзæбæх базудтайтæ уасун! Æма мæргътæ уæд хуæргæ ба ци фæккæнунцæ?

С. Золкытæ, саскытæ, хуари нæмгутæ, биндзитæ, листæг гагатæ.

Гъ. Нур ба равдесайтæ, цъеу куд фæххуæруй? Уомæн дæр мах хузæн гъæлæс ес?

С. Нæгъ. Е æ биринкыæй раедзуй æ хуæруйнагтæ.

Гъ. Уе ‘нгулдзитæ биринкы хузæн искæнтæ æма равдесетæ, цъеу кæрдзини къæбæртæ куд фæййедзуй, уой.

Сабийтæ, хестæр æма амонæн æнгулдзитæ баеу гæнгæй, æвдесунцæ, цъеу куд фæййедзуй нæмгутæ æ къæботтæй, уой.

Гъ. Æма цæргæ ба кæми кæнунцæ цъеутæ? Базудтайтæ син сæ бунæттæ.

С. Бæлæстæбæл, тугурти, астыæнтти æма син адæм ци бунæттæ искæнунцæ, уонæмити.

Гъ. Цъеу æ астынæ хъæбæр лæмбунаг фæййаразуй. Уой туххæй фембурд кæнуй кæрдæги хæлттæ, пакьутæ, сор æма фæлмæн къалеутæ. Сæ биринкыти сæ æрбахæссунцæ æма си исбийунцæ астынæ. Астынæ цæхæн фæууй?

Сабийтæ кæсунцæ æстынаемæ кенæ ба æ хузаемæ.

С. Тумбул, астауæй ба – хьулуф.

Гъ. Цæмæн?

С. Уоми цъеу æйкитæ æрæфтауй, таунаги сæбæл фæббадуй æма бæдæлттæ рауадзуй.

Гъ. Бæдæлттæ, цалинмæ исустур унцæ, уæдмæ астыни фæццæрунцæ. Сæ мадæ æма фидæ син уордæмæ хуæруйнаг (биндзитæ, золкытæ) фæххæссунцæ. Бæдæлттæ сæ ку раунунцæ, уæд фур цийнæй исцъæбар-цъубур кæнунцæ æма сæ минкый биринкытæ рахæлеу кæнунцæ цъип-цъип-цъипп гæнгæ. Фæндуй сæ тагъддæр райрæзун, сæ мадæ æма фиди хузæн тæхун.

Рафæнзайтæ, бæдæлттæ куд фæццъæбар-цъубур кæнунцæ.

Сабийтæ фæнзунцæ цъеути цъæбар-цъубур.

Гъ. Райдайæн цъеуи хузæ кæнун. Еу хатт ма кæсæн. Цъеуæн ес ...?

Фæрститæ датгæй гъонбæлгæнаг æвдесуй маргъи сæйраг хæйттæ.

С. Минкый сæр, дууæ цæсти, биринкæ, минкый губун. Нигки ба ма къæдзелæ æма 2 базури.

Гъ. Цъеу тæхгæ ку фæккæнуй, уæд æ базуртæ куд фæуунцæ? Бавдесайтæ ма еу хатт, уæ «базуртæ» бателетæ.

Нур ба равдесайтæ, цъеу бæласи къалеубæл ку æрбадуй, уæд æ базурти æвæрд куд фæууй.

С. Цѣу бадгæй æ базуртæ мæнæ атæ æрбамбурд кæнуй.

Сабийтæ æвдесунцæ, цѣу куд фæббадуи, уой.

Гъ. Арвбæл цѣу тæхгæ фæккæнуй, зæнхæбæл ба...?

С. Ес ибæл минкъий къæхтæ æма уонæбæл фæццæуи. Къалеубæл бадгæй дæр, уонæй æхе фæууорамуй.

Гъ. Хузæ кæнæн. Æнгъезуй цѣеи хузæ тæхгæй, итигъд базурти хæщæ, искæнун, кенæ астъони рази бадгæй, æ бæдæлттæн хуæруйнаг дæдтгæй. Æнгъезуй цæргæси хузæ тæхгæй искæнун дæр.

Сабийтæн цѣеи схема нæ гъæуи дæдтун. Уадзæ æма си алкедæр æ раздæри фепбайдтити бундорбæл æхе уадзимисбæл бакоса.

Гъ. Устур маргъи хузæ кæнæн æнæгъæнæ тъафæбæл. Ес ин базуртæ, къæдзелæ, къæбот, къæхтæ...

Сабийтæ дæр сæ нимайунцæ гъонбæлгæнæги фæсте, цæмæй си маргъи сæйраг хæйттæй маци феронх уа.

Гъ. Гъæйдæ, нур ба имæ лæмбунæгдæр æркæсæн, ци рæсугъд æй! Цѣу къохæй æвналгæй ба цæхæн æй?

С. Æ пакъутæ фæлмæн æма хæмпос æнцæ.

Гъ. Къохæй ибæл бамбæлайтæ, цæхæн æнцæ?

Сабийтæ пакъутæмæ æвналунцæ къохтæй, дес кæнунцæ сæ рæсугъддзийнадæбæл.

С. Хæмпос æма рæуæг æнцæ.

Гъ. Етæ цѣеи узалæй гъæуай кæнунцæ, уæдта ма æй аййев дæр кæнунцæ. Мæргътæн аллихузон хурст æнцæ сæ пакъутæ. Кæсайтæ.

Гъонбæлгæнæг сабийтæмæ æвдесуй аллихузон мæргъти хузтæ: дзубулдари гъæдкъæри тотийи. Сабийтæ син дзоруцæ сæ пакъути хуарæнти хузтæ.

Гъ. Сестæ æрттевунцæ, уомæн æма сæ цѣу еудадзугдæр кæдзос кæнуй, зелуй æ базуртæмæ. Исхузæ кæнтæ аллихузон сести хузтæ, бакосетæ сæбæл зæрдиуагæй. Уæд рабæрæг уодзæй, цæйбæрцæ уарзетæ мæргъти, е. Мæргътæ берæ ке уарзетæ, уомæ гæсгæ уæ хузтæ гъæуама рæсугъд рауайонцæ. Тъафæбæл ма ци бунат байзадæй, уоми ба бæласи хузæ искæнетæ, е ба цѣуæн бадæн уа, æма æ зартæ кæна. *Еу хатт ма мæргъти зардмæ магнитофонмæ байгъосун æнгъезуй.*

Гъ. Хори хузæ дæр искæнетæ, уадзæ æма цѣеи тава. Æнгъезуй цѣеи хуæруйнаги хузæ искæнун дæр, цæмæй си æхуæдæг дæр бахуæра æма æ бæдæлттæн дæр фæххæсса. Цæй хузæ кæнæн?

С. Золкъи, биндзи, хуари нæмгути.

Гъ. Еугæрдæр нæхецæн цъеуи хузæ искодтан, уæд имæ зелун дæр гъæудзæнæй.

Цæттæ æнцæ уæ хузтæ. Хуарз уин рауадæнцæ! Арфæ уин кæнун!

26-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Уалдзæг»

Темæ: «Уалдзигон деденгути баст». *Натурæй хузæ кæнун*

Нисан: – Ахур кæнун сабийти, цæмæй фепбайонцæ анзи афони æрдзи æййивдтитæ: уалдзигон æрдзи базмæлд; дзæгæрæг æфтаун æма æнд.

– Ирæзун кæнун анализ æма рабарунадæ, цæмæй сæ бон уа асæй, хузæй, уагæй рабарун æрдзон формитæ.

– Гъонбæл кæнун, æрдзæ куд уарзонцæ æма сæмæ цийни æнкъарæнтæ куд æвзура æрдзæ фæййиндæй.

1. Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Ирæзун кæнун фæлтæрунадæ æма зонунадæ аллихузон æрдзон предметти формитæ хузæ гæнгæй. Аллихузон формитæ æма хæнхитæ баеу кæнун (сифтæ къалеубæл, къалеутæ ба – зæнгæбæл), цæмæй си деденæг рауайа.

2. Хузæзонунадæ

Бафепбайун, уалдзигон деденгути ци берæ хузгин хуарæнтæ ес. Хуарæнтæй деденæгæн æ уаг равдесун (имонау, тæссонд). Палитрæбæл куст – фулдæр рохс, фæлмæн райдзаст æма ирд хуарæнтæ.

3. Композици

Натюрморт: 1... 2 вази уалдзигон деденгути хæццæ. Наури хебæрагæ бундорон лæдæруйнадæ. Деденгути баст, куд уалдзæги сорæт. Бавдесун æнкъарунадæ, æнкъарæнти уаг æма игъæлдзæгдзийнадæ.

Косæндзаумæуттæ: гуашь.

Хузæвдист: хузæкæнунадæ. Хузисконди уаг – сæ формæ аллихузон кæмæн æй, уæхæн деденгути схематикон хузæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: уалдзигон деденгути бæститæ (2... 3 хузи).

Уалдзигон деденгути (2-3 хузи) баст. Уалдзигон (3 ... 5 хузи) æма фæззигон (2 ... 3 хузи) деденгути хузиститæ (*къартæ*). 4...5 анздзуд сабийи хузгæндтитæ æма хузгæнгути уадзимисти (*деденгути*) хузист – къартæ.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12 хузи, палитра, цъæпотæ (*рæстæмбес æма минкъий*) (*листæг*), дони къос, къохсæрфæн.

Рагагъонмæ куст

Æрдзи уогæй, деденгутæ куд ирæзунцæ, уой фæййинун. Æрæмбурд кæнун уалдзигон деденгутæй минкъий бæститæ. Сабийти æргом æздахун, гъæунгтæ, парктæ æма дзæхæратæ деденгутæй куд федауцæ кæнунцæ, уомæ.

Ахури цуд

Гъ. Мах берæ фенгъæлмæ кастан уалдзæгмæ. Æма мæнæ æрæгиау æрцудæй. Æрдзæ игъал кæнун райдæдта, деденæг калуй æма цийнæ кæнуй, мах хузæн, хор æма гъарбæл. Фур цийнæй цъæх радардта кæрдæг, фæззиндтæнцæ фиццаг деденгутæ.

Гъæйдæ, исхузæ кæнæн уалдзигон деденгути баст. Гъо, деденгутæ уарзон мадæн! Балæвар кæнунмæ нæмæ æрдзон деденгути баст ке нæййес, уой бæсти ин уæхуæдтæ, уæхе конд рæсугъд деденгути хузгæндтитæ балæвар кæнтæ. Еци хузæ дин дæ мадæ фарсбæл бакæндзæй.

Хузгонд деденгутæ нæ ниссæмпæлтæ уодзæнцæ æма ин берæ рæстæг цийнæдзийнадæ хæссæнцæ.

Не стъолбæл ес уалдзигон деденгутæ. Базудтайтæ сæ?

С. Хъаппæ-хъуппæ, дзæкъолон, донæхсинцъи къалеу.

Æндæр деденгутæ дæр æнгъезуй ниввæрун, æрмæст, цæмæй цалдæр хузи уонцæ æма деденæг æфтауонцæ; æнгъезуй, дзæгæрæг ка æфтауй, уæхæн рæзæ бæлæсти къалеутæ дæр.

Гъ. Æз уæмæ равдесдзæн деденгути хузгæндтитæ, сумах ба зæгъдзинайтæ, анæй уæлдай ма циуавæр деденгутæ зонетæ.

Гъонбæлгæнæг æвдесуй деденгути хузтæ. Сабийтæ син дзорунцæ сæ нæмттæ, ке си нæ фæззонунцæ, уой ба син гъомбæлгæнæг фæззæгъуй.

С. Мæнæ дзæкъолон – фиццаг уалдзигон деденæг, мети бунæй исдаруй æ сæр, рагуалдзæги. Мæнæ атæ уардитæ, мæнæ гигинатæ, мæнæ... Æма куд дзæбæх тæф кæнунцæ, е ба...

Сабийтæ дзорунцæ деденгути нæмттæ, сæ рæсугъд бакаст æма хуарæнти хузи туххæй.

Гъ. Уалдзигон æма фæззигон деденгутæй ци игъауги ес? Æркæсетæ, рабаретæ сæ ...

Гъонбæлгæнæг ма амонуй хæмпос æма ирд устур фæззигон деденгути

(хризантемитæ, уæдæрттæгтæ) хузтæмæ. Деденгутæн сæ нæмттæ сæйраг нæ æнцæ, фал сæ ирд æма гъæздуг хуарæнти хузтæ.

С. Уалдзигон деденгутæ æнцæ минкыйтæ, тæссонд, фæззигæнттæ ба – ирд, устур, райдзаст, сæрустур.

Гъ. Берæ деденгутæ фæййидтан абони. Æма сæмæ еумæйагæй ци ес?

С. Даргъ зæнгæ – деденæги къах, цъæх сифтæ æма æ рæсугъд – зæлдагæ дзæгæрæг.

Фæрститæ дæдтгæй гъонбæлгæнæг сабийти æргом æздахуй деденæги сæйрагдæр хæйттæмæ.

Гъ. Сабургай бавналайтæ дзæгæрæги сифтæмæ, куд сатæг æнцæ, циллейау лигъз æма зæлдагæй фæлмæндæр.

Уадзæ, æма сабийтæ армæй банкъаронцæ деденæги имонау бауæр, æ сифтæ æма зæнги гъæдæ.

Гъ. Ес уæхæн деденгутæ, æма æ дзæгæрæги сифтæ фæуунцæ цалдæр (3-5). Уони сумах дæр банимайдзинайтæ, уалей уæнгæ зонетæ нимайун. Фал ес уæхæн деденгутæ, сæ дзæгæрæги сифтæ уойбæрцæ æнцæ æма син банимайæн дæр нæййес. Циуавæртæ æнцæ? Равдесайтæ сæ хуисти.

С. Мæнæ атæ: хъаппæ-хъуппæ, хризантемæ...

Гъ. Нигки ба ма дзæгæрæгæн æ тæгкæ бæрæг астæу цидæр дессаги рæсугъд «зæрдæ» дæр ес. Дзæгæрæги хурфæмæ никкæсайтæ. Ци си ес?

С. Цидæр бор – хæмпос си æндæмæ зиннуй.

Гъ. Дзæгæрæги астæу бор-хæмпос хæлттæ ес. Басмотгæй ибæл дæ фий ку бамбæла, уæд фиййи кæрон рабор уй. Æхсæвæ дæр, уæдта уаргæ ку фæккæнуй, уæд дæр æ дзæгæрæг æ сифтæй бахгæнуй æма æй уотемæй багъæуай кæнуй. Уоми ин ес адгин муддонæ.

Муди биндзитæ æма æй гæбæлотæ берæ уарзунцæ æма ин æ тæфмæ дæр уой туххæй æрбатахунцæ.

Сабийтæ кæсунцæ деденгути хузиститæмæ, уалдай лæмбунæгдæрæй ба – сæ хуарæнти ирд хузтæмæ.

Гъ. Сабийтæ, деденгутæ ци хузæнттæ фæуунцæ? Ескæд фæййидтайтæ сау кенæ фунукхуз деденгутæ?

С. Нæгъ. Деденгутæ алкæддæр фæуунцæ ирд, аййев фæлуст æма рæсугъд.

Гъ. Хузæ кæнæн. Уæ зæрдæмæ ка цæуй, уæдта уæ маддæлти зæрдитæмæ ка фæщæуа, уæхæн деденгути хузтæ кæнæн. Деденгути

вази хурфи исхузæ кæнун гъæуй. Фиццаг хузæ кæнæн зæнгæ уæдта сифтæ æма дзæгæрæг. Ма уи феронх уæд, дзæгæрæги астау ци адгин хæмпос хæлттæ ес, уони хузтæ искæнун, цæмæй имæ мудибиндзитæ тæхонцæ. Дзæгæрæги сифтæ имонау хуарæнтæй ниххуаретæ, е ба си рæсугъд деденгути баст рауайа. Хузæбæл зæрдиуагæй косетæ, цæмæй еугурайдæр балæдæронцæ деденгути рæсугъддзийнадæ æма сæ дессаги тæф.

(Сабийтæ хузæ кæнуицæ зæрдиуагæй, сæ карæмæ гæсгæ, сæ бон куд æй, уотæ. Уомæй æвдесуицæ сæ зæрди уаг, деденгутæмæ дæр æма сæ маддæлтæмæ дæр.

27-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Уалдзæг»

Темæ: *«Гæбæло æма деденгутæ». Натурæмæ уæдта раздæри бафенбæйдтитæмæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Листæг цæрæгойти цард уалдзæги хуæздæр базонун гæбæлой цардмæ гæсгæ.

– Ирæзун кæнун æримисунадæ. Сæ цæстæ ци минкъий формитæбæл хуæца, уонæмæ лæмбунæг куд кæсонцæ.

– Цæмæдес ун алфанбулай дуйней зайæгойтæ æма листæг цæрæгойти цардиуаг базонунмæ.

– Гъонбæл кæнун, цæмæй уонцæ æновуд, арæхстгин æма уодагæ.

Аййевадон – ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Гæбæлой базурти тасагæ конд бавдесун. Сабий рæсугъддзийнади æнкъарунадæ бавдесæд, гæбæлой базуртæбæл аййев алдæнбидтитæ гæнгæй. Ниффедар кæнун сабийти гъудий деденгути хузтæ кæнуни фæлтардадæ.

2. Хузæзонунадæ

Æрдзон хуарæнти хузтæ уинун æма син æрдзи медагæ сæ фæдауцæ æнкъарун (фæлгæсун гæбæлой базурти фæлгъузтæмæ). Еу хуарæни хузæ иннемæ кæми хезуй, уой хуарæнти æнхæццæ-æзмæнстæй æвдесун.

3. Композици

Сæйрагдæр ци æй (*гæбæлойæн*), уой листæг хæйтти фæрци (*минкъий цæститæ, листæг къæхтæ, бецъотæ*) æма базурти алдæнбидæй

æвдесун. Гæбæлой хузæ (*кенæ цалдæр гæбæлой, мудибиндзити, хъæбузати*) баеу кæнун хори æма будури деденгути хузгæндтити хæщæ.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастертæ.

Хузæвдист: ханхон-графикон хузгæндтитæ, æ форми медагæ ба «алдæнбидтитæй» хурститæ. Хузисконди уаг – кæрзуаг æма ирд хуарæнтæй бавдесун гæбæлой (*листæг цæрæгойти*) æма деденгути.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: лупæ кенæ устургæнæн авгæ. Гæбæло.

Листæг цæрæгойти хузист – къартæ: хъæбузатæ, туасæгтæ, мудибиндзитæ, хани кизгуттæ, мулдзугутæ æма æнд., уæдта аллихузон гæбæлотæ, фæйнахузи хуарæнтæй хурстæй.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, фломастертæ 12 хузи.

Рагагъонмæ куст

Гъæунги уогæй листæг цæрæгойти цард æма архайдтитæмæ гъос æрдарун. Иссерун мулдзуг, мудибиндзæ, хани кизгæ, гæбæло деденгути æхсæн æма син сæ рæсугъддзийнадæбæл бацийнæ кæнун. Листæг цæрæгойти туххæй аргъæуттæ бакæсун.

Ахури цуд

Гъ. Зумæгон даргъ хуссæги фæсте алцидæр игъал кæнун райдæдта. Райгъал æнцæ листæг цæрæгойтæ дæр. Сумах сæ зонетæ, циуавартæ æнцæ?

С. Гæбæлотæ, мудибиндзитæ, хани кизгуттæ, мулдзугутæ æма æнд.
Гъонбæлгæнæг сабийтæмæ æвдесуй листæг цæрæгойти хузтæ.

Гъ. Ци зонæн мах уони туххæй? Æз уин еу таурæхъ ракæндзæнæн сæ царди туххæй, аргъауи хузæн æй.

Цардæй æма адтæй синтъи (гусеница). Æнæгъæнæ сæрди цъæх сифтæ хуардта, еу къалеуæй иннемæ бурдæй. Фæззæг ку ралæудтæй, уæдта æхе æрбатумбул кодта æма сифи буни ниххустæй.

Ралæудтæй уалдзæг. Хори гъар тунтæ райгъал кодтонцæ синтъий. Фал цидæр дессаги хабар æрцудæй. Цалинмæ зумæги дæргъци фунæй кодта, уæдмæ ибæл дессаги базуртæ æрзадæй æма фестадæй рæсугъд гæбæло! Мæнæ ауæхæн. (Гæбæлой хузæ æвдесуй.) Синтъи – гæбæло куд нæ цийнæ кодтайдæ! Райвазта æ базуртæ æма тæхунтæ райдæдта.

Равдесайтæ, гæбæло æ базуртæ куд фæттелуй? Уæхуæдтæ дæр цума гæлæботæ айтæ, уотæ ратæхайтæ.

Сабийтæ гæбæлой тахт фæнзунцæ, сæ къохтæ фæлмæн тилд кæнгæй.

Гъ. Гæбæло тæхуй, кæсуй æ листæг цæститæй – бунæй цъæх кæрдæг... Æндæр ма ци уинуй гæбæло?

С. Æрдози деденгутæ хори гъармæ æригъал æнцæ. Рæзæ бæлæстæ дзæгæрæг калунцæ, уомæн, æма уалдзæг æй.

Гъ. (*Æндæр гъæлæсæй дзоруй*). «Деденгутæ мах æнгæс, гъома, гæбæлой, ци хъæбæр æнцæ. Сæ сифтæ нæ базурти хузæн рæуæг, æма рæсугъд. Фал деденгутæ сæ зæнгитæбæл ке æнцæ æма тæхун ке нæ зонунцæ, е ба мин хъæбæр зин æй» – уотæ рагъуди кодта æма сæмæ хæстæгдæр æхе баиста. Деденгути хæцца æй балимæн фæндуй.

Мах зонæн рæсугъд деденгути хузтæ кæнун. Нур ба син гъæуама базонæн се 'мбæлтти – листæг цæраггойти хузтæ кæнун дæр.

Мах абони гæбæлой хузæ кæндзинан. Листæг цæраггойтæй уомæй рæсугъддæр нæййес. Еу хатт ма имæ лæмбунаг æркæсэн. Циуавæр æй? Цитæ ибæл ес?

Сабийтæ кæсунцæ гæбæлома. Хуæздæр уидæ, сабийтæ имæ устургæнæн авгæй еугурайдæр ку никкæсиуонцæ. Гъонбæлгæнæг сабийтæмæ фæрститæ дæтгæй, сæ гъос син æрдарун кæнуй, гæбæлой сæйраг хæйттæ уæдта сæ кондмæ.

С. Базуртæ – цæмæй тæха. Минкый цæститæ – цæмæй уина. Уæдта ма ибæл ес листæг бецъотæ æма къæхтæ, сунтæ, сæр, губун.

Гъ. Æма ибæл цал базури ес, гæбæлобæл? Гъæйдæ, ба сæ нимайæн, цума нимайун зонетæ?

С. Сæргкаг базуртæ дæр æма бунгкаг базуртæ дæр дугæйттæ æнцæ. Æдеугур ибæл ес 4 базури.

Гъ. Æ базуртæ хъæбæр рæсугъд æнцæ. Алли гæбæлойæн дæр фæйнаехузи рæсугъд базуртæ ес. Æркæсайтæ син сæмæ.

Гъонбæлгæнæг сабийтæмæ æвдесуй алихузон гæбæлотти хузтæ. Уалдай лæмбунаг кæсунцæ базурти хуарæнти хузтæ æма сæ нивæфтудтæмæ.

С. Мæнæ уорс гæбæло, айæ ба – сурх, а ба – æрвхуз. Алкæмæн дæр си æ базуртæбæл æхе нивæфтудтæ ес.

Гъ. Мæнæ аци мора гæбæлойæн ба æ базурти узортæ, устур цæстити æнгæс æнцæ, цæмæй си тæхгæцъеутæ тæрсонцæ. Хузæ кæнæн. Гæбæлой гурæ минкый æй, æ базуртæ ба – устуртæ. Уомæ гæсгæ æ бон æй хъæбæр бæрзæндти тæхун. Равзаретæ, циуавæр æма цихузæн гæбæлой хузæ кæнетæ, уой. Хузæ кæнтæ зæрдиуагæй æма бустон лæмбунаг, уæд аййев æма рæсугъд рауайдзæй.

Аци хузæбæл косун сабийтæн æхцæуæн æй, уомæн æма аци кару

суваллэнттэмэ нивэфтуд хузтэ кэнун фэццэуи. Уэлэхурст кэнун аңгъезуи хузгин фломастертэй.

Гь. Нур ба гэбэллойаң деденгути хузтэ дэр искәнән, е ба ин әмбэллтэ уа. Хузэ кәнун сә зонетэ. Куд хузэ гәңгә аңцэ?

Раздәри темэ әргъуди гәңгәи, федар кәнунцэ деденәги хузэ кәнунни фәлтәрд.

Кәсә кәстәр кьуари 26-аг ахури усмәмә.

С. Фиццаг – ә зәңгә, уәдта – сифтэ әма дзәгәрәг.

Гь. Циуавәр уалдзигон деденгути хузтэ кәнетэ?

С. Дзәкьолон, хьаппә-хьуппә, тюльпан әма әнд.

Гь. Зәгъайтэ, листәг цәрәгойтэ деденгути цәмә уарзунцэ?

С. Деденгутә әхцәуән әма адгин тәф кәнунцә, гье, уой базонгәи сәмә мудибиндзитә әма гәбәлотә идардәи дәр әрбатәхунцә.

Гь. Нигкидәр ба ма цәмән?

С. Деденәги дзәгәрәги бәрәг астау ес адгин тәңгәдә – мудин дон. Уой ниуазун гәбәлотә дәр, мудибиндзитә дәр әма саскьитә дәр берә уарзунцә.

Гь. Раст айтә. Мудибиндзитә әрбатәхунцә, әрбадунцә деденәгбәл әма ин ә адгин тәңгәдә фембурд кәнунцә. Уой фәсте ба си рауайун кәнунцә, әвдадзи хуасеуәг ка кәнуй, уәхән муд. Муд уарзетә? Минкьий хьәбузатә ба уарзунцә деденәгән ә медагә хуссун, цума сәхе хәдзарә әй, уотә. Әхсәвигон деденәги дзәгәрәг ә сифтәи әхе әрбахгәнуй. Минкьий хьәбузатә уоми бахсәвеуат кәнунцә, сәумәи ба рандә унцә...

Ке фәндуй, е ма мудибиндзи кенә хьәбузай хузә дәр искәнәд. Хори хузә искәнун дәр уи ма феронх уәд, е ба еугурей дәр тава әма еугуремән дәр рохс уа.

28-аг ахури усмә

Еумәйаг темә: «Нә алфанбулай дуйней»

Темә: *«Игьәлдзәг кьәвда». Комкоммә бафенбайди әнкьарунадемә гәсгә хузә кәнун*

Нисан: – Гьәздугдәр кәнун сабийтән сә дуйнеләдәрунадә, паряхатдәр кәнун әрдзи фәззиндтитә әма алфанбунай дуйней туххәи зонундзийнәдтә.

– Ирәзун кәнун фепбайунади әнкьарәнти бундорбәл сорәттә

аразун. Лæдæрун æрдзи фæззиндтити баст кæрæдзей хæцца, уæдта æ бундор ке æнцца, уой.

– Гъонбæл кæнун сабийти, цæмæй цæмæдес уонца æрдзи фæззиндтитæмæ. Хузæкæнунади фæрци сабийтæмæ æзгули кæнун цийни æнъкарæнтæ æма æрдзи дуйней хæцца бастдзийнади лæдæруйнадæ.

Аййевадон-ахурадон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Цъæпойæй косгæй, нихмæвæрд мадзалтæй пайда кæнун: хебарæй къæлæти хузæ кæнун; минкъий цъæпойæй цалдæр хатти аллихузон хуарæнтæй Сослани æндурæ искæнун, æ рази ба хузгин хуарæнти минкъий цъæппитæ – къæвдай æртæхтæ.

2. Хузæзонунадæ.

Æримисун спектри авд хуарæней хузтæ. Палитрæбæл косун æма фæлгъузтæмæнкалди хузтæ кæнун (*къæвдай æртæхтæ, айдаæнау дони æвдист, цæугæдаенттæ*). Хуарæнти фæрци равдесун æрдзи игъæлдзæгдзийнади уагæ.

3. Композици

Гæгъæдибæл устур къæлæт – Сослани æндурæ бавдесун, куд пейзажи композиций райдайæн, уотæ. Зонтикти бунди гури хузæ, кенæ цалдæр хузи бавдесун.

Косæндзаумауттæ: гуашь.

Хузæвдист: хузæкæнунадон, хузисконди уаг – хузгин, берæ хуарæнтæй конд пейзаж гури хæцца.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: Сослани æндури хузæ æма æрмæг æ хузгин спектр. 4...5 анздзуд сабийти хузгонд Сослани æндурæ æма хузгæнгути уадзимисти «Сослани æндури» хузиститæ-къартæ. Ирди, рæсугд хурст зонтик.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, гуашь 12 хузи, палитрæ, цъæпотæ (минкъий æма рæстæмбес), дони къос, къохсæрфæн.

Рагагъонмæ куст

Миййаг, ахури бон къæвда ку нæ уара, уомæ гæсгæ раздæр сабийти æргон æраздахун гъæуй асæст бонмæ. Тар мегътæ куд фæззиннунцæ, бæстæ куд ниттар уй æма уарун куд райдайуй. Дони хъуми æрхауæг æртæхти бунати хъопбæгътæ куд фæззиннуй. Хуарз уидæ, арвбæл Сослани æндурæ ку фæййиниуонцæ сабийтæ, е. Ку фæййиниуонцæ къæвдай рæстæг, мæргътæ, цæрæгойтæ æма листæг цæрæгойтæ

сæхе куд фæддарунцæ, уой, уæдта къæвдайæн æ разæй дæр, æма æ фæсте куд фæууй, уони дæр. Кæд ахури бони уаргæ кæна, уæдта къæразгæ байгон кæнун гъæудзæнæй. Уадзæ, æма алли сабий дæр æ къох æндамæ радара æма æртæхтæ ахæсса, е ба базона æртæхти сатæгдзийнадæ. Фæййна цухцурæги æртæхти хузтæ æма сæ удзæл, къæрази авгæбæл къæвдай æртæхтæ, кæрæдзей соргæй, минкъий сауæдæнттау бунмæ куд уайунцæ.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, бæрæг æй, æрдзи хузæ кæнун берæ ке уарзетæ, е. Зумæг ку адтæй, уæд метæй æмбæрзт æрдзи хузæ кодтан. Фæззæги ба? Ци хузæ кодтан?

С. Фæззигон æрдзи хузæ кодтан. Асæст бон, фæззигон къæвдай.

Гъ. Циуавæр æй е?

С. Æнкъард, узал, метхæлæмулæ.

Гъ. Нур гъар æй, тагъд ралæудзæй сæрдæ. Уаргæ арæх фæккæнуй. Сæрди кенæ уалдзæг къæвда циуавæр фæууй? Мах уомæн дæр нуртæккæ æ хузæ искæндзинан.

С. Гъар, карз, игъæлдзæг, сах.

Гъ. Тæвдæ бæнтти, уарун берæ рæстæг ку нæ фæууй, уæд кæрдæг, бæлæстæ, деденгутæ ниммæгъæл унцæ. Æхсидзгон сæ фæгъгъæуи уарун, æнгъæл имæ фæккæсунцæ. Куд гъуди кæнетæ? Цума, цæмæн?

С. Цæмæй сæхе нихснонцæ æма се'донуг басæттонцæ.

Гъ. Куд равзуруй къæвда? Кæцæй фæззиннуй?

Ами пайда кæнун æнгъезуй, æндегæй уогæй ци бафепбайдтонцæ, уæдта æрдзи фæззиндтити туххæй ци дзубандитæ кодтонцæ, уонæй.

С. Арвæй, мегътæй.

Гъ. Арвбæл фæууй уорс рæсугъд мегътæ. Уонæй фæууаруй къæвда?

С. Нæгъ. Къæвда устур сау мегътæй фæууаруй.

Гъ. Уорс хæмпос бæмпæгау мегътæ ниххæлеу æнцæ цъæх арвбæл. Ку исберæ унцæ, уæд сæ хузæ дæр тар кæнун райдайуй. Кæрæдзей сорунтæ байдайунцæ, арв ниннæруй æма райдайуй къæвда уарун. Куд райдайуй? Æвепбайди?

С. Фиццаг арвæй ефстаг æртæхтæ хаун райдайуй, уой фæсте арæхдæр хаун райдайунцæ. Дæхе ку нæ баримæхсай кенæ дæмæ зонтик ку нæ уа, уæд ницъцъифæ уодзæнæ, уомæн æма карз къæвда райдайдзæй. Сах уарун!

Сабийтæ, раздæр ци фæййидтонца лæгъуз рæстæги туххæй, уони кæрæдземæн дзоргæй, хуæздæр базонунца аци темæ.

Гъ. Зæгъæн, нур райдæдта карз уарун. Уæд ци фæййиндзинан?

Кæд ахури рæстæги нæ уара, уæд ин æ хузæ кæнун гъæудзæнæй æримисуйнади бундорбæл.

С. Зæнхæ хъумтæй байдзаг æй. Уарундони цаугæдæнттæй гъæунгтæ байдзаг æнцæ.

Гъ. Бæстæ уайтагъддæр ницъцифæ 'й. Æртæхтæ уотæ устуртæ æнцæ, æма хъуми ку исуайунцæ, уæд сæ бунати хъопбæгътæ равзуруй, фæйнердæмæ ба си минкый уолæнтæ кæрæдзей соргæ рандæунцæ. Гъуди ма кæнтæ, къæвдамæ къæразæй куд кастан, уой?

Уарун банцадæй. Арв дони хъумти айдæнау зиннуй æма уомæ гæсгæ цъæх-цъæхид æнцæ. Цума мах дæр дони хъум айдæнау равдесдзæй, ку имæ никкæсæн, уæд... Цума дуйне иннердæмæ фæцæй, хъумæн арв æ сæрæй дæр æй æма æ бунæй дæр.

Хæлситæ дæр фур цийнæй зарун райдæдтонца. Ра сæ фæнзайтæ, куд фæззарунцæ хæлститæ?

Сабийтæ хæлсити зард фæнзунцæ, ке бон куд æй, уотæ.

Гъ. Мегътæ хæлеу кæнун райдæдтонца, уарун дæр æрсабур æй. Хор хуæнхти аууон нæма фæцæй, уотемæй æ ирд тунтæмæ арв ниррохс æй æма дин, æнæгъæлæги, арвбæл Сослани æндурæ фæззиндтæй. Ка уи фæййидта Сослани æндурæ? Цæхæн æй?

С. Устур, арви æрдæги асæ. Аллихузон хузгин хуарæнтæй хурсти хузæн фæууй. Æз ба Сослани æндурæ фæййидтон фантани рази.

Гъ. Сослани æндурæ рауайуй дони æртæхтæ æма хори тунтæй, баеу си унцæ тæгкæ рæсугъддæр хуарæни хузтæ. Циуавæртæ? Зæгъайтæ сæ?

Сабийтæ кæсунца Сослани æндури хузæкондмæ, дзорунца ин æ хуарæни хузтæ.

С. Сурх, рохснæг, бор, кæрдæгхуз, æрвхуз, цъæх æма чернилхуз (фиолетхуз).

Гъ. Ауæхæн дессаг рæсугъддзийнадæ исхузæ кæнун гъæуй хуæнхти сæрмæ, мегъти æхсæн. Кæнун ба æй æнгъезуй ирд хуарæнтæй, устур цъæпойæй хуаргæй?

Сабийтæ, Сослани æндури хуарæнти хузтæ фæд-фæде раст ку нæ ницхуаронца, уæд син хатир гæнгæ 'й. Ами сæйрагдæр æй, сæ тундзунадæ, ирд хузти фæрци ке æвдесунца, е.

Гъ. Къæвда дæр гъар æй, уалдзигон. Æ хузæ ин куд кæнæн?

С. Аллихузон хуарэнтэй аргэхти хузтэ минкый цэпойэй искэндзинан.

Сабийтэ палитрабэл авзарунца аргэхти хузтэ кэнунмэ гъаеугэ хуарэнти аэманст.

Гь. Уарун ба æ донэй цитэ нихснуй?

С. Бэлэстэ, кæрдæг, деденгутæ...

Гь. Хузэ кэнтэ. Деденгутæ, къотæргæ ама бэлэстэ уотэ бафсастæнцæ донэй, ама сæ фур цийнэй цъæх радардтонцæ. Мæргътæ дæр цийнæ кæнунцæ. Цума, цæбæл?

С. Бэлæутæ ама тæхгæцъеутæ уаруни фæсте берæ уарзунцæ сæхе хъумти аргтайун. Ниуазгæ дæр си ракæнунцæ.

Сабийтэ дзорунца къæвдай хæццæ фепбайд имисуйнагтæ.

Гь. Мадта, мæргъти хузтæ дæр кæнетæ, зонетæ сæ, куд кæнгæ æнцæ, уой. Къæвдай рæстæги цъеутæ сæхе тугуртæ ама къалеути æхсæн баримæхсунцæ. Уарун ку банцайуй уæдта ратæхунцæ ама фæнниуазунцæ дон, фертайунцæ, сæхе хормæ фæссор кæнунцæ. Уæхе ба зонтиги бунти исхузэ кэнтэ. Цæмэй ма ницъцифæ уайтæ. *Зонтик райтиндзун гъауей ама, цума, уаргæ кæнуй, уотæ æ буни рацо-бацо ракæнун. Æцæг архайд хуæздæр багъуди кæнунца сабийтæ ама син е дæр агъаз фæууей, хузэ гæнгæй.*

Гь. Уаруни рæстæг зонтиги буни рацо-бацо кæндзинан. Аргæхтæ зонтигбæл фæйнердæмæ ледзунцæ, æ кæронэй ба зæнхæмæ тæдзунцæ. Уотемэй æ буни неке ницъцифæ уодзæнэй. Ке уи фæндуй зонтиги бунмæ?

Нур ба хузэ кæнæн!

29-аг ахури усмæ

Еумэйаг темæ: «Хе даруни æгъдау»

Темæ: «Æз нур устур дæн». *Царди медæгæ фæййингæ æримисуйнаг-ти бундорбæл хузэ кæнун*

Нисан: – Идарддæр косун сабийти хе даруни æгъдаубæл (бийнонтæ ама æхсæнадон æхсæн ездондзийнадæ, хестæрти нимайун ама син æнхус кæнун).

– Сабийтæмæ ирæзун кæнун лæгигъæдгун минеугутæ, сæ идарддæри царди сæ ка багъæудзæй, уони: меддуйней культурæ, хæларзæрдæ ун, сæхецæн аргъ кæнун зонун.

– Æ хуарз æгъдаутгæ ама ездондзийнадæ æхецæн дæр æхцæуæн куд уонца, уотемэй сæрустурæй гъонбæл кæнун.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Адæймаги (æхе) гури хузæ сюжетон архайди бавдесун. Цæмæй имæ фиццаг хатт багъара, донхуаруг ке кæнуй, зæгæл ке къуæруй, хуæруйнаг ке дæтгуй, е æй бæлвурд косæн дзаумæутти фæрци (дзæбокæ, донгæнæн – лейко, тæскъæ, хуари нæмгутæ).

2. Хузæзонунадæ

Хуарæни хузтæ æма фæлгъузтæ сабий æхуæдæг равзарæд.

3. Композици

Архайди хузæ бавдесун (гурæ æзмæлгæ архайд нæ гæнгæй), зонгæ бæрæггæнæнтæй пайда гæнгæй. Етæ сабийтæн аци архайд бæрæг кæнунцæ. Гæнæн ку уа, уæд сюжети темæмæ гæсгæ бавдесун æнгъезуй хæдзайрон фонс æма мæргътæ дæр.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастертæ æма хузгин мелтæ.

Хузæвдист: ханхон-графикон. Хузæ исконди уаг – схематикон æвдист фигурæ, æ хæйттæ раст конд уогæй.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: донгæнæн, хæдзайрон деденæг, дзæбокæ æма зæгæлтæ, къос æма тæбагъ, фæткъутæ – цетени, тефсеги – нæмгутæ. Тикиси, куййи, карки цъеути хузтæ (*Чарушкини хузтæ кенæ сæ хузист къартæ*).

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, фломастертæ 12 хузи кенæ хузгин мелтæ.

Ахури цуд

Гъ. Мæнæ еугурай дæр ци устуртæ иссайтæ! Анзмæ куд байрæзтайтæ! Исахур айтæ зарун, хузæ кæнун æма æмдзæвгитæ дзорунбæл. Берæ дессæгтæ базудтайтæ! Гæгъæдитæ æма уин хуарæнтæ ку феуарун, уæд мин алкæддæр фæззæгъетæ ездон дзурдтæ: «табуафси», «лæваргъон уо», «боз дæн» æма æндæртæ. Цъæпотæ, фломастертæ, уæ хузгæндтитæ уин ку фембурд кæнун, уæд мин алкæддæр фенхус кæнтæ. Бафснайетæ нæ зал. Æма хæдзари ба уæхе куд фæддаретæ? Уоми дæр ездон дзурдтæ фæззæгъетæ? Сæумæй салан радтетæ? «Берæ хуæретæ» кенæ «хуæрзæхсæвæ» дæр фæззæгъетæ. Хестæртæмæ естæмæй фæккæсетæ? Уæ маддæлтæмæ ба...

С. Æз алкæддæр фенхус кæнун мæ мадæн – нихснун къостæ, цъилинай хæдзарæ ниссæрфун, туканай дзол æрбахæссун. Деденгутæмæ зелунбæл мæ исахур кодта. Балхæдта мин донæвгæнæн гогойна дæр æма сæбæл дон уомæй фæккæнун мæхуæдæг.

Гъ. Баба æма нанайæн дæр фенхус кæнетæ?

С. – Æз нанай хæццæ дзæхæрадони аразтон гъединдзитæ æма деденгутæ.

– Æз ба нанайæн æнхос кодтон æхцинтæ кæнунмæ.

– Æз ба бабай хæццæ бæласи буни бадæн исаразтон, никкъуæрдтон си зæгæлтæ дæр.

Сабийтæ дзорунца, сæ бон кæнун цитæ æй, уони. Гъеууотемæй, цума еуварсæй, сæхецæн аргъ кæнунца æма сæмæ æвзуруй сæрустурдзийнада. Гъонбæлгæнæг ба син се 'ргом æздахуй, ци уавертæн ес исхузæ кæнæн, уонæмæ.

Гъ. Хъæбæр хуарз. Сумахæй беретæ дзурдта, нæ хæдзæртти, дан, тикистæ, куйтæ, тотийтæ ес, зæгъгæ. Æма уин сæмæ зелгæ ба ка кæнуй?

С. – Æз мæхуæдæг фæддæдтун хуæруйнаг куййæн, рахонун æй гъæунгæмæ дæр. Берæ мæ уарзуй, ку æрбацæун, уæд мæ размæ æ къæдзелæ телгæ рауайуй.

– Махмæ ба ес кæсæлгитæ. Мæхуæдæг син фæддæдтун хуæруйнаг. Гъæуи ку адтæн, уæдта кæркитæн хуари нæмгутæ дæр лæвардтон.

Гъ. Ци хуарз биццеутæ æма кизгуттæ айтæ!

Нур ба, ке радзурдтайтæ, уони исхузæ кæнетæ. Уæхе туххæй дзурдтайтæ æма бал уæхе хузтæ искæнетæ. Гурæ куд хузæ гæнгæ 'й, уой зонетæ. Уотæ æй?

(Кæсæ кæстæр къуари 10-аг ахури усмæмæ).

С. Сæр, гурæ, къохтæ, къæхтæ.

Гъ. Сумах нур устуртæ айтæ æма уæхе хузти устуртæй равдесетæ, æгас тьяфæбæл. Къостæ æхснунни кой ка кодта, е ба сæ куд хузæ кæндзæнæй?

С. Кърантæй дон кæлуй, тæбæгътæ, агувзитæ...

Гъ. Æма деденгутæбæл дон ка кæнуй, е ба? Ци исхузæ кæндзæй?

С. Дон пурфгæнæн – къохи æма листæг цух-цуртæй дон кæлуй деденæгбæл.

Аци кари сабийтæ æппундæр нæма фæззонунца змæлд кенæ архайд хузи бавдесун. Айдагъдæр сæ косæн дзаумау кенæ предметтæй фæббæрсæг кæнунца: зæгъæн, къохи дзæбока кенæ донæвгæнæн æма æнд.

Гъ. Кæркитæн хуари нæмгутæ ка лæвардта, е дæр сæ уотæ исхузæ кæнæд. Куд æрбамбурд æнцæ æма куд игътонца нæмгутæ...

Куй кенæ тикисмæ куд зелгæ æй, уой ба ка исхузæ кæндзæй?

С. Тикиси рази исхузæ кæндзæнæн æхсири къос, куййи рази ба – æстæг.

Гъ. Кæд тикис кенæ куййи хузæ кæнетæ, уæд сæбæл баодун гъæуй. Сæ цори син горцъе, дони къос æма минкъий хæдзарæ исхузæ кæнун гъæуй, æндæр ба кæми цæрдзæнцæ.

Аци ахури ихæслæвæрдбæл лæмбунаг косгæ 'й. Сабийти бацæттæ кæнун гъæуй идарддæри темæ «хæдзайрон цæрæгойтæ» -мæ дæр.

30-аг ахури усмæ

Еумæйаг темæ: «Æгас цо, сæрдæ!»

Темæ: *«Фембæлд цæрæгойти хæццæ». Имисуйнагтæмæ гæсгæ хузæ кæнун*

Нисан: – Базонгæ кæнун сабийти сæрди сæйраг бæрæггæнæнти хæццæ. Адæймаги хæццæ æмцард ка кæнуй, еци цæрæгойтæ æма мæргъти нæмттæ фæлхат кæнун.

– Ци хузæ кæнонцæ сабийтæ, уомæн æ сæйрагдæр минеугутæ уинунгъон уæнтæ.

– Куд сæмæ æвзура уарзон æнкъарæнтæ æрдзæмæ, цæрæгойти дуйнемæ; уомæн ба агъаз уодзæнæй, æрдзи хæццæ сæмæ комкоммæ бастдзийнадæ ку уа, уæд е.

Аййевадон-ахурдон ихæстæ:

1. Аййевадон мадзæлтти фæрци фæлгонц бавдесун

Исхузæ кæнун зонгæ хæдзайрон цæрæгой (тикис, куй, фус, бæх, стор) кенæ мæргътæ (*карк, уасæнгæ, цъеу æма æнд.*). *Фулдæр æргом æздахун сæ характерон минеугутæмæ – къæдзæлæ, барцæ, сиутæ, фæздонæ, сестæ, гъун æма у.и.)*

2. Хузæзонунадæ

Фулдæр ирд райдзæсти хузтæ, етæ æвдесунцæ сабийти рахаст, ци хузæ кæнунцæ, уомæ.

3. Композици

Хæдзайрон цæрæгой, кенæ маргъи хузæ искæнун (*æнгъезуй еуцалдæр*), бæрæгдæрæй сæрдигон пейзажи астæу (*хор, кæрдæг, хуæнхтæ æма у.и.*)

Цæй хузæ кæнонцæ, е сæ зæрдæмæ хъæбæр куд цæуа. Æновуд кусти фæрци куд бавдесонцæ сæ хæлар, рæдау зæрди уаг. Куд син бантæса бавдесун, зæгъæн, маргъи рæсугъд базуртæ, цæрæгойи æртгæвæнтæ калæг цар æма у.и.

Косæндзаумæуттæ: хузгин фломастертæ.

Хузæвдист: ханхон-графикон. Хузисконди уагæ – схематикон аллихузон сæйраг æууæлти хæццæ.

Æнхусадон æрмæг

Æвдесунмæ: тикис æма æ бæдæлттæ, куй æма æ къæбистæ, стори, фуси, бæхи, уасæнги, карки æма цъеути хузæгæндтæ (*хузтæ, æнгъезуй Чарушини хузæгæндтæ*). Сæрдигон хуæнхти, парки, цади донихъæзти хузтæ æма æнд.

Иуарунмæ: гæгъæди А-4, фломастертæ 12 хузи.

Ахури цуд

Гъ. Тагъд ралæудзæнæй сæрдæ – сувæллæнтти уарзон афонæ. Сумах ба уарзетæ сæрдæ? Циуавæр æй сæрдæ?

С. Гъар, тæвдæ. Сæрди алцидæр деденæг калуй. Дзæхæрадонæ (*рæзбун*) е 'мидзаг æй гагатай, рæзæй, халсартæй.

Гъ. Сæрдæ æй гъар, рохс, сувæллæнтгæн фæууы берæ, фæндон рæстæг се 'мбæлтти хæццæ тæзгъо кæнунмæ æрдзи гъæбеси, фæззиннуй син нæуæг зонгитæ-лимæнтæ.

Сумах ба уе 'мбæлтти хæццæ циуавæр гъæзтитæ фæккæнетæ?

С. Шофиртæй, къозотæй. – Мах ба, кизгуттæ, фæгъгъазæн киндзити (*мадæ æма æ цæуæт*). – Мæнмæ ба ес минкъий къæбис æма уой хæццæ фæгъгъазун.

Сабийтæ нимайунцæ сæ уарзон гъæзтитæ.

Гъ. Æма сæрди, цагæйдæр хъæбæрдæр бахæлар уæн нæ цуппæркъахуг æмбæлтти хæццæ: тикис æма æ бæдæлтти, куй æма къæбисти. Етæ хъæбæр дессаг æнцæ. Уони хæццæ гъазунæй ка бауæгæ уодзæнæй. Кæсайтæ, ци хъопбæгъ цæститæ син ес, ци игъæлдзæг æнцæ!

Кæсунцæ хузтæмæ – тикис æд бæдæлттæ, къæбистæ, куйтæ.

Гъ. Ка уи радзордзæнæй, кæми æма куд уолæфун уарзуй, уой туххæй.

С. Мах сæрди еугур бийнонтæ дæр уолæфти бæнтти фæццæуæн хонхмæ баба æма нанама. Æз берæ уарзун гъæу.

Гъ. Сæрди хуæнхти хуарз æй. Ами æрдзи искондæн æмбал нæйес, сатæг, кæдзос уæлдæф...Берæ деденгутæ, цъæх-цъæхид кæрдæг, гъæйттæй си бæгъæмбадæй тъæбæртт кæнæ!..

Кæсунцæ хуæнхти хузæгондмæ.

Гъ. Сæйрагдæр ба е æй, æма гъæуи ес берæ хæдзайрон цæрæгойтæ,

уиндзәнә син сә царди æууæлтæ. Хæдзайрон фондæй циуавæрти фæууидтайтæ гъæуи?

С. Гъоцитæ, фустæ, бæх.

Гъ. Гъæйдæ, нур ба сæмæ хецæнтæй æркæсæн. Мæнæ хезунцæ хезни.

Кæсунцæ хузæмæ: хезнæ, уоми ба бæрæг зиннунцæ бæхтæ, гъоцитæ, фустæ.

Гъ. Хуæздæр ба уидæ бабай хæццæ хонхмæ фæццæун, фондæ хезунмæ – стортæ, фустæ. Уæд сæ хæццæ хуæздæр балимæн уодзæнæ. Ка'й зонуй, æма дæ бæхбæл, кенæ хæрæгбæл бадун дæр исахур кæна баба...

Æндæр ма куд бауолафæн ес сæрди?

С. Æз мæ мадæ æма хуæри хæццæ фæццæун паркмæ, елхъинатæбæл, зелæнтæбæл гъазунмæ. Парки ма ес устур цадаæ, уоми накæ кæнунцæ донихъæзтæ уæдта цæрдæг бабузтæ. Мах уонæн лæвардтан хуæруйнаг. Нæкæси, ес ма си нигкидæр минкый бæх, уомæн ес уæрдун æма си фæлласунцæ сабийти.

Сабийтæ бабæй кæсунцæ парк æма æ дессаги рæсугъд хузæгæндтитæмæ: донихъæзтæ цади, елхъинатæ.

Гъ. Дзæбæх ку фæттезгъо кæнай, уæдта балхæнæ шартæ æма игъæлдзæгæй æрæздæхæ уæхемæ. Хуссæни сæрмæ æрауиндзæ дæ шартæ æма, цид, уонæмæ кæсгæй, дæ зæрдæбæл æрлæудзæнæнцæ игъæлдзæг сæрдæ, парк, донихъæзтæ, елхъинатæ...

Гъæйдæ, нур ба цæрæгойти хузтæ искæнæн. Ке? Ке равзæрдзинайтæ хуæздæрæн? Уонæй кадæр цæруй уæ фарсмæ, уæ тургъи, кенæ ба уæ хæстагутаемæ, уæ зонгитаемæ. Алке бон дæр уи æй, ци цæрæгой фулдæр уарзуй, уой хузæ искæнун.

С. Æз кæндзæнæн тикис æма æ бæдæлтти хузæ. Æз ба – нæ куй æ дууæ къæбисей хæццæ. Æз ба кæнун нанай гъоги хузæ.

Гъ. Мах æрæги кодтан гæбæлотæ æма мудибиндзити хузтæ. Уæд тикисæй гæбæлойæй ба ка устурдæр æй?

С. Гъай-гъай, тикис берæ устурдæр æй.

Гъ. Нур биндзи ку рабарæн гъог кенæ ба бæхи хæццæ сæ асæмæ гæсгæ, уæдта?

С. Гъоцитæ æма бæхтæ æнцæ хъæбæр устуртæ.

Гъ. Уомæ гæсгæ сæ хузæ кæнæн æгас тæфæбæл, уæд сæ еугурай дæр фæйиндзæнцæ ци устур цæрæгойтæ æнцæ, уой.

Сабийтæ гъæуама рабарун зононцæ цæрæгойти. Зæгъæн, еске исхузæ

кодта тикиси бæдоли – æ фарсмæ ин гъæудзæнæй устур мадæтикиси хузæ искæнун (бæх – æма байраг, куй æма æ къæбистæ.

Гъ. Еу хатт ма сæмæ æркæсæн. Алли цæрагоййæн дæр ес сæр гурæ, къæхтæ. Æма ма иннетæй игъаугидæр хецæнхузи цидæр.

Сабийтæ ламбунæгкæсунцæцæрагойтихузгондтæмæ. Гъонбæлгæнæг сæмæ дæттуй фæрститæ, цæмæй хуæздæр фепбайонцæ сæрмагонд хæйттæ: сиутæ, гъун, барцæ, къæдзелæ, фæздонæ, сæфтæг, дзæмбу.

С. Гъогæн – сиутæ æма фæздонæ, уоми – æхсир. Æрбахæссуй æй изæрæй сабийтæн. Бæхæн – барцæ æма къæдзелæ, тикисæн – бецъотæ æма хъел гъостæ, фусæн – гъун æма сиутæ.

Гъ. Цал къахи ес цæрагойбæл? Ра сæ нимайайтæ.

С. Разæй – дууæ æма фæстегæй дууæ. Еу, дууæ, æртæ, цуппар. Ес син фæйнæ цуппар къахи.

Гъ. Æма хæдзайрон мæргътæ – уасæнги, карки, кенæ æ цъеути хузæ ку кæнайтæ, уæдта? Цалгай къæхтæ ес уонæбæл ба? Цуппæргай? Базуртæ ба? Къæдзилтæ ба?

С. Дууæ къахи, дууæ базури, еу къæдзелæ. Уæдта ма къæбот.

Гъ. Гъема син сæ базуртæ рæсугъд исхузæ кæнетæ, уæдта – циргъ къæбот, цæмæй си нæмгутæ едзонцæ. Парки уи ка адтæй, донихъæзтæ, бабузтæ ка фæууидта, етæ син сæ хузтæ искæнæнтæ, сæ аллифарс ба – рæсугъд сæрддон æрдзæ: гъар хор, ирд арв, бæзгин кæрдæг, рæсугъд хуæнхтæ. Ци хуарз æй, тагъд сæрдæ ке ралæудзæй!

Учебно-методическое издание

ОСОКИНА НАТАЛЬЯ ГРИГОРЬЕВНА

РАЗВИТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

*Младшая группа ДОО
(3-4 года)*

*Методическое пособие
(конспекты занятий)*

Редактор *Э.Б. Скогтаев*
Компьютерная верстка *А.В. Черная*
Корректор *А.Б. Гусалова*

Сдано в набор 28.11.2009. Подписано в печать 20.12.2009.
Формат бумаги 60×84 1/16. Бум. 65 гр. Печать цифровая.
Гарнитура шрифта «Times». Усл.п.л. 7,03.
Тираж 30 экз. Заказ №1250.

Отпечатано *ИП Валиевой И.С.*
362019, РСО – Алания, г.Владикавказ, Годовикова, 8.
e-mail: rio-soigsi@mail.ru